

Functioneel gedecentraliseerde diensten

1. Algemene inleiding

Vincent Pirlot

1.1. Bibliografie

We vermelden hier enkel de algemene werken. Bijdragen betreffende specifieke instellingen of groepen van instellingen worden opgesomd bij de behandeling van de desbetreffende instelling(en).

TALLIER (P.-A.), YANTE (J.-M.), eds., CARNEL (S.), COPPIETERS (G.), PIRLOT (V.), PLISNIER (F.). *Guide des organismes d'intérêt public en Belgique / Gids van de instellingen van openbaar nut in België. T. 1. Le phénomène parastatal en Belgique, 19e-21e siècle. Partie introductive / Parastatalen in België, 19e-21e eeuw. Inleiding. T. 2. Notices des parastataux soumis à la loi du 16 mars 1954 et de ceux supprimés auparavant / Notities van de parastatalen onderworpen aan de wet van 16 maart 1954 en van diegene die daarvoor afgeschaft werden. T. 3. Notices des parastataux non soumis à la loi du 16 mars 1954 / Notities van de parastatalen niet onderworpen aan de wet van 16 maart 1954. Brussel, 2008.*

Het eerste deel van deze gids schetst het historische kader van de Belgische “semioverheidsinstellingen” of “parastatalen” in de 19e en 20e eeuw en plaatst hun oprichting, activiteiten, werking en eventueel ook hun opheffing in een bredere context. De vier andere delen van de gids bundelen 457 korte uiteenzettingen over 570 parastatale, -communautaire en -regionale instellingen, telkens met hun historiek, hun bevoegdheden en hun organisatie (en de evolutie daarvan), alsook verwijzingen naar de belangrijkste wetteksten, een overzicht van de interne publicaties en ten slotte nog een aantal bibliografische referenties. Dit werk heeft als ambitie de twee volgende publicaties te vervangen, hoewel het minder diep ingaat op de louter juridische gegevens:

LE BRUN (J.). *Dictionnaire des services publics relevant de l'État*. Brussel, 1978.

De functioneel gedecentraliseerde diensten, in *Morfologie van het staatsbestuur*. Brussel, 1977, bijlage B, p. 1-293.

BUTTGENBACH (A.). *Théorie générale des modes de gestion des services publics en Belgique*. Brussel, 1952.

BUTTGENBACH (A.). *Les modes de gestion des services publics en Belgique. Essai sur la déconcentration et la décentralisation administratives considérées comme procédés techniques de la gestion des services publics*. Brussel, 1942.

- DAMAR (M.), DELAUNOIS (P.). Les organismes d'intérêt public en Belgique, in *CH CRISP*, 1988, nrs. 1191-1192.
- DENIS (P.). *Droit de la sécurité sociale*. Brussel, 1993 (6e uitgave).
- MAST (A.), DUJARDIN (J.), VAN DAMME (M.), VANDE LANOTTE (J.). *Overzicht van het Belgisch administratief recht*. Mechelen, 2006.
- PIRARD (J.). *L'extension du rôle de l'État en Belgique aux XIXe et XXe siècles*. Brussel, 1999.
- QUERTAINMONT (P.). *Droit administratif spécial: les organismes d'intérêt public*. Brussel, 2002.
- VANDEPUTTE (R.), ABRAHAM (J.-P.), LEMPEREUR (C.). *Het Belgisch financiewezen. Deel 1. De publieke sector*. Antwerpen, 1980.
- Enkele studies over de herstructurering van de sector van de functioneel gedecentraliseerde openbare diensten:
- BUFFEL (L.). De hervorming van de Belgische openbare kredietsector, in *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, november-december 1991, p. 3-80.
- De concrete uitwerking van de hervorming van de Belgische openbare kredietsector, in *Idem*, maart-april 1993, p. 209-242.
- De verdere herstructurering en de gedeeltelijke privatisering van de Belgische openbare kredietsector, in *Idem*, november-december 1994, p. 121-159.
- Les contrats d'administration des institutions publiques de sécurité sociale: un outil de gestion pour l'État, in *Rapport de la Cour des Comptes transmis à la Chambre des Représentants*. Brussel, 2005.
- DE KETELBUTTER (J.). De wetten op de organisatie en de privatisering van de openbare kredietinstellingen, in *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, 1995, nr. 5, p. 3-158.
- DÉOM (D.). *Le statut juridique des entreprises publiques*. Brussel, 1990.
- DE RUYTER (K.), MICHELSEN (S.), MORTELMANS (J.). *België verkoopt. De stille privatisering van de Belgische overheidsbedrijven*. Groot-Bijgaarden, 1994.
- Les entreprises publiques autonomes. La nouvelle loi du 21 mars 1991*. Brussel, 1992.
- MODEN (J.). *Les privatisations en Belgique. Les mutations des entreprises publiques. 1988-2008*. Brussel, 2008.
- NUCHELMANS (D.). Grandes tendances de l'histoire des entreprises publiques (1980-1990), in *Geschiedenis van de openbare financiën in België. Dl. 5*. Gent, 1993, p. 441-472.
- SAROT (J.). Réformes institutionnelles et organismes publics, in *Présence du droit public et des droits de l'homme. Mélanges offerts à Jacques Velu*. Brussel, 1992, dl. 2, p. 1065-1088.
- SELS (L.). *De overheid viert de teugels. De effecten op organisatie en personeelsbeleid in de autonome overheidsbedrijven*. Leuven, 1995.
- TALLIER (P.-A.), YANTE (J.-M.), eds. *Les parastataux en Belgique au 20e siècle. Législations. Évolutions récentes. De parastatalen in België tijdens de 20e eeuw. Wetgeving. Recente evoluties*. Brussel, 2003.
- VANDENDRIESSCHE (F.). *Publieke en private rechtspersonen*. Brugge, 2004.

JANSSENS (G.). *Repertorium van nationale openbare instellingen opgericht tussen 1830 en 1914. Werking en wetgeving tot 1985*. Brussel, 1987.

1.2. De instellingen

1.2.1. Juridische aspecten

Reeds sedert de 19^e eeuw werd het beheer van bepaalde aangelegenheden aan de directe bevoegdheid van de centrale rijksadministratie onttrokken en toevertrouwd aan organen die op juridisch, administratief en financieel vlak een wisselende graad van onafhankelijkheid kenden ten overstaan van het centrale bestuur. We hebben hier te maken met een vorm van decentralisatie: de overheid kent aan een aparte rechtspersoon de macht toe om verbindende rechtshandelingen te stellen. Dit toekennen van rechtspersoonlijkheid kan slechts geschieden door een wet of krachtens een wet. Omdat deze decentralisatie gebeurt in functie van een bepaalde materie, kunnen deze instellingen worden betiteld als functioneel gedecentraliseerde diensten, of “parastatalen”.

Een “parastatale” is een instelling die:

- bij wet een andere rechtspersoonlijkheid toegekend kreeg dan van die van de staat;
- op min of meer autonome basis een nationale overheidsdienst beheert (geen zuiver lokale instelling dus);
- onder het toezicht staat van de uitvoerende macht.

De hele ontwikkeling van de parastatale instellingen, van hun oprichting tot het moment waarop ze als openbare diensten ter discussie stonden, hangt nauw samen met de structurele en functionele hervormingen van de Belgische staat (vandaag federaal, samengesteld uit verschillende bestuursniveaus). In de loop van de 20^e eeuw evolueerde België van een klassieke liberale staat naar een welvaartsstaat; het overheidsmonopolie op bevoegdheden betreffende sociale controle (politie, belastingen, landsverdediging, justitie en buitenlandse zaken) maakte plaats voor een systeem van organieke overheidsdiensten. Met de parastatalen wilde de overheid een moderne vorm van openbare dienstverlening invoeren die was afgestemd op haar steeds ruimere bevoegdheden.

In de loop van de 19e eeuw kregen de parastatalen een rechtsvorm toegewezen die in het verlengde van hun functie lag. De toenmalige beleidsmakers stelden vast dat de privé-instellingen tekortschoten en beseften dat een collectieve dienstverlening niet kon uitblijven. Ze lieten zich leiden door een zeker pragmatisme en gebruikten de juridische middelen die ze ter beschikking hadden. Het was moeilijk denkbaar af te wijken van het gemeen recht, dat toen de absolute norm was, en de instellingen op uitdrukkelijke wijze een andere rechtspersoonlijkheid toe te kennen dan die van de staat. Bijgevolg werd het handelsrecht toegepast, waardoor de parastatalen in de 19^e eeuw over het algemeen de rechtsvorm van een “nationale maatschappij”, met andere woorden van naamloze vennootschap meekregen, die hun reële identiteit als openbare instelling echter niet volledig dekte. Enkele voorbeelden hiervan zijn het Gemeentekrediet van België, de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (NMVB) en de Nationale Maatschappij der Waterleidingen.

Tijdens het interbellum maakte het parastatale fenomeen een sterke expansie mee en trad ook de notie “overheidsdienst” sterker naar voren. De nieuwgevormde parastatale instellingen beriepen zich voor hun rechtsvorm niet langer op het privaatrecht, maar werden nu publiekrechtelijke organen. De verschillende regeringen gingen opvallend pragmatisch te werk, zowel voor de opdrachten die ze aan de nieuwe organisaties toevertrouwden, als voor hun rechtsvorm. Zowel op het vlak van de sociale verzekeringen (later van de sociale zekerheid) als in economische en culturele materies kwamen er nieuwe parastatalen bij; naar gelang van de evolutie van de wetgeving kwamen ze niet alleen naast elkaar te staan, maar vormden ze onderling ook een complexe hiërarchie.

Geconfronteerd met de buitengewoon snelle ontwikkeling van de parastatalen, die niet werd omkaderd door een rationeel juridisch (eenheids)statuut, wezen sommige politici, hoge ambtenaren en professoren op het gevaar van administratieve en budgettaire versnippering. Ze pleitten voor een optimalisering van het juridische statuut van de parastatalen en een strengere controle door de invoering van een organieke wet. Maar omdat het dossier technisch complex was en omdat de betrokken instellingen zelf terughoudend reageerden, kwam de wet op de controle van de instellingen van openbaar nut er pas op 16 maart 1954. Ze beperkte zich tot de budgettaire, boekhoudkundige, financiële en administratieve controle van een aantal organismen. De wetgever greep hiervoor niet terug naar de definities en de klassering van alle gedecentraliseerde openbare diensten, opgesteld door de jurist André Buttgenbach (in zijn doctoraatsverhandeling uit 1942). De wetgever paste integendeel een opsommende techniek toe: alle instellingen opgelijst in artikel 1 werden beschouwd als “instellingen van openbaar nut” – een nieuw concept in het Belgische geschreven recht. Hij bracht de instellingen onder in vier categorieën, van een strenge tot een soepele vorm van toezicht, waarbij de instellingen in categorie A de minste en die in categorie D de meeste autonomie genieten:

- tot categorie A behoren de gepersonaliseerde overheidsadministraties (met rechtspersoonlijkheid) die door de rechtsleer “openbare nutsbedrijven” of “regies” worden genoemd en die onderworpen zijn aan het hiërarchisch gezag van de bevoegde minister;
- onder categorie B vallen de verzelfstandigde openbare instellingen. Net zoals voor de instellingen uit categorie C en D wordt het hiërarchische gezag van de minister hier vervangen door voogdij;
- categorie C bestaat uit publiekrechtelijk vormgegeven verenigingen van gemengde economie (waar publieke en private kapitalen samenwerken);
- categorie D omvat alle krediet-, deposito- en delcredere-instellingen, ongeacht hun juridische vorm.

Hoewel de wetgever dit ontkende, werd met de categorieën A, B en C aanvankelijk de classificatie van de rechtsleer gevolgd, volgens de rechtsvorm waaronder de parastatalen zijn opgericht, namelijk gepersonaliseerde administraties of regies, openbare instellingen en publiekrechtelijke verenigingen. Bij deze indeling, die vandaag op enkele afwijkingen na nog altijd van kracht is, horen ook de publiekrechtelijke beroepsorganisaties of ordes (zie het hoofdstuk over de vrije

beroepen) en de openbare adviesraden (bv. de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Hoge Raad voor de Middenstand).

De wet van 16 maart 1954 heeft haar lange levensduur ontegensprekelijk te danken aan haar uitgesproken pragmatische karakter. Hoewel ze tot op heden voor tal van instellingen op federaal, gewestelijk en gemeenschapsniveau een referentiekader biedt, blijft ze onvermijdelijk een product van het nog unitaire, gecentraliseerde België. Ze vormt hoe langer hoe minder een krachtig, bindend instrument, maar is veeleer een graadmeter voor een aantal ontwikkelingen binnen de Belgische staat, zoals de toenemende regionalisering en communautarisering, maar ook de tendens om de relatie tussen de openbare diensten en de toezichthoudende overheid te dereguleren en contractueel vast te leggen. Over de afbakening van het interventiegebied van de overheid wordt dus voortdurend nagedacht; er is ook een voortdurende zoektocht naar de meest aangepaste beheermethodes.

De nieuwe wettelijke bepalingen beperken zich niet tot loutere controlemaatregelen; ze introduceren steeds specifieke juridische regimes die meer verantwoordelijkheid aan de twee contractuele partijen willen geven. Die nieuwe wetgevingen zijn ook symptomatisch voor een tendens waarbij het administratief recht veld verliest ten voordele van het gemeen recht. Tal van instellingen van openbaar nut werden onttrokken aan de verschillende categorieën van de wet van 16 maart 1954 om, per sector, concurrerende rechtsregimes te vormen.

Dat is onder meer het geval van de parastatale kredietinstellingen. De wet van 17 juni 1991 vormde hen om tot publiekrechtelijke naamloze vennootschappen, die onder het toezicht kwamen te staan van de Commissie voor het Bank- en Financiewezen. Het gaat om zes ondernemingen: het Gemeentekrediet van België (GKB), de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (ASLK), de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (NMKN), het Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet (CBHK), het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet (NILK) en de Nationale Kas voor Beroepskrediet (NKBK). Nu de openbare kredietinstellingen als publiekrechtelijke naamloze vennootschappen waren ingericht, beschikten ze dank zij het vennootschapsrecht over meer mogelijkheden, onder meer op financieel gebied, zonder daarbij hun openbaar karakter te verliezen. Dank zij de afzwakking van de voogdij, konden de bestuursorganen van die instellingen een beleid voeren dat vergelijkbaar was met dat van de private ondernemingen. Tussen 1993 en 2003 werden de kredietinstellingen eerst omgevormd tot privaatrechtelijke naamloze vennootschappen en vervolgens volledig geprivatiseerd.

De kaderwet op de autonome overheidsbedrijven van 21 maart 1991 voerde een juridisch regime in dat toepasselijk was op bepaalde overheidsorganismen uit de telecommunicatie- en vervoerssector. De wet kwam er met het oog op de vrijmaking van de markt (vooral de invoering van de "Europese eenheidsmarkt" in 1992) en was bedoeld om de efficiëntie van de overheidsbedrijven te verbeteren door het vinden van een nieuw evenwicht tussen de prestaties en het algemeen belang. De relatie tussen de staat en elk afzonderlijk autonoom overheidsbedrijf is niet langer gestoeld op de klassieke voogdij over het bestuur, maar op een nieuw juridisch instrument: het beheerscontract. Bovenop de taken die in het contract zijn opgesomd, zijn de bedrijven ook vrij om concurrentiële activiteiten te ondernemen die passen binnen hun opdracht, maar die niet noodzakelijk te

maken hebben met de publieke dienstverlening en het algemeen belang. Hoewel ze beschikken over éénzelfde rechtspersoonlijkheid, zijn de autonome overheidsbedrijven onderworpen aan twee verschillende juridische regimes, naargelang van de aard van hun activiteiten. Enkel openbare dienstverleningsopdrachten (opgesomd in het beheerscontract afgesloten met de overheid) vallen namelijk onder de regels en de principes van het administratief recht; de overige, concurrentiële activiteiten vallen onder die van het gemeen recht. In de praktijk doet die dualiteit echter vele vragen rijzen over de min of meer harmonieuze coëxistentie van het publiek recht en het privaat recht. Door de wet van 21 maart 1991 kunnen de autonome overheidsbedrijven in kwestie ten slotte worden omgevormd tot publiekrechtelijke naamloze vennootschappen (evenwel zonder hun statuut van autonoom overheidsbedrijf te verliezen). Eind 2008 zijn er in het totaal zeven autonome overheidsbedrijven: Belgacom, de NMBS-Holding, Infrabel, de NMBS, De Post, Belgocontrol en het Fonds voor spoorweginfrastructuur. Op Belgocontrol na werden ze allemaal omgevormd tot publiekrechtelijke naamloze vennootschappen.

Ook in de klassieke openbare sectoren die niet rechtstreeks zijn blootgesteld aan de markt, kregen de parastatale instellingen meer verantwoordelijkheden toegewezen en werd hun relatie met de toezichthoudende overheid contractueel bepaald. Zo werd voor de openbare instellingen van de sociale zekerheid een nieuw functioneel kader uitgewerkt, los van dat van de wet van 1954. Dit nieuwe regime werd ingevoerd door het KB van 3 april 1997, genomen in toepassing van artikel 47 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid. Centraal in de hervorming staat de beheersovereenkomst, die de oude sociale parastatalen meer bewegingsvrijheid moet geven en zowel de delegerende als de uitvoerende partij (resp. de overheid en de openbare sociale zekerheidsinstellingen) meer verantwoordelijk moet maken.

De juridisch-administratieve strategie van de decentralisatie per dienstsector heeft een breed spectrum van beleidsvormen doen ontstaan, gaande van volledige verstaatsing tot volledige privatisering. Door publieke dienstverlening toe te vertrouwen aan parastatale instellingen wil de regering de ideologische impact van de overheidstussenkomst milderen. De parastatalen ontsnappen immers enigszins aan het bureaucratische imago van de overheid. De gemene deler van al die beheersmethoden is het respect van de fundamentele principes van de openbare dienstverlening. Deze principes vormen een belangrijke drijfveer voor de oprichting van overheidsdiensten (zowel in functionele als in organieke zin) – zelfs al lijkt die verklaring enigszins tautologisch te zijn. Door het democratiseringsproces van de staat en door de nieuwe sociale verhoudingen werden bepaalde activiteiten onderworpen aan de (buitensporige) regels van het gemeen recht en vallen ze onder het toepassingsveld van het publiekrecht. Bijgevolg moet de uitvoering van die taken beantwoorden aan de basisprincipes van de publieke dienstverlening: continuïteit (regelmaat), flexibiliteit (aanpasbaarheid) en gelijke behandeling van de gebruikers. Om een van de vele voorbeelden aan te halen: het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, het Nationaal Werk voor Wezen van Oorlogsslachtoffers en het Nationaal Werk voor Oorlogsinvaliden zijn in 1919 opgericht om het werk van privé-organismen uit de Eerste Wereldoorlog verder te zetten. Alle drie volgen ze de principes van overheidsdiensten. Enerzijds

moeten ze de geografische lacunes in het netwerk van de privé-instellingen op het nationale grondgebied wegwerken (principe van gelijkheid); anderzijds moeten ze de activiteit van de liefdadigheidsinstellingen systematiseren (principe van continuïteit en flexibiliteit). Een ander voorbeeld is de verplichte kinderbijslag (wet van 4 augustus 1930). De nieuwe overheidsdiensten moeten alle werknemers op dezelfde manier een uitkering geven, terwijl die voordelen voordien slechts aan sommige families werden verstrekt door particuliere bedrijven of lokale overheden. Er bestaan nog tal van andere voorbeelden, in alle sectoren waarin de overheid optreedt. Zo werd het Gemeentekrediet van België opgericht met de bedoeling kleine gemeenten even interessante leningen aan te bieden als grotere gemeenten.

Wanneer de overheid vaststelde dat de basisprincipes van openbare dienstverlening niet werden gerespecteerd (en die niet-naleving onduidbaar achtte), dan kwamen de nieuwe overheidsinstellingen als vanzelf tot stand.

1.2.2. *Historisch overzicht*

In de 19^e eeuw kwamen slechts enkele functioneel gedecentraliseerde openbare diensten tot stand. Twee ervan werden opgericht als gevolg van de financiële crisis van de jaren 1840. Er bestond toen immers geen scheiding tussen de uitgifte van bankbiljetten en het verlenen van industriële kredieten. Deze functies werden waargenomen door dezelfde private banken. De oprichting van de Nationale Bank van België (wet van 5 mei 1850) onthief deze ondernemingen van hun emissiefunctie en kende die laatste toe aan deze nieuwe openbare instelling. De NBB zou ook fungeren als staatskassier en het herdisconteringskrediet voor handel en nijverheid organiseren. De wet van 8 mei 1850 richtte de Algemene Lijfrentekas op; zo zou de volksklasse haar oude dag veilig kunnen stellen. Door de wet van 16 maart 1865 werd hieraan een spaarkas gekoppeld: de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (ASLK) was geboren. Men hoopte hierdoor de spaarzaamheid en vooruitziendheid bij de arbeidersklasse aan te wakkeren. Het Gemeentekrediet van België (statuten goedgekeurd door het KB van 8 december 1860) moest tegemoet komen aan de financiële nood van de gemeenten, die verscherpt was door de afschaffing van de octrooibelasting. De gemeenten en andere lokale besturen konden daar terecht voor leningen aan voordelige voorwaarden.

Rond het einde van de 19^e eeuw werden enkele openbare instellingen opgericht in de sector van transport en infrastructuur. De Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (wet van 28 mei 1884) was belast met de uitbouw van een fijnmazig net van buurtspoorwegen om de mobiliteit van de arbeidende klasse te vergroten en om de plattelandsbevolking uit haar isolement te halen. Vóór de Eerste Wereldoorlog was ook de waterverdeling nog niet overal doorgedrongen. Daarom riep de wet van 26 augustus 1913 de Nationale Maatschappij der Waterleidingen in het leven. Ze moest een inventaris opmaken van de waterreserves en zorgen voor de aanwending en de verdeling ervan.

Tijdens het interbellum werden heel wat meer openbare instellingen opgericht. Op 2 juni 1919 ontstond de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid. Ze moest op middellange en lange termijn krediet verstrekken aan de industriële ondernemingen. In de praktijk legde ze zich oorspronkelijk vooral toe op

de financiering van de wederopbouw van de nijverheid. Voor de bevordering van de wederopbouw van het huizenbestand werd op 11 oktober 1919 de Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen en Woonvertrekken gesticht. Door de wet van 9 augustus 1889 was de ASLK al tussengekomen in de financiering van arbeiderswoningen. Voortaan beschikte men hiervoor over een afzonderlijk organisme. Het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (opgericht door de wet van 5 september 1919) bestendigde de activiteit van de sectie Hulp en bescherming aan de werken voor kinderwelzijn die tijdens de Eerste Wereldoorlog was gesticht in de schoot van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité (en die zelf de activiteit van de Nationale Belgische Liga voor Kinderbescherming (1904) verder zette). In 1919 werden ook het Nationaal Werk voor Oorlogswezen en het Nationaal Werk voor Oorlogsinvaliden opgericht. Samen met het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn kunnen ze beschouwd worden als scharnierinstellingen. Alle drie vormen ze de overgang tussen de vroegere opvatting van openbare inrichtingen (of inrichtingen van openbaar nut, tussen beide concepten werd toen nog geen onderscheid gemaakt) en de modernere notie van instellingen van openbaar nut, waaraan de overheid een openbare dienst toevertrouwt – en die ook door die overheid opgericht en gecontroleerd worden.

Door de financiële en monetaire crisis van het midden van de jaren 1920 kwamen twee nieuwe parastatalen tot stand, het Fonds tot delging der Staatsschuld en de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen. De wet van 7 juni 1926 decentraliseerde de aflossing van de overheidsschuld door haar toe te vertrouwen aan eerstgenoemde Fonds, opgericht onder de vorm van een parastatale. Om dit Fonds van de nodige middelen te voorzien, werd het kapitaal, dat bestond onder de vorm van het spoorwegnet, gemobiliseerd door de administratie van de staatsspoorwegen om te vormen tot een nationale maatschappij (de NMBS), waarvan de aandelen konden worden ingeruild voor staatsobligaties. Oorspronkelijk was men van plan ook de telegrafie en de telefonie bij deze operatie te betrekken. Uiteindelijk bleek dit overbodig. Toch moest de exploitatie van deze sector ook op commerciële leest geschoeid worden. Daarom werd op 19 juli 1930 de Regie van Telegrafie en Telefonie (RTT) opgericht. In de transportsector werd in 1923 de luchtvaartmaatschappij SABENA opgericht: de overheid participeerde in die NV samen met privé-investeerders.

Tijdens het interbellum werd ook de basis gelegd voor het systeem van sociale zekerheid. Verschillende specifieke instellingen werden opgericht: voor de pensioenen van arbeiders (Nationale Kas voor de Ouderdoms-, Rente-, Weduwen- en Wezenteslagen, opgericht door het KB van 22 juli 1939 en omgevormd tot de Rijkskas voor Rust- en Overlevingspensioenen door de wet van 28 juni 1954), voor de pensioenen van de bedienden (Nationale Kas voor Bediendenpensioenen, wet van 18 juni 1930), voor de kinderbijslag (Nationale Verrekenkas voor Gezinsvergoedingen, opgericht door het KB van 31 oktober 1930, alsook de Nationale Onderlinge Kas voor Kindertoeslagen), voor de arbeidsongevallen (de Steun- en Voorzorgskas ten behoeve van door Arbeidsongevallen Getroffenen, al opgericht bij wet van 21 juli 1890, kreeg nieuwe taken door het KB van 29 december 1926), voor de beroepsziekten (Voorzorgsfonds ten behoeve van door Beroepsziekten Getroffenen, wet van 24 juli 1927), voor de arbeidsbemiddeling en werkloosheid (Nationale Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid (NDAW), opgericht

door het KB nr. 190 van 27 juli 1935, ter vervanging van het Nationaal Crisisfonds opgericht bij KB van 30 december 1920).

Op het einde van de jaren 1920 en vooral tijdens de jaren 1930 ontstonden ook verschillende parastatalen in de financiële sector. Enkele instellingen moesten krediet verlenen aan de kleine middenstanders en landbouwers (Centrale Kas voor het Klein Beroepskrediet, wet van 11 mei 1929 en Nationale Kas voor Middenstandskrediet, KB van 14 oktober 1937; allebei samengevoegd tot de Nationale Kas voor Beroepskrediet bij besluitwet van 23 december 1946). Het Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet (KB nr. 226 van 7 januari 1936) moest orde scheppen op de Belgische hypothecaire markt. Het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet (KB van 30 september 1937) moest de lacunes van de kredietverlening aan de landbouwers opvullen. De Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom (KB nr. 120 van 27 februari 1935) moest de terugkeer naar het platteland bevorderen, om de slachtoffers van de crisis aan een nieuwe toekomst te helpen. Midden in een diepe financiële crisis werd op 7 december 1934 het Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders opgericht: het was belast met de hulpverlening aan en de controle op de private spaarkassen (geregeld door het KB van 15 december 1934). De Bankcommissie (KB nr. 185 van 9 juli 1935) werd belast met de controle op de privé-depositobanken. Vele decennia later kreeg ze ook andere opdrachten (onder meer de controle op de verzekeringsmaatschappijen) en werd ze omgedoopt tot de Commissie voor het Bank-, Financier- en Assurantiewezen (CBFA). Het KB nr. 175 van 13 juni 1935 creëerde het Herdiscontering- en Waarborginstituut, dat de mank lopende kredietverlening weer vlot moest trekken.

Om de economische crisis te bestrijden werden specifieke overheidsorganismen opgericht. De Dienst voor economisch herstel (DEH) (KB nr. 160 van 19 april 1935) moest voornamelijk grote openbare werken stimuleren. Dit initiatief mislukte echter en de dienst werd afgeschaft door het KB van 30 november 1939. De Nationale Delcredere dienst (KB van 10 januari 1935 en reorganisatie door het KB nr. 42 van 31 augustus 1939) was de opvolger van de Delcredere commissie (1921) en zorgde voor de verzekering van de exportrisico's. Bevordering van de export (en van de verkoop en kwaliteitsverbetering in het algemeen), maar dan voor agrarische producten, was ook de taak van de Nationale Dienst voor de Afzet van Land- en Tuinbouwproducten (27 december 1938) en van de Nationale Zuiveldienst (15 januari 1938).

In de periode na de Tweede Wereldoorlog kwam het fenomeen van de parastatalen in een ware stroomversnelling terecht. De besluitwet van 28 december 1944 stelde in België een gecoördineerd systeem van sociale zekerheid voor werknemers in. De nieuwe Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid (RMZ) moest de sociale zekerheidsbijdragen innen en verdelen over de verschillende takken van de sociale zekerheid, die allemaal voorzien werden van specifieke parastatale organismen. In de verzekering tegen ziekte- en invaliditeit was er het Rijksfonds (later -instituut) voor Verzekering tegen Ziekte en Invaliditeit. Voor de kinderbijslag had men de Rijksdienst voor de Samenordering der Gezinsvergoedingen (besluitwet van 10 januari 1947). Die werd afgeschaft door de wet van 26 juli 1960, samen met de instellingen waarvan hij de activiteiten coördineerde en controleerde. Ze werden allemaal vervangen door de Rijksdienst voor Kinderbijslag

voor Werknemers en de Rijksdienst voor Kinderbijslag der Zelfstandigen. Voor de verdeling en uitbetaling van vakantiegelden werd bij besluitwet van 3 januari 1946 de Rijkskas voor Jaarlijks Verlof opgericht. Pas in de loop van de jaren 1950 kwam er stapsgewijs een sociale zekerheid voor de zelfstandigen tot stand. Dat proces resulteerde in de oprichting van instellingen als de Rijksdienst der Pensioenen voor Zelfstandigen (wet van 28 maart 1960). Deze werd opgeslorpt door de Rijksdienst voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (KB nr. 38 van 27 juli 1967), die zelf vervangen werd door het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (wet van 21 december 1970).

De sociale zekerheidsinstellingen worden paritair beheerd, namelijk door vertegenwoordigers van de organisaties van werkgevers en werknemers. Het principe van paritair beheer bestond al tijdens het interbellum, en was al vermeld in de besluitwetten van 1944 en 1945 aangaande de sociale zekerheid. Hierin zag men een bescherming tegen de “klassieke” centrale administratie (die beschouwd werd als unilateraal en restrictief) en ook tegen de verstaatsing van de sociale beschermingssystemen. De wet van 25 april 1963 zorgde voor de eenvormigheid van de statuten van de sociale zekerheidsinstellingen, vertrekkende van dit principe (dat meteen het hart van het Belgische sociale zekerheidsstelsel uitmaakt). Twee overwegingen verantwoordden de rechtstreekse deelname van de werkgevers en de werknemers in het beheer van de sociale zekerheidsinstellingen. Enerzijds financieren ze het systeem; anderzijds hadden hun privé-initiatieven de basis geleverd voor de eerste verzekeringsmechanismen. De overheid, van haar kant, overkoepelde het geheel en ondersteunde de verschillende private initiatieven (door er zich garant voor te stellen). In de periode van de jaren 1960 tot midden 1970 heerste er een algemene consensus over de doorslaggevende rol van de sociale gesprekspartners in het beheer van de sociale zekerheid. Door de economische crisis was de Staat vanaf 1975 verplicht om meer te participeren in de financiering – en dus het beheer – van het systeem. Zo evolueerde de sociale zekerheid een tripartiet systeem met een centrale rol voor de Staat (de wettelijke basis voor dit drieledige stelsel werd gelegd door de wetten van 30 maart en 21 december 1994).

Na de Tweede Wereldoorlog werd ook het collectief overleg op economisch en sociaal vlak geïnstitutionaliseerd door de oprichting van organen waardoor werkgevers- en werknemersorganisaties advies geven aan de wetgevende en uitvoerende macht. De wet van 20 september 1948 stelde de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in. Op sectoraal vlak voorzag de wet de oprichting van Bedrijfsraden die eveneens rechtspersoonlijkheid genoten. Het publiekrechtelijk adviesorgaan inzake sociale aangelegenheden en arbeid, namelijk de Nationale Arbeidsraad, werd opgericht door de wet van 29 mei 1952. Ten slotte vermelden we de oprichting bij wet van 2 mei 1949 van een publiekrechtelijk adviesorgaan voor middenstandskwesties: de Hoge Raad voor de Middenstand. Ook deze instelling wortelde in een bestaand adviesorgaan, namelijk de Hoge Raad voor Ambachten en Neringen die door het KB van 5 februari 1909 was gecreëerd.

Sinds het einde van de jaren 1950 werd door de Belgische overheid een actieve economische politiek gevoerd die gepaard ging met een groeiende overheidsinterventie in het economische leven. Aan het institutionele kader dat deze politiek moest schragen, werden een aantal nieuwe instellingen toegevoegd. Op

grond van de wet van 2 april 1962 werd op 8 oktober 1962 de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM) opgericht. Deze diende als participierend aandeelhouder private bedrijven tijdelijk kapitaal te verschaffen. Dezelfde wet voorzag de oprichting van erkende Gewestelijke Investeringsmaatschappijen (GIM's). Daarop zou moeten gewacht worden tot het einde van de jaren zeventig, toen het openbaar initiatief in het economisch leven een grotere rol werd toebedeeld. Op 15 juli 1970 werd het Planbureau opgericht. Het verving het Bureau voor Economische Programmatie dat zich sinds 1959 bezig hield met het opstellen van expansieprogramma's voor de Belgische economie. De regionale economische initiatieven zouden worden gecoördineerd door gewestelijke economische raden die tevens de gewestprojecten zouden overmaken aan het Planbureau. Deze louter consultatieve raden namen het heft over van de bestaande privaatrechtelijke initiatieven, namelijk de Conseil Economique Wallon (1945), de Economische Raad voor Vlaanderen (1952) en het Provinciaal Comité voor Economische Expansie van Brabant (1960). Door de vermelde wet van 1970 werden in de loop van de jaren 1970 Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappijen opgericht (vijf in Vlaanderen, een in Brussel en een in Wallonië). Ze moesten studies verrichten inzake economische ontwikkeling, planologie en milieubeheer en moesten de ondernemingen promoveren en begeleiden. In de financiële sector werden vlak na de Tweede Wereldoorlog het Rentenfonds opgericht (dat regelend moest optreden op de markt van de overheidseffecten) alsook het Belgisch-Luxemburgs Instituut voor de Wissel, dat moest toezien op de uitvoering van de wetten inzake wisselcontrole.

In de sector van transport en communicatie vermelden we volgende markante gebeurtenissen. In 1960 nam de Staat praktisch alle aandelen over van de luchtvaartmaatschappij SABENA, die echter bleef functioneren als NV. Om de luchtvaartinfrastructuur en de luchtwegen te beheren, werd de Regie der Luchtwegen (RLW) opgericht (besluitwet van 20 november 1946). Door de wet van 1 juli 1971 werd de Regie voor Maritiem Transport (RMT) gesticht. Ze verving de overheidsdienst die instond voor de verbinding tussen België en Groot-Brittannië. De post, die van bij het begin werd uitgbaat door de overheid, werd door de wet van 6 juli 1971 omgevormd tot de Regie der Posterijen.

Vanaf de tweede helft van de jaren 1980 is die complexe wereld van de parastatalen ingrijpend veranderd. Volgende factoren liggen aan de basis van deze snelle evolutie: de federalisering van de unitaire Belgische Staat; de eenmaking van Europa, die nieuwe, liberaal geïnspireerde regels oplegde inzake het economisch beleid; de budgettaire moeilijkheden waarmee de federale overheid te kampen had; de wereldwijde golf van neoliberalisme, die zelf in verband staat met de grootscheepse mutaties van de wereldeconomie.

Door de federalisering van België werden tal van bevoegdheden overgedragen naar de gewesten en de gemeenschappen. Verschillende "nationale" overheidsinstellingen werden bijgevolg afgeschafte en vervangen door regionale of communautaire parastatalen. Deze verschuiving van competenties had voornamelijk betrekking op de economische politiek, het tewerkstellingsbeleid, bepaalde aspecten van de transportinfrastructuur en -uitbating, het huisvestingsbeleid, de zorg voor personen. Instellingen werden opgeheven (zoals het Nationaal Instituut voor de Huisvesting; de Nationale Maatschappij voor Huisvesting; de

Nationale Landmaatschappij; de Nationale Maatschappij der Waterleidingen; de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen; het Nationaal Werk voor het Kinderwelzijn; het Rijksfonds voor Sociale Reclassering van de Minder-Validen; het Wegenfonds). Andere werden geherstructureerd omdat een deel van hun bevoegdheden werd overgenomen door nieuw opgerichte gewestelijke of gemeenschapsinstellingen: bijvoorbeeld de Belgische Dienst voor Buitenlandse Handel, het Planbureau, de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. Belangrijke vaststelling: omdat de sociale zekerheid een federale bevoegdheid bleef, zijn de openbare instellingen van deze sector zo goed als ongewijzigd blijven voortbestaan.

Meer details over de instellingen van gewesten en gemeenschappen in het desbetreffende hoofdstuk in dit boek, alsook in:

BARBEAUX (M.), BEUMIER (M.). *Réforme de l'État et restructuration des administrations et des parastataux*, in *CH CRISP*, 1995, nrs. 1473 en 1474-1475.

PARÉE (D.), VAN CAMP (P.). *Les institutions bruxelloises: histoire, compétences, organisation et fonctionnement / De Brusselse instellingen: geschiedenis, bevoegdheden, organisatie en werking*. Brussel, 2005, 2 dln.

TALLIER (P.-A.), YANTE (J.-M.) e.a. *Guide des organismes d'intérêt public*, op. cit.

Vanaf de tweede helft van de jaren 1980 werd ook België beroerd door de internationale deregulerings- en privatiseringsgolf. De aanvaarding van de Europese Unieke Akte van 1986 wordt algemeen beschouwd als het startschot voor de openstelling van de overheidsdiensten naar de markt toe. Er was niet alleen sprake van een zekere terugtrekking van de Staat; de overheidsdiensten moesten zich tevens onderwerpen aan het gewone concurrentierecht en aan de “markt wetten” wanneer ze optreden als economische actoren. Om de economische en financiële overheidsondernemingen te dynamiseren, werd onder meer een totaal nieuwe juridische entiteit ingevoerd, het zogenaamde “autonoom overheidsbedrijf”. Deze juridische constructie was vooral bedoeld voor de openbare telecom- en transportondernemingen. Men wilde die moderniseren om het hoofd te kunnen bieden aan de wereldwijde verscherpte concurrentievoorwaarden. De wet van 21 maart 1991 verleende hen een grotere zelfstandigheid. Door de afsluiting van een beheerscontract met de Staat werd het algemeen belang gevrijwaard. Eind 2008 waren uiteindelijk zeven parastatalen omgevormd tot of opgericht als autonome overheidsbedrijven. Zo werd, bijvoorbeeld, de RTT omgebouwd tot Belgacom (wet van 12 december 1994 en KB van 16 december 1994) en werd de Regie der Posterijen hervormd tot De Post (KB van 17 maart 2000). Hun kapitaal werd ook opengesteld voor private partners.

Omdat beide bedrijven autonoom geworden waren, besliste de wetgever een nieuwe overheidsinstelling in het leven te roepen die zou instaan voor de bepaling van de strategie, de formulering van de regelgeving en de uitvoering van de controle op het gebied van de telecommunicatie: het Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie (BIPT), voorzien door de wet van 21 maart 1991 en effectief opgericht in 1992. Het BIPT, dat volgens de wet van 16 maart 1954 onder categorie A viel, werd rechtstreeks bestuurd door de bevoegde minister. De vraag rees in hoeverre de overheid binnen de dienst zowel ordehandhaver als aandeelhouder, zowel rechter als betrokken partij, kon zijn. De wet van 17 januari 2003 schrapte het BIPT uit artikel 1 van de wet van 16 maart

1954; voortaan werd de bevoegdheid van de minister uitgeoefend door een raad van vier leden. Ook de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen werd een autonoom overheidsbedrijf (beheerscontract goedgekeurd door KB van 30 september 1992). Door de programmawet van 22 december 2003 en de KB's van 14 juni en 18 oktober 2004 werd de onderneming opgesplitst in drie entiteiten, NMBS-Holding, de exploitatiemaatschappij NMBS en Infrabel, die de infrastructuur bezit en beheert. Ook de rest van de transportsector was in volle beweging. De Regie der Luchtwegen (RLW) verdween: in 1998 kwam de exploitatie van de luchthaven toe aan Brussels International Airport Company (BIAC) (eerst een NV van publiek recht en vanaf 2004 van privaat recht), waarin ook privé-investeerders instapten en die in 2006 omgedoopt werd tot Brussels Airport Company. De RLW-taken inzake luchtvaartcontrole werden toevertrouwd aan een nieuw autonoom overheidsbedrijf, Belgocontrol. In 1995 nam een Zwitserse private groep (de eigenaar van Swissair) de touwtjes in handen bij de luchtvaartmaatschappij SABENA, een alliantie die uiteindelijk uitmondde in het failliet van deze laatste in 2001. De Regie voor Maritiem Transport verdween in 1997.

Ook de sector van de openbare kredietinstellingen (de zogenaamde OKI's) werd op enkele jaren tijd helemaal omgewoeld, ja zelfs bijna helemaal afgebouwd. De aloude ASLK werd verkocht aan de privé-sector, namelijk de groep Fortis (in 1993 en 1998). Ook het Gemeentekrediet werd geprivatiseerd: via een alliantie met een Franse onderneming (Credit Local de France) werd het omgevormd tot de groep Dexia, met nog een minderheidsparticipatie van de publieke aandeelhouder Gemeentelijke Holding. De overige OKI's werden eveneens stapsgewijs geprivatiseerd. Door het KB van 7 april 1995 werd een deel van de vroegere openbare spaarkas (de ASLK-Holding) omgevormd tot de NV Participatiemaatschappij (FPM), die onder meer een deel van de portefeuille van de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM) moest beheren. De NIM zelf had krachtens de KB's van 10 juni en 16 september 1994 een NV opgericht, de Federale Investeringsmaatschappij (FIM), die voor de toekomst de rol van de (onmiddellijk nadien geprivatiseerde) NIM zou overnemen. De hevige financiële crisis van eind 2008-2009 noopte de staat opnieuw tot grootscheepse interventies in de banksector (onder meer participaties in private NV's); momenteel is het afwachten welke definitieve vorm die interventies zullen aannemen.

De herstructurerings- en de privatiseringen, die vooral sinds 1991 werden doorgevoerd, waren (eens te meer) heel pragmatisch van aard, ver van elk ideologisch debat en zonder vooraf bepaald algemeen kader. Zoals het 152^e Boek van het Rekenhof aangaf (zitting 1995-1996), werd het overdrachtprogramma vooral ingegeven door budgettaire imperatieven en door de wil om de zogenaamde "Maastricht-norm" te halen. Dit gebrek aan politieke consensus en aan algemene richtlijnen verklaart (gedeeltelijk) de moeilijkheden die men ondervond tijdens dit proces (onder meer in het geval van SABENA). Net als bij hun oprichting in de jaren 1930 werd voor de herstructurering of privatisering van de parastatalen in de praktijk meestal een beroep gedaan op "bijzondere machten".

Hoewel dat fenomeen niet nieuw was, werden veel recente parastatalen niet zozeer opgericht om te ontsnappen aan de strikte regels eigen aan het overheidsbeheer, maar wel om een grotere transparantie en coherentie te verlenen aan de

regeringsactie en haar prioriteiten. Parastatalen werken vandaag met andere woorden vooral aan een efficiënt en zichtbaar overheidsbeleid.

Door de parastatalen wordt de aanwezigheid van de Staat voelbaar in steeds bredere domeinen. Hierdoor moet die overheidsactie ook steeds meer gespecialiseerd worden. De autonomie die hen wordt toegekend stelt hen in staat hun middelen zelf beheren en hun eigen medewerkers selecteren. De overheidsadministraties, die de voogdijrol uitoefenen, zijn niet altijd in staat om hun strategische sturingsrol te spelen. De parastatale instellingen worden bijgevolg onmisbaar; zo nemen ze actief deel aan de bepaling van het (nieuwe) overheidsbeleid. Een goed voorbeeld hiervan is het Federaal Agentschap voor Veiligheid van de Voedselketen (FAVV), ingesteld door de wet van 4 februari 2000 onder de vorm van een regie. Dit gebeurde als gevolg van de dioxinecrisis. Met dit agentschap beschikte de Staat over een expertise-instrument waarmee hij opnieuw ten volle het domein van de voedselveiligheid kon inpalmen. De materie groeide uit tot een volwaardig beleidsonderdeel waaraan verschillende actoren uit de voedingssector deelnamen, een sector die daardoor precies volop vorm en structuur kreeg. Nationale en internationale experts, afgevaardigden van de gewesten en de gemeenschappen, consumentenorganisaties en verenigingen uit de betrokken sectoren namen allen deel aan de leiding van het agentschap; daardoor kregen ze ook inspraak in het gevoerde beleid. Dergelijke voorbeelden bestaan bij de vleet, hetzij in de strijd tegen racisme (het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding (CGKR), opgericht met de wet van 15 februari 1993), in de strijd voor de gelijkheid tussen man en vrouw (het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, opgericht door de wet van 16 december 2002), om de gezondheidszorg efficiënter en toegankelijker te maken (het Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg opgericht door artikel 259 in de programmawet van 24 december 2002), om de mensen te beschermen tegen ioniserende straling (het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC), opgericht door de wet van 15 april 1994) en een degelijk asielbeleid te voeren (Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers (FEDASIL), opgericht door de wet van 19 juli 2001). Via al deze *ad hoc* parastatalen wordt het overheidsbeleid concreet ingevuld en krijgt het vorm. Ze maken de evaluatie ervan ook een stuk eenvoudiger.

1.3. Archieven en ambtelijke publicaties

1.3.1. Bewaring en inventarisatie

De openbare instellingen (die notie moet begrepen worden in de bredere betekenis van “parastatalen”) zijn onderworpen aan de bepaling uit de archiefwet van 24 juni 1955 (zie hoger) die stelt dat archieven, ouder dan honderd jaar, in het Rijksarchief mogen worden neergelegd en dat documenten van recentere datum, doch zonder direct administratief nut, eveneens mogen worden gedeponneerd. In het verleden maakten maar weinig openbare instellingen gebruik van de mogelijkheid om hun archieven onder te brengen bij het Rijksarchief, dat zich vooral toespitste op de centrale overheidsinstellingen. Na de publicatie van de *Gids van de instellingen van openbaar nut in België* eind 2008 (zie hierboven), die o.a. de staat van de archieven nagaat, wordt de inspectie van de archieven van de parastatalen prioritair in het driejarenplan van het Rijksarchief. Hieronder volgt een

lijst met de belangrijkste archieffondsen die in het ARA worden bewaard (vermits zo goed als alle nationale en federale parastatalen gevestigd zijn in Brussel, hebben we de archieven van de lokale kantoren van de parastatalen, die worden bewaard in de Rijksarchieven in de provincies, hier buiten beschouwing gelaten).

THIELEMANS (M.-R.). *Liquidation du fonds du Roi Albert I.* Brussel, 1988 (Toegangen in beperkte oplage).

BULTÉ (C.). *Inventaire des archives de l'Office de Gestion et de Liquidation des Assurances sur la Vie allemandes (1872-1942).* Brussel, 2001.

CARNEL (S.). *Inventaire des archives de la Fédération des Coopératives pour Dommages de Guerre (1919-1930).* Brussel, 2003.

PLISNIER (F.). *Inventaire des archives de la Société nationale pour la Restructuration des Secteurs nationaux (SNSN) 1982-2002 [1964-2002].* Brussel, 2006.

COPPIETERS (G.). *Inventaris van het archief van het Belgisch Instituut voor Voorlichting en Documentatie – INBEL en de Federale Voorlichtingsdienst (FVD) 1962-2003 [1945-2003].* Brussel, 2007.

LELOUP (G.). *Inventaris van het archief van de Nationale Bank van België.* Brussel, 2008.

LELOUP (G.). *Inventaris van het archief van de Nationale Bank van België met betrekking tot de na de Tweede Wereldoorlog doorgevoerde muntsanering.* Brussel, 2008.

JACQUEMIN (M.). *Inventaire des archives de l'Office national du Dueroire (1924-2006).* Brussel, 2008.

COPPIETERS (G.). *Inventaris van het archief van de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM) en Sofinim (1922) 1962-2000.* Brussel, 2008.

DERWAEL (J.). *Inventaris van het archief van de Belgische Radio en Televisie en rechtsvoorgangers, bewaard in het Algemeen Rijksarchief.* Brussel (in voorbereiding).

Belgisch Commissariaat voor Repatriëring / Commissariat belge au Rapatriement.

Belgisch-Luxemburgs Wisselinstituut (BLWI) / Institut belgo-luxembourgeois du change (IBLC).

Dienst voor Economische Recuperatie (DER) / Office de Récupération économique (ORE).

Handelsdienst voor Ravitaillering (HDR) / Office commercial du Ravitaillement (OCRA).

Instituut tot Aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (IWONL) / Institut pour l'Encouragement de la Recherche scientifique dans l'Industrie et l'Agriculture (IRSIA).

Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) / Institut royal de Sciences naturelles de Belgique (IRSNB).

Koninklijke Schenking / Donation royale.

Koninklijk Gesticht van Mesen / Hospice royal de Messines.

Nationaal Instituut voor de Huisvesting (NIH) / Institut national du Logement (INL).

Nationaal Pensioenfonds voor Mijnwerkers (NPM) / Fonds national de Retraite des Ouvriers Mineurs (FNROM).

- Nationaal Werk voor Oorlogsinvaliden (NWOI) / Œuvre nationale des Invalides de la Guerre (ONIG).
- Nationaal Werk voor Wezen van de Arbeidsslachtoffers / Œuvre nationale des Orphelins des Victimes du Travail.
- Nationale Dienst voor Afzet van Land- en Tuinbouwproducten (NDALTP) / Office national des Débouchés agricoles et horticoles (ONDAH).
- Orde der Apothekers / Ordre des Pharmaciens.
- Orde van Geneesheren / Ordre des Médecins.
- Rijksfonds voor Sociale Reclassering van de Minder-validen / Fonds national de Reclassement social des Handicapés (FNRSF).

Na de splitsing in 1987 van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (NWK) in een Vlaamse en een Franstalige overheidsinstelling, resp. Kind & Gezin en het *Office de la Naissance et de l'Enfance* (ONE), werden ook de archieven van het NWK opgesplitst. Met goedkeuring van het ARA bracht het ONE zijn archiefbestand (bijna 40 strekkende meter archief tussen 1915 en 1988) onder in het CARHIF (Centre d'Archives pour l'Histoire des Femmes) te Brussel.

Voor de archieven die zich in de instelling zelf bevinden of die door hen in een afzonderlijk archief zouden zijn ondergebracht, gelden ook de regels vastgelegd door de wet op de openbaarheid van bestuur van 11 april 1994. Deze wet is in haar totaliteit van toepassing op de federale administratieve overheden. De Raad van State verduidelijkte in zijn advies dat onder die noemer vallen: “de openbare instellingen en ermee vergelijkbare diensten welke onder de federale administratieve overheid ressorteren, alsmede de private personen welke door de federale overheid ten gevolge van andere dan toevallige gebeurtenissen met het uitoefenen van een federale openbare dienstverlening zijn belast”. Wat betreft hun activiteiten uitgeoefend als overheidsinstanties, zijn de autonome overheidsinstellingen onderworpen aan de wetgeving op de openbaarheid van bestuur. Hetzelfde geldt voor de openbare adviesraden als de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, de Hoge Raad voor de Middenstand of de Nationale Arbeidsraad, die niet voor hun raadgevende activiteiten maar voor hun personeelsbeleid als overheidsdiensten worden beschouwd. Verder vallen ook publiekrechtelijke beroepsorganisaties onder deze wetgeving, zoals de Orde van Geneesheren, de Orde der Apothekers, de Orde der Dierenartsen of de Orde van Architecten, opnieuw enkel wanneer ze optreden als administratieve autoriteiten. De wet van 11 april 1994 is op hen echter niet van toepassing wanneer ze optreden als administratieve jurisdicties. Zie hierover:

RENDERS (D.), ed. *L'accès aux documents administratifs*. Brussel, 2008, p. 78-82.

1.3.2. Belangrijkste bronnenreeksen

1.3.2.1. Documenten met betrekking tot oprichting en organisatie

Omdat de wetgever zowel de oprichting, de bevoegdheden, de structuur, de organisatie, de personeelsbezetting en het beheer van deze instellingen regelt, kunnen we voor al deze aspecten terecht bij de wetten en besluiten die daaromtrent in het *Belgisch Staatsblad* verschijnen. Aan hun organisatie, structuur en werking wordt door de onderscheidene diensten regelmatig zelf een publicatie gewijd.

1.3.2.2. Jaarverslagen

De wet van 16 maart 1954 verplicht deze instellingen een jaarverslag op te stellen. Men heeft echter niet op deze wet moeten wachten opdat deze verplichting zou bestaan. De wetten en koninklijke besluiten die de organisatie en de werking van de diverse instellingen regelen, stellen deze verplichting onveranderlijk in. Dienen deze instellingen bij de bevoegde minister verslag uit te brengen, dan worden zij echter niet gedwongen hun verslagen en rekeningen uit te geven. Uitzondering dient gemaakt voor een aantal organismen die een jaarverslag, een periodiek verslag over bepaalde van hun verrichtingen of hun balans en winsten verliesrekening in het *Belgisch Staatsblad* moeten publiceren. Sommige van deze instellingen hebben zich steeds of gedurende een bepaalde periode tot dit verslag beperkt. De autonome overheidsbedrijven (wet van 21 maart 1991) zijn onderworpen aan de bepalingen van de wet van 17 juli 1975 betreffende de boekhouding en de jaarrekening van de ondernemingen. Ze moeten elk jaar dus een jaarrekening en een jaarverslag opstellen. Die documenten moeten overgemaakt worden aan de minister onder wie het overheidsbedrijf ressorteert, alsook aan de minister van Begroting. Het KB van 3 april 1997 schrijft voor dat de sociale zekerheidsinstellingen periodieke situaties en een jaarverslag moeten voorleggen aan de voogdijminister en aan de minister van Begroting.

Voor tal van instellingen beschikt men van bij de aanvang over gepubliceerde verslagen met een relatief grote verspreiding. Voor vele andere zijn de oudste gepubliceerde jaarverslagen moeilijk te vinden. Dit heeft dan als resultaat dat de aanvangsdatum van de reeks moeilijk kan bepaald worden. Temeer daar de oudste jaarverslagen dikwijls het midden houden tussen een intern document en een vrij bescheiden gehouden publicatie met beperkte verspreiding.

Rekening houdend met de beperkte consultatiemogelijkheden van het archiefmateriaal, vormen de jaarverslagen een van de belangrijkste inlichtingsbronnen inzake de werking van de desbetreffende openbare diensten. Dikwijls overstijgen deze jaarverslagen de activiteit van de instelling en bieden zij ook inlichtingen die het geheel van de maatschappelijke sector betreffen, waarin de dienst actief is. Tal van jaarverslagen zijn van uitgebreide statistische reeksen voorzien (vaak retrospectief), desgevallend aangevuld met grafieken en kaarten. Verder kan men in deze verslagen onder meer terecht voor de rekeningen, de balans, de samenstelling van de beheersorganen en het organogram van de instelling.

1.3.2.3. Tijdschriften en statistische reeksen

Vele openbare diensten publiceren een tijdschrift waarin men, zoals bij het jaarverslag, informatie kan aantreffen aangaande de werking van de dienst en de sector waarin hij actief is. Men vindt er soms het jaarverslag in terug evenals de resultaten van studies en enquêtes die de dienst ondernam. Bij adviserende organen wordt dikwijls een bloemlezing van adviezen aangeboden. Vele van deze tijdschriften zijn rijkelijk van statistische gegevens voorzien. Sommige bestaan zelfs integraal uit statistische reeksen. Terwijl de periodieke publicaties van bepaalde openbare diensten een uitgesproken wetenschappelijk karakter bezitten, blijken andere zeer vulgariserend. Sommige leggen er zich op toe de evolutie van de wetgeving en de jurisprudentie op de voet te volgen.

2. Parastatalen van de FOD Buitenlandse zaken, Buitenlandse handel en Ontwikkelingssamenwerking

Patricia Van den Eeckhout en Guy Vanthemsche

2.1. *Belgische Dienst voor Buitenlandse Handel (BDBH)*

2.1.1. *Historisch overzicht*

Deze openbare instelling, opgericht door de wet van 16 juli 1948 (gewijzigd bij de wet van 24 juni 1997) had als opdracht de Belgische commerciële expansie via de export te bevorderen. Oorspronkelijk stond de informatieverstrekking centraal, door het aanleggen van documentatie en het geven van voorlichting. Vanaf de jaren 1960 begon de dienst actiever op te treden, door de organisatie van buitenlandse zendingen. Commerciële prospectoren bouwden ook een netwerk op in het buitenland en hielpen de Belgische bedrijven in hun zoektocht naar externe markten. Door de hervorming van de Belgische staat (bijzondere wetten van 8 augustus 1980 en vooral van 8 augustus 1988), werd het afzet- en uitvoerbeleid een zogenaamde parallelle bevoegdheid van staat en gewesten, onverminderd een nationaal beleid van coördinatie, bevordering en samenwerking. Toen ontstonden bijgevolg ook gewestelijke exportinstellingen (zie het hoofdstuk over gewesten en gemeenschappen). De vierde staatshervorming bracht verduidelijking in de parallelle bevoegdheidsverdeling. De federale overheid bleef bevoegd voor de toekenning van de waarborgen tegen export-, import- en investeringsrisico's. Zij was tevens, en dit voornamelijk via de BDBH, bevoegd om de coördinatie en de samenwerking tussen de federale instanties, de gewestelijke instanties en de particuliere sector te bevorderen op het gebied van het exportbeleid. Voortaan voerde de BDBH zijn opdrachten uit overeenkomstig de richtlijnen van de federale minister onder wie de buitenlandse handel ressorteerde, en in het kader van het handelsbeleid van de bevoegde federale en gewestelijke overheden. Hij bleef belast met studie, documentatie en voorlichting en hij voerde een promotiebeleid in overleg met de gewesten. Door de vijfde fase van de Belgische staatshervorming werd het beheer van de buitenlandse handel volledig overgedragen aan de gewesten (bijzondere wetten van 13 juli 2001). De BDBH werd opgeheven met ingang van 1 januari 2002.

Om het gezamenlijke optreden van België op de buitenlandse afzetmarkten niet helemaal verloren te laten gaan, werd op 24 mei 2002 echter een samenwerkingsakkoord afgesloten tussen de federale overheid en de gewesten. Dat voorzag in de oprichting van een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid, het *Agentschap voor Buitenlandse Handel / Agence pour le Commerce extérieur* (ABH / ACE). Formeel gezien heeft dit agentschap geen band met het departement Buitenlandse zaken (in tegenstelling tot de BDBH). Maar in de praktijk zet het nieuwe agentschap wel één van de vroegere activiteiten van de Dienst verder, namelijk de organisatie van buitenlandse zendingen om de Belgische export en investeringen in andere landen te promoten (doorgaans onder de leiding van kroonprins Filip, die ook de erevoorzitter van het ABH is). Zoals gezegd, bestaat de opdracht van het ABH voornamelijk in de organisatie van gezamenlijke handelsmissies in het buitenland, waaraan de drie gewesten deelnemen, om de export en investe-

ringen vanuit en naar België te promoten. Het Agentschap staat ook in voor de organisatie, de productie en de verspreiding van informatie over de buitenlandse markten voor de gewestelijke instanties belast met export en de marktprospectie in andere landen.

2.1.2. Publicaties

De BDBH publiceerde heel wat materiaal over de Belgische export.

Bulletin commercial belge. Tijdschrift voor de Belgische handel. Brussel, 1882-1963.

Aanvankelijk werd dit tijdschrift uitgegeven door het in 1882 opgerichte *Musée Commercial*. Vervolgens werd de uitgave verzekerd door de Dienst voor buitenlandse handel van het Ministerie voor buitenlandse zaken. Bij zijn oprichting nam de BDBH de taak van deze dienst over evenals het tijdschrift dat hij publiceerde. Het blad bevat korte bijdragen en monografieën betreffende de economische situatie van diverse landen en de verkenning van buitenlandse markten.

Handelsvoorlichting. Informations commerciales. Brussel, 1949-1963.

Bevat tal van praktische inlichtingen betreffende de buitenlandse handel.

Berichten over de buitenlandse handel. Informations du commerce extérieur. Brussel, 1963-1996.

De twee voormelde tijdschriften smolten in 1963 samen tot de laatst genoemde publicatie. Dit tijdschrift nam beknopte artikelen op betreffende de buitenlandse markten en bevatte tal van bijvoegsels. In 1980 werden heel wat bijvoegsels afgeschaft. Twee ervan werden gehandhaafd. De middenkatern werd aan een bepaald land gewijd.

De buitenlandse handel van de BLEU met de landen van Afrika. Le commerce extérieur de l'UEBL avec les pays d'Afrique. Brussel, 1968-1980.

De buitenlandse handel van de BLEU met de landen van Latijns-Amerika. Le commerce extérieur de l'UEBL avec les pays de l'Amérique latine. Brussel, 1968-1980.

De buitenlandse handel van de BLEU met de landen van Azië. Le commerce extérieur de l'UEBL avec les pays de l'Asie. Brussel, 1968-1980.

De buitenlandse handel van de BLEU met de landen van de EEG. Le commerce extérieur de l'UEBL avec les pays de la CEE. Brussel, 1968-1980.

De buitenlandse handel van de BLEU met de Oostlanden (sedert 1979: landen met planeconomie). Le commerce extérieur de l'UEBL avec les pays de l'Est (sinds 1979: pays à économie planifiée). Brussel, 1968-1980.

De buitenlandse handel van de BLEU met de EVA-lidstaten. Le commerce extérieur de l'UEBL avec les pays de l'AELE. Brussel, 1969-1980.

De buitenlandse handel van de BLEU met de industrielanden (niet EEG- en EVA-lidstaten). Le commerce extérieur de l'UEBL avec les pays industrialisés autres que les pays de la CEE et de l'AELE. Brussel, 1968-1980.

Werkingsverslag. Rapport d'activités. Brussel, 1963-2001.

De buitenlandse handel van de BLEU. Le commerce extérieur de l'UEBL. Brussel, 1962-2001.

De twee voormelde bijvoegsels bleven gehandhaafd als middenkatern bij de opvolger van *Berichten over de buitenlandse handel*. Deze opvolger blijft zich richten op exportkringen in het binnenland:

Buitenlandse handel. Commerce extérieure. Brussel, 1996-2001.

België. Economie + techniek. Belgique. Economie + technique. Brussel, 1964-1981.

België. Economische en technische informatie. Belgique. Informations économiques et techniques. Brussel, 1964-1981.

België. Economische en handelsvoorlichting. Belgique. Informations économiques et commerciales. Brussel, 1982-2001.

De laatste titel is het resultaat van de samensmelting van de twee vorige. Alle drie waren ze gericht op het buitenland en probeerden ze de Belgische en Luxemburgse producten en technologie in het buitenland bekend te maken. De middenkatern behandelde telkens een sector of een aspect van het Belgische en Luxemburgse bedrijfsleven.

Vade-mecum des exportateurs. Vademecum van de exporteurs. Brussel, verschillende uitgaven tussen 1977 en 1988.

De vroegere website van de BDBH (www.obcebdbh.be) waar veel online informatie te vinden was, is van het internet gehaald.

De instelling die de opdracht van de BDBH gedeeltelijk verder zette, het Agentschap voor Buitenlandse Handel, staat wel op het internet: www.abh-ace.org. Men vindt er het *Jaarverslag*, online statistieken over de Belgische buitenlandse handel, landenstudies waarin de economische mogelijkheden voor Belgische ondernemers worden voorgesteld, studies over de Belgische export, enz. Een bestand van Belgische exporteurs is beschikbaar op een cd-rom.

2.2. Belgische Technische Coöperatie

2.2.1. Bibliografie

VANDENHOLE (W.). De Belgische Technische Coöperatie: nv van publiek recht met sociaal oogmerk als alternatief voor “parastatalisering” en privatisering, in *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 1999, p. 339-351.

2.2.2. Historisch overzicht

Ten gevolge van de hervorming van de Belgische ontwikkelingssamenwerking, in de allerlaatste jaren van de 20e eeuw, werd door de wet van 21 december 1998 een nv van publiek recht met sociaal oogmerk opgericht, de *Belgische Technische Coöperatie / Coopération Technique Belge* (BTC / CTB). De Belgische staat is de enige aandeelhouder van die nv. De statuten werden vastgelegd door het KB van 15 februari 1999. Met de federale staat werd een beheerscontract afgesloten waarin de opdrachten werden vastgelegd. De BTC staat in voor de uitvoering van de ontwikkelingssamenwerkingsprojecten van de Belgische federale overheid. De strategische opties en beleidlijnen, de financiering en de evaluatie worden immers niet verwezenlijkt door BTC, maar wel door andere federale instanties, meer bepaald de Directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGOS) (zie het hoofdstuk over de FOD Buitenlandse zaken). In 2008 beheerde de BTC ongeveer 200 projecten in 25 verschillende landen van Latijns-Amerika, Azië en (voorna-

melijk) Afrika. Ze beheert ook de studie- en stagebeurzen die worden toegekend door DGOS en sinds 2006 staat ze ook in voor de vrijwillige dienst voor ontwikkelingssamenwerking, waardoor jongeren een eerste werkervaring kunnen opdoen in de ontwikkelingslanden. Ze realiseert ook sensibiliseringscampagnes.

2.2.3. Publicaties

Jaarverslagen. Brussel, 1999- (vanaf 2005- online).

Jaarrekeningen – Comptes annuels 2003-2004. Brussel, 2005.

& co. *Magazine van de Belgische ontwikkelingssamenwerking in de Democratische Republiek Congo*. Brussel, 2007 (online).

De Belgische ontwikkelingssamenwerking neemt de uitdaging aan: 8 projecten (...). Brussel, 2005.

Reflection & Discussion Papers. Brussel, 2006-.

Daarnaast zijn nog andere thematische brochures en landenstudies op de website van de instelling te vinden (www.btctb.org). De BTC verzorgt ook een elektronische nieuwsbrief.

3. Parastatalen van de FOD Financiën⁽¹⁾

Marij Preneel en Juul Verhelst

3.1. Nationale Bank van België (NBB)

BIBLIOGRAFIE

BUYST (E.), MAES (I.), PLUYM (W.), DANNEEL (M.). *De Bank, de frank en de euro, anderhalve eeuw Nationale Bank van België*. Tielt, 2005.

BUYST (E.), MAES (I.). Central banking in 19th-century Belgium: was the Belgian National Bank a lender of last resort?, in *Financial History Review*, 2008, p. 153-173.

DE VOGHEL (F.). *La Banque Nationale (1850-1950) activité et statuts*. Brussel, 1955.

JANSSENS (V.). *De beheerders van ons geld: negentien gouverneurs van de Nationale Bank van België*. Tielt, 1997.

KAUCH (P.). *De Nationale Bank van België, 1850-1918*. Brussel, 1950.

KURGAN-VAN HENTENRYK (G.). The Banque Nationale de Belgique and the Belgian economy during the 20th century, in DE ROSA (L.), ed. *International Banking and Financial Systems. Evolution and Stability*. Ashgate, 2003, p. 117-144.

De Nationale Bank van België, 1939-1971. Brussel, 2005, 4 dln.

(1) Met dank aan collega's Guy Coppieters en Pierre-Alain Tallier voor het aanleveren van heel wat cruciale informatie.

SCHOLLIERS (P.). *Lonen in de Belgische nijverheid, 1913-1940: de enquête Davin*. Brussel, 1979.

Bronnenpublicatie gebaseerd op een loononderzoek uitgevoerd door de statistische dienst van de NBB.

TART (L.). *La Banque Nationale de Belgique, historique et organisation*. Luik, 1898.

Terugblikken op 150 jaar: 1850-2000. Brussel, 2000.

VAN DER WEE (H.), TAVERNIER (K.). *De Nationale Bank van België en het monetaire gebeuren tussen de twee wereldoorlogen*. Brussel, 1975.

HISTORISCH OVERZICHT

De NBB werd opgericht door de wet van 5 mei 1850 als een door de overheid gecontroleerde naamloze vennootschap. Haar statuten werden vastgelegd in het KB van 4 september 1850. Tot 1850 bestonden in ons land enkel particuliere banken (waarvan de *Société Générale de Belgique* en de *Banque de Belgique* de belangrijkste waren) die tegelijkertijd giro-, emissie-, disconto- en depositobank waren. Dat lag in 1848 mee aan de basis van de financiële crisis. De nieuwe minister van Financiën, Walthère Frère-Orban, ontnam de twee grote banken hun emissierecht en een deel van hun discontorechten en vertrouwde ze toe aan een nieuwe instelling, de Nationale Bank.

De Nationale Bank kreeg bij haar oprichting in 1850 als voornaamste opdrachten de emissie van bankbiljetten, het herdisconteren van handelseffecten, het bepalen van de monetaire politiek (in het bijzonder het vrijwaren van de muntstabiliteit) en het beleid inzake krediet en het verlenen van voorschotten op staatsobligaties. De wet van 10 mei 1850 gaf aan de regering de toestemming om de dienst van de Rijkskassier aan de Nationale Bank toe te kennen. De Nationale Bank werd wel verplicht in de hoofdplaats van elk gerechtelijk arrondissement een agentschap te vestigen. Ze bouwde daarnaast nog een netwerk van 39 agentschappen en discontokantoren uit. Aan het hoofd van de Nationale Bank staat de gouverneur, die benoemd en afgezet wordt door de koning. In 1900 veranderde de naam in "Nationale Bank van België". Om de crisis van de jaren 1930 te kenteren, werd het "Egalisatiefonds der wisselkoersen" (opgericht bij KB van 3 april 1935) onder het beheer van de NBB geplaatst en werd het Herdiscontering- en Waarborginstituut opgericht. Het KB van 23 maart 1937 wijzigde de bevoegdheid van bepaalde organen van de NBB ten gronde met de bedoeling het publieke karakter van de NBB opnieuw te versterken. Tijdens de Tweede Wereldoorlog deelde de NBB haar bevoegdheden met de Emissiebank. Onmiddellijk na de oorlog wachtten haar twee belangrijke taken: het herstel van haar emissiebevoegdheid en de sanering van de monetaire markt. In 1948 verwierf de Belgische staat 50% van de aandelen van de NBB. De invloed van de publieke overheid had tot gevolg dat de NBB haar terrein uitbreidde van het zuiver monetaire naar een ruim financieel-economisch veld. De Europese monetaire eenmaking oefende sinds de jaren 1990 een aanzienlijke invloed uit op het functioneren van de NBB. Conform de Maastrichtnorm kreeg de NBB een grotere autonomie toebedeeld inzake monetair beleid. In 1998 werd haar autonomie andermaal uitgebreid ter voorbereiding op de monetaire eenmaking en werd ze een integrerend deel van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) (wet van 22 februari 1998, KB

van 24 april 1998). Diezelfde wet deelde de taken van de NBB op in enerzijds taken die de ESCB strikt aanbelangen (opereren op de kapitaalmarkten, verrichten van krediettransacties), en anderzijds taken die volgens de regels van de ESCB moeten verlopen (diverse andere transacties) of die de ESCB niet aangaan (onder meer de functie van rijkskassier, de inzameling van statistische gegevens en de internationale samenwerking). Eind 2001 neemt de NBB – als rechtstreeks gevolg van de invoering van de euro – de activiteiten over van het Belgisch-Luxemburgs Wisselinstituut.

ARCHIEVEN

De NBB heeft een eigen archiefdienst:

VAN CAMPEN (M.). Het dagelijks beheer van de centrale archieven van de Nationale Bank van België, in BAERTEN (J.), SCHEELINGS (F.), VERHELST (J.), eds. *Archiefinitiatie(f). Archiefproblemen en -oplossingen 2*. Brussel, 1993, p. 123-135.

Daarnaast beschikt de instelling ook over een dienst Verzamelingen, waar onder meer de ontwerpen en specimina van bankbiljetten worden bewaard.

Een groot deel van het oudste archief (voornamelijk uit de periode 1850-1914) werd in bewaring gegeven bij het Algemeen Rijksarchief (ARA) en daar geïnventariseerd:

LELOUP (G.). *Inventaris van het archief van de Nationale Bank van België*. Brussel, 2008.

De archiefdienst van de FOD Buitenlandse zaken bewaart archief inzake de activiteiten van de NBB in het kader van de Latijnse muntunie (1865-1927). Ook het omvangrijke archief van de NBB met betrekking tot de muntsanering na de Tweede Wereldoorlog is te consulteren in het ARA:

LELOUP (G.). *Inventaris van het archief van de Nationale Bank van België met betrekking tot de na de Tweede Wereldoorlog doorgevoerde muntsanering*. Brussel, 2008.

Een ander indrukwekkend bestand dat in het ARA wordt bewaard, is het archief van de Emissiebank (1940-1946). Dat is voorlopig nog niet ontsloten.

PUBLICATIES

De NBB heeft een viertalige website (www.bnb.be). Naast informatie over de instelling zelf, vindt men er statistieken en kerncijfers over de Belgische economie (de databank Belgostat), informatie over eurobiljetten en -munten, de Balanscentrale (jaarrekeningen), de Centrales voor kredieten aan ondernemingen en particulieren en een hele reeks publicaties terug.

Van bij het begin publiceert de Nationale Bank een jaarrapport:

Assemblée générale des actionnaires ... Rapport fait par le gouverneur et rapport du collège des censeurs. Algemene vergadering der aandeelhouders ... Verslag van de gouverneur en verslag van het college der censoren. Brussel, 1851-1925.

Sinds 1926 verschijnt het onder de titel:

(Jaar)verslag (van de) Nationale Bank van België. *Rapport (annuel de la) Banque Nationale de Belgique*. Brussel, 1926- (online vanaf 1998).

Sinds de oprichting van de NBB moeten de balans, de winst- en verliesrekening en de verdeling van de winst verschijnen in het *Belgisch Staatsblad*. Sinds 1850 is dit ook het geval voor een maandstaat en sedert 1872 voor een weekstaat over de toestand van de Bank voor de lopende en de vorige periode. Vanaf 1939 verschijnt een vierjaarlijkse publicatie over de samenstelling van haar portefeuille overheidsfondsen.

Globalisatie van de jaarrekeningen van de vennootschappen die onderworpen zijn aan de bepalingen van het KB van 8 oktober 1976. Globalisation des comptes annuels des sociétés soumises aux dispositions de l'AR du 8 octobre 1976. Brussel, 1978-1982.

Balanscentrale. Statistieken opgemaakt op basis van de jaarrekeningen voorgesteld volgens het schema dat bepaald is bij het KB van 8 oktober 1976. Centrale des bilans. Statistiques établies sur base des comptes annuels des entreprises conformément aux schémas prévus par l'AR du 8 octobre 1976. Brussel, 1983-.

Tijdschrift voor inlichting en documentatie van de Nationale Bank van België. Bulletin d'information et de documentation de la Banque Nationale de Belgique. Brussel, 1926-1940; opgevolgd door *Tijdschrift voor documentatie en voorlichting (...)*, 1941-1970 (de Franse titel bleef identiek); opgevolgd door *Tijdschrift van de Nationale Bank van België. Bulletin de la Banque Nationale de Belgique*. Brussel, 1971-1994 en vanaf 1995 door het *Economisch Tijdschrift. Revue Economique*. Brussel, 1995-.

Bevat wetenschappelijke artikels betreffende de Belgische en internationale monetaire en economische situatie, naast statistieken en een bibliografie. Ook te raadplegen via de website.

Belgian Prime News. Brussel, 1997- (in samenwerking met de FOD Financiën).

Financial Stability Review. Brussel, 2002-.

De meest recente nummers zijn ook te raadplegen via de website.

Statistisch tijdschrift. Bulletin statistique. Brussel, 1995-.

Cijfers inzake financiële en economische ontwikkelingen in België evenals methodologische bijdragen inzake statistieken. Te raadplegen via de website. Een samenvatting van al deze gegevens staat in:

Economische indicatoren voor België. Indicateurs économiques de la Belgique. Brussel, 1990-.

Wekelijkse samenvatting van economische prognoses en indicatoren te raadplegen via de website.

Belgische economische statistieken. Statistiques économiques belges, 1919-1928.

Brussel, z.j.; 1929-1940. Brussel, z.j.; 1941-1950. Brussel, z.j.; 1950-1960, Brussel, z.j.; 1960-1970. Brussel, z.j.; 1970-1980. Brussel, z.j.; 1980-1990. Brussel, 1994.

La Banque Nationale: 150 ans dans le rétroviseur. Brussel, 2000.

Cent vingt-cinquième anniversaire de la Banque Nationale de Belgique: discours prononcés à la séance académique du 10 décembre 1975. Brussel, 1975.

- Notices biographiques. Biografische nota's, 1850-1960.* Brussel, 1960.
- Nationale Bank van België. Structuur en werkzaamheden. La Banque Nationale de Belgique. Structure et activités.* Brussel, 1967.
- L'administration de la Banque et ses gouverneurs, 1850-1950. Het beheer van de Bank en haar gouverneurs, 1850-1950.* Brussel, 1950.
- La Banque Nationale de Belgique sous l'occupation allemande 1914-1918. Rapport au Roi.* Brussel, 1918.
- Over het statuut van de Nationale Bank van België en van het Rentefonds, alsmede over de Belgische deelneming in het Internationaal Muntfonds en in de Internationale Bank voor Wederopbouw en Economische Ontwikkeling.* Brussel, 2007.

3.2. Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen

BIBLIOGRAFIE

- BIRON (H.). De Bankcommissie, in *Administratief lexicon*. Brugge, 1955.
- GELDERS (G.). La Commission bancaire: 45 ans d'histoire de la législation financière, in *Revue de la Banque*, september 1980, p. 51-64.
- LEMAITRE (P.). La Commission bancaire et financière après les lois du 2 août 2002: structures et compétences, in *Journal des Tribunaux*, 7 juni 2003, p. 449-462.
- VANTHEMSCHE (G.). L'élaboration de l'Arrêté Royal sur le contrôle bancaire (1935), in *RBHC*, 1980, p. 389-437.
- LE BRUN (J.). *La protection de l'épargne et la Commission bancaire.* Brussel, 1979.

HISTORISCH OVERZICHT

Om de financiële (en economische) crisis in de jaren 1930 te bezweren, nam de regering-Van Zeeland een aantal initiatieven om het wettelijk kader waarbinnen de banksector opereerde te verstrakken. De oprichting van de Bankcommissie was er één van. Het KB nr. 185 van 9 juli 1935 had een dubbel doel: een verplicht en wettelijk statuut ontwikkelen voor depositobanken en de Bankcommissie oprichten. Die Bankcommissie werd belast met de controle op de toepassing en de aanvulling van het nieuwe statuut van de depositobanken, maar ook met het voeren van een ruimer kredietbeleid. Elke bank werd verplicht één of meer revisoren aan te stellen die onder controle stonden van de Bankcommissie. De Bankcommissie kreeg ook de opdracht om de emissie van aandelen en obligaties door bedrijven te controleren. De controlebevoegdheid van de Bankcommissie breidde zich in de loop van de jaren o.m. uit over de gemeenschappelijke beleggingsfondsen, de portefeuillemaatschappijen en de private spaarkassen. Op 4 december 1990 verscheen de wet op de financiële operaties en de financiële markten, die het wettelijk kader moest aanpassen aan de voortdurende bewegingen op de kapitaalmarkt, de vrijmaking van de markt en de Europese eenmaking. De wet bracht de naam van de Bankcommissie in overeenstemming met haar uitgebreide takenpakket; voortaan heette ze "Commissie voor het Bank- en Financiewezen" (CBF). Het KB van 22 december 1995 droeg bovendien de volledige controle van de beursvennootschappen over van het Interventiefonds van de beursvennootschappen aan de CBF. De wet van 22 augustus 2002 kende de CBF

andermaal merkelijk meer bevoegdheden toe. Artikel 45 van de wet omschrijft haar takenpakket:

- Controle uitoefenen over de activiteiten van kredietinstellingen, investeringsmaatschappijen, beleggingsadviseurs en wisselkantoren.
- Controle uitoefenen over gemeenschappelijke beleggingsfondsen.
- Waken over het respecteren van de regels inzake de bescherming van de belangen van de investeerders bij het uitvoeren van transacties uitgevoerd met financiële instrumenten, alsook over het goed functioneren, de integriteit en de transparantie van de markt van de financiële instrumenten.
- Bijdragen aan het respecteren van de regels inzake de bescherming van de spaarders en de investeerders tegen het ongewettigd aanbieden of verkopen van financiële producten en diensten.

Tot slot kreeg de CBF in 2003 de bevoegdheid voor de controle over de sector van de verzekeringen (KB van 25 maart 2003) en de markt van de effecten (wet van 22 april 2003). Ze werd logischerwijze herdoopt tot “Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen” (CBFA). Sinds 1 januari 2004 is de CBFA het enige controleorgaan voor de financiële sector in ons land.

ARCHIEVEN

Het historisch archief van de CBFA en haar rechtsvoorgangers (1935-2004) werd overgedragen aan het ARA en is ontsloten door een overdrachtslijst.

PUBLICATIES

De CBFA heeft een drietalige website (www.cbfa.be) waarop men de belangrijkste publicaties van de CBF(A) sinds 1995 terugvindt.

Jaarverslag van de Bankcommissie. Rapport annuel de la Commission bancaire. Brussel, 1936-1989, opgevolgd door:

Jaarverslag van de Commissie voor het Bank- en Financiewezen. Rapport annuel de la Commission bancaire et financière. Brussel, 1990/91-2002/03, opgevolgd door:

Jaarverslag van de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen. Rapport annuel de la Commission bancaire, financière et des Assurances. Brussel, 2004- (online vanaf 1994-'95).

Balansen. Bilans. Brussel, 1939- (nu opgenomen in het jaarverslag).

Verslag van het directiecomité / Rapport du comité de direction. Brussel, 2004- (online).

Statistieken Bankcommissie / Statistiques Commission bancaire. Brussel, 1987-1989.

Statistieken Commissie voor het Bank- en Financiewezen / Statistiques. Commission bancaire et financière. Brussel, 1990-2002.

Bankcommissie: wetten, besluiten en reglementen, toepassingsmaatregelen: banken / Commission bancaire: lois, arrêtés et règlements, mesures d'application: banques. Brussel, 1984 en 1989.

Bankcommissie: wetten, besluiten en reglementen, toepassingsmaatregelen: revisoren / *Commission bancaire: lois, arrêtés et règlements, mesures d'application: réviseurs*. Brussel, 1984 en 1989.

Commissie voor het Bank- en Financiewezen. Organisatie en bevoegdheden / *Commission bancaire et financière. Organisation et compétences*. Brussel, 1989 en 1995.

Bankcommissie 1935-1960. Commission bancaire 1935-1960. Brussel, 1960.

De Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantievezen: een korte voorstelling / *La Commission bancaire, financière et des Assurances: une brève présentation* / *The Banking, Finance and Insurance Commission: an Introduction*. Brussel, 2007 (online).

3.3. Nationale Delcrederedienst (NDD)

BIBLIOGRAFIE

CRIJNS (M.-A.). *L'Office national du Ducroire ou le secteur public de l'assurance-crédit à l'exportation*. Brussel, 1995.

DE BARSY (E.). Philosophie d'une action: 30 années du ducroire, in *Mélanges de Barys: In bono et aequitate perseverans*. Brussel, 1985, p. 195-230.

GLIBERT (F.). *Personnalité et politique de l'Office national du Ducroire*. Brussel, 1968 (Centre d'études bancaires et financières. Cahiers de conférences, 135).

VAN DE VELDE (C.). De Staat en de organisatorische uitbouw van de Belgische buitenlandse handel, 1916-1926, in *BTFG*, 2003, nr. 4, p. 1167-1229.

Wegwijs in de federale administratie, op. cit., p. 141-144.

50 ans, in *Contact*, 1989.

HISTORISCH OVERZICHT

In de nasleep van de Eerste Wereldoorlog werd in augustus 1921 de Delcrederecommissie opgericht onder de vleugels van het Ministerie van Economische zaken. Die commissie moest zorgen voor de nodige financiële waarborgen op het gebied van export en investeringen in het buitenland, met de bedoeling de internationale economische betrekkingen te verbeteren. De wetgever wilde de commissie enkel in uitzonderlijke gevallen laten tussenkomen; een staatswaarborg werd enkel toegekend via KB. Het KB van 22 januari 1935 vormde de commissie om tot een autonome openbare instelling, de Nationale Delcredere dienst. Bij KB van 31 augustus 1939 werd de dienst gereorganiseerd en kreeg vooral meer financieel zelfbestuur. De bevoegdheid van de Delcredere dienst beperkte zich eerst tot het verlenen van garanties met betrekking tot export van producten (vanuit België of de kolonies) maar werd gaandeweg verruimd. De wet van 17 juni 1991 bereidde haar bevoegdheden nog uit tot o.m. technische en financiële missies in opdracht van de regering en vertegenwoordiging op het vlak van buitenlandse handel en investeringen. De Delcredere dienst staat onder voogdij van de ministers van Economie en Financiën. De NDD treedt zowel op voor rekening van de Staat als voor eigen rekening, zonder of met staatswaarborg. Hij werkt zowel met kort-, middellang- als langlopende kredieten. In 2004 richtte de Delcredere dienst een naamloze vennootschap op om te kunnen blijven meedingen op de Europese markt als verzekeraar van wereldwijde export. De NV Delcredere dekt politieke

en commerciële risico's zonder staatswaarborg voor transacties met een looptijd van minder dan twee jaar.

ARCHIEVEN

De Delcredere dienst heeft in de periode 1985-2005 een belangrijk deel van zijn archieven aan het ARA overgedragen, met o.m. een volledige reeks verslagen van de Raad van Bestuur (1940-2001) en ca. 50.000 operationele dossiers:

JACQUEMIN (M.). *Inventaire des archives de l'Office national du Ducroire 1924-2006*. Brussel, 2008.

PUBLICATIES

Via www.delcredere.be komt men terecht op de drietalige website met informatie over de dienst, zijn producten en diensten en een beperkt aantal publicaties.

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1939- (verschijnt sinds 1985 ook in het Engels, online vanaf 2005).

Contact. Brussel, 1960-1997.

Nieuwsbrief / Lettre d'information / Newsletter. Brussel, 2005- (online).

Exporteren met kennis van zaken / Bien s'assurer pour mieux exporter / Good insurance for improved exports (verschijnt sinds 1998 als bijlage bij het jaarverslag).

Wat men moet weten over de Nationale Delcredere dienst. Brussel, 1977.

De Nationale Delcredere dienst / L'Office national du Ducroire / The National Delcredere Office. Brussel, 1984 (verscheen ook al in 1974, 1976, 1978, 1980).

3.4. Nationale Kas voor Beroepskrediet (NKBK)

BIBLIOGRAFIE

BASIJN (J.), STEVENS (V.). De Nationale Kas voor Beroepskrediet, in *Administratief lexicon*. Brugge, 1968.

PONLOT (D.). La Caisse nationale de Crédit professionnel, in *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, maart-april 1989, p. 173-192.

Wegwijs in de federale administratie, op. cit., p. 152-154.

HISTORISCH OVERZICHT

De eerste initiatieven voor de wettelijke organisatie van het middenstandskrediet dateren van 1900. Na de Eerste Wereldoorlog richtte de Nationale Bank negen kredietmaatschappijen op die een beperkt krediet konden verlenen aan middenstanders, maar dat volstond niet. De wet van 11 mei 1929 richtte de Hoofdkas voor het Klein Beroepskrediet op, die als koepel fungeerde van een aantal erkende verenigingen die krediet verleenden. Maar de Hoofdkas had te weinig financiële middelen en kon niet rekenen op een staatswaarborg. Het Tijdelijk Kredietfonds ten behoeve van de Middenstand, dat onder de vleugels van de ASLK werd opgericht om het hoofd te bieden aan de economische crisis van de jaren 1930, werd door het KB van 14 oktober 1937 omgevormd tot de Nationale Kas voor Middenstandskrediet, met de bedoeling supplementaire kredietfaciliteiten te verlenen aan KMO's. Naast de Nationale Kas richtten ook de Hoofdkas voor het Klein Beroepskrediet en het net van het ambachtskrediet (gefinancierd

door de ASLK) zich in de jaren 1930 op het middenstandskrediet. Bij besluitwet van 23 december 1946 werden de drie kassen samengevoegd tot de Nationale Kas voor Beroepskrediet. De NKBK kon rechtstreeks kredieten verlenen en coördineerde, financierde en controleerde een net van kredietverenigingen, erkende middelgrote banken, discontokantoren van de Nationale Bank, maatschappijen voor onderlinge borgstelling en coöperatieve maatschappijen voor ambacht-krediet. Zij kon deposito's in ontvangst nemen en kasbons, obligaties en andere effecten uitgeven. De overheid waarborgde alle verbintenissen. Om het tekort aan waarborgen aangeboden door de KMO's op te vangen, richtte de wet van 24 mei 1959 het wettelijk Waarborgfonds op. Het Waarborgfonds beschikte niet over een rechtspersoonlijkheid noch over eigen kapitaal, maar werd enkel gedragen door staatstussenkomst. Omdat zelfstandigen en KMO's eind de jaren 1970 moeilijkheden ondervonden om risicodragend kapitaal te vinden, werd op 4 augustus 1978 binnen de NKBK het Participatiefonds opgericht. Op 1 april 1997 (KB van 23 december 1996) werd de NKBK omgevormd tot de NV Beroepskrediet. Sinds 2006 is de NV Beroepskrediet volledig in handen van het Franse Crédit Mutuel Nord Europe.

ARCHIEVEN

Het ARA bewaart een uitgebreid archiefbestand van het Beroepskrediet voor de periode 1935-1965, maar het bestand werd nog niet ontsloten.

PUBLICATIES

Het beroepskrediet in België. Brussel, 1978.

Het beroepskrediet. Le crédit professionnel 1929-1949. Brussel, 1949.

Nationale Kas voor Beroepskrediet. Verslag van de Raad. 1929-1979. Brussel 1979.

Rapport sur l'exercice et bilan / Verslag over het dienstjaar en balans. Brussel, 1932/1936-1946. Vanaf 1929 verscheen dit in het *Staatsblad*; het verslag over 1933 verscheen als uittreksel uit het *Staatsblad*.

Verslag van de Beheerraad. Brussel, 1947-1955.

Verslag van de Raad van Beheer. Brussel, 1956-1990.

Verslag van de Raad van Bestuur. Brussel, 1991-1992.

Verslag van het boekjaar Brussel, 1993-1997.

3.5. *Amortisatiefonds van de Leningen voor de Sociale Huisvesting (ALESH)*

BIBLIOGRAFIE

Wegwijs in de federale administratie, op. cit., p. 137-140.

WASCOTTE (F.). Les «charges du passé» en matière du logement social, in DE WILDE D'ESTMAEL (T.), DUFRANNE (P.-M.), HAUMONT (F.) e.a. *Le cadre de vie en Région wallonne*. Namen, 1990, p. 147-179.

HISTORISCH OVERZICHT

De wet van 1 augustus 1974 stipuleerde de overdracht van de bevoegdheid inzake huisvesting van de Belgische staat naar de drie gewesten. De bijzondere

wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen ontbond *de facto* de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting (NMH) en de Nationale Landmaatschappij (NLM). Het bleek evenwel niet vanzelfsprekend om de opgebouwde schuldenlast eerlijk te verdelen. Het Sint-Katarina-akkoord van 25 november 1986 regelde de samenwerking voor de sociale huisvesting tussen de federale overheid en de gewesten. Het Amortisatiefonds van de Leningen voor Sociale Huisvesting (ALESH) werd in het zog van het akkoord en op advies van de Raad van State opgericht op 4 mei 1987 om de aflossing van de schuldenlast uit het verleden te regelen. Na de definitieve ontbinding van de NMH en de NLM nam het ALESH vanaf 1 oktober 1990 de lopende financierings- en herfinancieringsleningen onder staatswaarborg van hen over, alsook de uitstaande schuldenlast. De drie gewestelijke huisvestingsmaatschappijen financierden het ALESH samen met de staat en de drie gewesten. Op 1 juni 1994 sloten de federale overheid en de gewesten een nieuw akkoord voor extra financiering om het ALESH financieel gezond te houden. De definitieve regeling van de verdeling van de schulden en lasten inzake sociale huisvesting werd vastgelegd in het akkoord van 16 december 2003. De gewesten namen de ALESH-schulden volledig over. Op 30 november 2007 werd het ALESH afgeschaft (KB van 21 april 2007).

PUBLICATIES

Jaarverslag / Rapport annuel. Brussel, 1990-2003.

3.6. Nationale Loterij

BIBLIOGRAFIE

DETRY (P.-E.). *René-François Detry 1881-1945. Un Namurois d'origine, président-fondateur en 1934 de la Loterie coloniale*. Brussel-Beersel, 2001.

EGGERS (I.). *Geschiedenis van de loterijen in de Zuidelijke Nederlanden (15e eeuw-1934). Dossier bij de gelijknamige tentoonstelling in het Algemeen Rijksarchief, 21 april - 25 juni 1994 / Histoire des loteries dans les Pays-Bas méridionaux (15e siècle-1934). Dossier accompagnant l'exposition du même nom aux Archives générales du Royaume, 21 avril - 25 juin 1994*. Brussel, 1994.

VAN EENOO (R.). Van Koloniale Loterij naar Nationale Loterij, in DEVISSCHER (H.), BERNARD, (B.), eds. *Loterijen in Europa. Vijf eeuwen geschiedenis*. Brussel, 1994, p. 187-267.

Wegwijs in de federale administratie, op. cit., p. 145-148.

HISTORISCH OVERZICHT

Op zoek naar een oplossing voor het begrotingstekort in Belgisch Congo, lanceerde minister van Koloniën Tschoffen op 18 oktober 1934 de eerste Koloniale Loterij (toegestaan bij wet en KB van 29 mei 1934). Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het initiatief tijdelijk omgedoopt tot Loterij van de Winterhulp. Na de onafhankelijkheid van Congo werd de Koloniale Loterij de Nationale Loterij (KB's van 10 december 1962 en 3 februari 1965), een dienst met afzonderlijk beheer toegevoegd aan het Ministerie van Financiën. De Nationale Loterij had als opdracht in het algemeen belang en op commerciële wijze openbare loterijen te organiseren binnen het vastgelegde wettelijke kader. Bij wet van

22 juli 1991 werd de Nationale Loterij omgevormd tot een autonome instelling van openbaar nut met rechtspersoonlijkheid. Tien jaar later (april 2002) kreeg de Loterij het statuut van nv van publiek recht, maar de overheid behield een meerderheidsparticipatie. De Commissie voor Loterijen en Kansspelen is belast met het toezicht op de Nationale Loterij.

De overheid schrijft sinds de wet van 6 juli 1964 voor dat de winst van de Nationale Loterij naar ontwikkelingssamenwerking en doeleinden van openbaar nut moet gaan. De Nationale Loterij subsidieert vandaag diverse maatschappelijke, sociale en culturele projecten, ontwikkelingshulp, wetenschappelijk onderzoek en sportactiviteiten.

ARCHIEVEN

De Nationale Loterij bewaart haar archieven zelf en beschikt over een eigen archiefdienst.

PUBLICATIES

De Nationale Loterij vindt men online via www.nationale-loterij.be. De website bevat weinig historische informatie. Men kan er wel het meest recente jaarverslag downloaden.

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1985-.

Bulletin van de Nationale Loterij: officiële trekkingslijst / Bulletin de la Loterie nationale: résultats officiels / Bulletin der Nationalloterie: offizielle Ziehungliste. Brussel, 1974-1977.

Locontact. Informatieblad van de communicatiediensten van de Nationale Loterij / Bulletin d'information des services de communication de la Loterie Nationale. Brussel, 1984-1996.

Locontact. Het magazine voor de partners van de Nationale Loterij / Le magazine des partenaires de la Loterie nationale. Brussel, 1997-.

Inside: de krant van het personeel van de Nationale Loterij / Inside: le journal du personnel de la Loterie nationale. Brussel, 2004-.

50 jaar Nationale Loterij: tentoonstelling / 50 ans de Loterie nationale: exposition. Brussel, 17 tot en met 27 oktober 1984. Brussel, 1984.

Iedereen wint: 70 jaar Nationale Loterij / Tous gagnants: 70 ans de Loterie nationale. Brussel, 2004.

Nationale Loterij creëert kansen / Loterie nationale créateur de chances. Brussel, 2006.

3.7. Participatiefonds

BIBLIOGRAFIE

Wegwijs in de federale administratie, op. cit., p. 145-151.

HISTORISCH OVERZICHT

De economische crisis van de tweede helft van de jaren 1970 noopte de regering tot maatregelen. Om de werkgelegenheid en de economische activiteit in de kleine en middelgrote ondernemingen aan te zwengelen, voorzag de wet op de

economische heroriëntatie van 4 augustus 1978 o.m. in de oprichting van het Participatiefonds. Het Participatiefonds opereert binnen de Nationale Kas voor Beroepskrediet en had aanvankelijk geen eigen rechtspersoonlijkheid. Het fonds startte zijn activiteiten in feite pas vanaf 1983. De Nationale Kas voor Beroepskrediet kreeg meer middelen van de overheid en mocht voortaan minderheidsparticipaties nemen in bedrijven die beroepskredieten ontvangen en/of intekenen op obligaties van die bedrijven. Het beheer van die participaties en intekeningen werd in handen van het Participatiefonds gegeven. Het Participatiefonds staat gewone achtergestelde leningen toe aan ondernemingen die een beroepskrediet aanvragen en al of niet achtergestelde leningen voor de overdracht van ondernemingen (het zogenaamde overdrachtfonds). Daarnaast verleent het achtergestelde leningen aan werklozen die als zelfstandige willen starten. De werking gebeurt via andere kredietinstellingen die met het fonds een overeenkomst sluiten. In het kader van de omvorming van de Nationale Kas voor Beroepskrediet in de nv Beroepskrediet werd het statuut van het Participatiefonds tegen het licht gehouden. Omwille van de transparantie kreeg het Participatiefonds vanaf 31 december 1992 (wet van 28 juli 1992) het statuut van autonome instelling van openbaar nut onder voogdij van de ministers bevoegd voor Financiën, Middenstand en Arbeid en Werkgelegenheid. De organisatie en de werking werden vastgelegd bij KB van 22 december 1992. Pas vanaf 1998 beschikt het Participatiefonds over eigen personeel; tot op dat moment was de dagelijkse werking in handen van het Beroepskrediet.

PUBLICATIES

Jaarverslag 1993- / Rapport annuel 1993-. Brussel, 1994-.

3.8. Nationale Investeringsmaatschappij (NIM)

BIBLIOGRAFIE

De Nationale Investeringsmaatschappij. Leuven, 1972.

Wegwijs in de federale administratie, op. cit., p. 389-390.

DAURMONT (O.). La Société nationale d'Investissement, in *Administration publique*, 1976/77, p. 301-309.

GOBLET (M.). La Société nationale et les Sociétés régionales d'Investissement, in *Annales des Sciences économiques appliquées*, 1962, p. 402-449.

NEUMAN (H.). Krachtlijnen van de nieuwe hervorming van de Nationale Investeringsmaatschappij, in *Rechtskundig Weekblad*, 1978/79, p. 2251-2260.

NEUMAN (H.). Le rôle de la Société nationale d'Investissement, in *Annales de Droit*, 1975, p. 37-47.

NEUMAN (H.). La Société nationale d'Investissement de Belgique, in *Revue internationale d'Histoire de la Banque*, 1970, p. 169-176.

NEUMAN (H.). La Société nationale d'Investissement: son rôle et sa nouvelle mission d'initiative économique publique, in *Annales de l'Economie publique, sociale et coopérative*, 1977, p. 383-396.

HISTORISCH OVERZICHT

De Nationale Investeringsmaatschappij zag het licht door de wet van 2 april 1962. De plannen voor de oprichting van een instelling waarmee de overheid tijde-

lijk kapitaal zou kunnen inbrengen in een privébedrijf bestonden al een tijdje. De structurele economische crisis die in ons land woedde op het einde van de jaren 1950 bracht alles in een stroomversnelling. De NIM kreeg in 1962 de opdracht de oprichting, de reorganisatie of de uitbreiding van privébedrijven te stimuleren in het belang van de Belgische economie en het economisch overheidsinitiatief te steunen, samen met haar dochterondernemingen. De NIM werd een gemengde NV, met 75 procent kapitaal van de staat en met kapitaal van zeven openbare kredietinstellingen. De NIM kon aanvankelijk enkel tijdelijke en beperkte participaties nemen in NV's. Vanaf 1965 werden blijvende participaties mogelijk (wet van 14 april 1965) en viel de NIM onder de voorwaarden van de expansiewetgeving die haar dezelfde voordelen gaf als privébedrijven (wet van 14 juli 1966 en KB van 20 juli 1967). Pas na de wet van 30 maart 1976, die de NIM het statuut van overheidsholding gaf, kon ze zelf initiatieven nemen om het economisch overheidsinitiatief te bevorderen. In 1978 werd de NIM opnieuw hervormd. Ze kreeg de taak mee te werken aan het industriële beleid via opdrachten voor rekening van de staat (wet van 4 en 5 augustus 1978). De staats Hervorming van 1988 hevelde de bevoegdheid inzake economisch beleid over naar de gewesten, die elk hun eigen overheidsholding oprichtten: de Gewestelijke Investeringsmaatschappij voor Vlaanderen en de Société régionale d'Investissements de Wallonie (zie het hoofdstuk over de gewesten en gemeenschappen). In 1994 werd de NIM grotendeels verkocht aan Ackermans & Van Haaren. Een klein pakket aandelen ging naar de Federale Investeringsmaatschappij (opgericht bij KB van 10 juni 1994).

ARCHIEVEN

Het archief van de NIM wordt bewaard in het ARA. Het bestaat voor een groot deel uit dossiers van verstrekking van krediet aan bedrijven:

COPPIETERS (G.). *Inventaris van het archief van de Nationale Investeringsmaatschappij (NIM) en Sofinim (1922) 1962-2000*. Brussel, 2008.

PUBLICATIES

Jaarverslagen. Rapports annuels. Brussel, 1964-1973/74; 1986/87-1990-1992.

Verslagen / Rapports. Brussel, 1974/75-1985/86.

NIM. Meer dan 20 jaar ervaring ten dienste van de produktieve economie en van de ondernemingen. Z.p., z.j.

Risicodragend kapitaal voor expansie en vooruitgang. Z.p., z.j.

SNI-NIM 1962-1987. Persdossier. Z.p., z.j.

3.9. Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet (CBHK)

BIBLIOGRAFIE

MAYEUR (A.). Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet, in *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, maart-april 1989, p. 137-153.

VANTHEMSCHE (G.). De evolutie van het hypothecaire krediet in België tijdens de tussenoorlogse periode (1918-1940), in *Het hypothecaire krediet van de onafhankelijkheid van België tot de Europese Gemeenschap*. Brussel, 1992, p. 47-94. *Wegwijs in de federale administratie, op. cit.*, p. 155-158.

HISTORISCH OVERZICHT

Het Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet (CBHK) werd opgericht bij KB van 7 januari 1936. Het KB was het antwoord van de overheid op de dreigende ontsporing op de hypotheekmarkt in de jaren 1930. De wet wilde enerzijds de hypotheeknemer beschermen tegen woekerrenten en bepaalde risico's en anderzijds de hypotheekmarkt reguleren en saneren. Daartoe werd de controle op de hypotheekverstrekkingen uitgebreid en werd het juridische kader voor het afsluiten van hypothecaire leningen beter omschreven. Via het CBHK wilde de overheid ook op een actieve manier de hypotheekmarkt stabiliseren, door het toekennen van leningen tegen normale voorwaarden. Het CBHK kon ook schuldvorderingen met ongunstige voorwaarden overnemen. Het CBHK ging van start op 1 april 1936. Tot 1948 verleende het CBHK voornamelijk herstell kredieten, daarna werden de activiteiten uitgebreid. Vanaf de jaren 1970 kreeg het CBHK de kans om een netwerk van provinciale kantoren uit te bouwen. Het kon zich ook profileren als specialist van hypothecaire leningen met voordelige rentevoeten. In de periode 1982-1988 steeg het aantal kredietaanvragen bij het CBHK explosief. In de jaren 1990 kreeg de instelling echter af te rekenen met zware verliezen. In die periode veranderde het wettelijke kader waarbinnen het CBHK opereerde door de hervorming van de openbare kredietinstellingen (wet van 17 juni 1991), de hervorming van het juridische kader van het hypothecair krediet (wet van 4 augustus 1992) en de nieuwe wet op de controle van bankinstellingen (wet van 22 maart 1993). Bij KB van 7 april 1995 (gewijzigd door de wet van 17 juni 1996) werd het CBHK met ingang van 1 januari 1996 omgevormd tot een publiekrechtelijke naamloze vennootschap. In 2000 werd het CBHK overgenomen door Stater Belgium NV en Argenta. Credibe, de nieuwe naam van het oude CBHK met beperkte activiteiten, behield een minderheidsparticipatie in de twee overnemende vennootschappen. Credibe werd in de zomer van 2003 verkocht aan ABN Amro. Met die operatie werd de privatisering van het CBHK afgerond.

PUBLICATIES

Verslag van den Bestuursraad / Rapport du Conseil d'Administration. Brussel, 1935-1947.

Verslag van de Raad van Beheer en van het College van Revisoren / Rapport du Conseil d'Administration et du Collège des Commissaires. Brussel, 1948-1976.

Jaarverslag / Rapport annuel. Brussel, 1977-1998.

3.10. Federale Participatiemaatschappij (voorheen ASLK en ASLK-Holding)

BIBLIOGRAFIE

AERTS (L.). La Caisse Générale d'Épargne et de Retraite. Banque et Assurances.

Son statut, sa structure, son fonctionnement et ses activités, in *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, maart-april 1989, p. 91-118.

VAN PUT (A.) e.a., eds. *De Belgische spaarbanken. Geschiedenis, recht, economische functie en instellingen / Les banques d'épargne belges. Histoire, droit, fonction économique et institutions.* Tielt, 1986.

HISTORISCH OVERZICHT

Op 8 mei 1850 werd de Algemene Lijfrentekas opgericht, een nationale spaarkas met staatswaarborg die onder toezicht van het Ministerie van Financiën stond. Bedoeling van de overheid was om de arbeidersklasse tot spaarzaamheid aan te zetten. De Algemene Lijfrentekas werd geen succes, onder meer door de vereiste hoge minimumstortingen. De wet van 16 maart 1865 richtte uiteindelijk de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (ASLK) op, die de activiteiten van de Lijfrentekas overnam. De ASLK kon van bij het begin een netwerk van hulpkassen uitbouwen, eerst in agentschappen van de Nationale Bank, vanaf 1866 met eigen hulpkassen en vier jaar later ook in postkantoren. In 1913 beheerde de ASLK al 3,1 miljoen spaarboekjes. Van minder groot belang waren haar activiteiten als kredietverstrekker aan landbouwers en samenwerkende vennootschappen en de uitgifte van levensverzekeringen. Daarnaast mocht ze vanaf 1903 (wet van 24 december 1903) rente uitkeren aan slachtoffers van arbeidsongevallen. Na de Eerste Wereldoorlog financierde de ASLK mee de wederopbouw en de uitkeringen aan oud-strijders en oorlogsinvaliden. Vanaf het einde van de jaren 1920 verleende de ASLK kredieten aan ambachtshui, kleine beroepen en middenstanders – een taak die naderhand werd overgenomen door de Nationale Kas voor Middenstandskrediet (1937) en de Nationale Kas voor Beroepskrediet (1947). Na de Tweede Wereldoorlog bleven de spaarboekjes en lijfrentes de belangrijkste activiteit, naast levensverzekeringen en huisvestingskrediet. In de jaren 1960 en 1970 ontpopte de ASLK zich verder tot een volwaardige financiële instelling. In 1981 werd ze opgesplitst in de Spaarkas enerzijds en de Lijfrentekas, de Verzekeringskas en de Kas voor Arbeidsongevallen anderzijds. De privatisering werd voorbereid vanaf 1987. Op 1 oktober 1992 werd een ASLK-holding (een publiekrechtelijke nv) opgericht met twee dochtermaatschappijen: ASLK-Verzekeringen nv en ASLK-Bank nv. In september 1993 verkocht de Belgische overheid 49,9 procent van de aandelen van beide dochtermaatschappijen aan het Nederlandse Fortis, de resterende aandelen bleven in handen van de staat via de Federale Participatiemaatschappij. In 1997 werd ASLK-Verzekeringen een dochter van ASLK-Bank, die ook de NMKN overnam. In 1997-1998 kreeg Fortis de meerderheid in de ASLK-Bank en de groep nam kort daarna ook de Generale Bank over. Op 23 juni 1999 ontstond Fortis Bank, als resultaat van een fusie tussen de ASLK, de Generale Bank België, de Generale Bank Nederland, vsb Bank en Mees Pierson.

ARCHIEVEN

Onlangs richtte Fortis een “Historical Center” op, dat de archieven beheert van Fortis en zijn rechtsvoorgangers.

PUBLICATIES

Op de website van Fortis staat een beknopte geschiedenis van de bank, vanaf 1991 (www.fortis.be/nl/algemeen/geschiedenis.asp).

Verslag over de verrichtingen en de stand van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas.

Compte rendu des opérations et de la situation de la Caisse Générale d'Epargne et de Retraite. Brussel, 1865/66-1950.

Jaarverslag / Rapport annuel. Brussel, 1951-1991.

- Jaarverslag / ASLK-Bank*. Brussel, 1992-1997.
- Jaarverslag / ASLK-Verzekeringen*. Brussel, 1992-1996.
- Jaarverslag / ASLK-Holding*. Brussel, 1992-1994.
- Verslag / Federale Participatiemaatschappij*. Brussel, 1994-2005.
- Algemene Spaar- en Lijfrentekas. Caisse Générale d'Épargne et de Retraite*. Brussel, 1939-1959 (in de periode 1950-1952 gepubliceerd onder de titel *Tijdingen van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas. Informations de la Caisse Générale d'Épargne et de Retraite*).
- Dit is een vulgariserend tijdschrift met artikelen over de activiteiten van de ASLK en van verwante overheidsdiensten.
- ASLK-magazine / CGER-magazine*. Brussel, 1978-1992.
- De krant / ASLK*. Brussel, 1992-1999.
- Magazine Club 001*. Brussel, 1991-1999.
- Comet 001: driemaandelijks jongerentijdschrift*. Brussel, 1996-2000.
- Economisch en financieel bulletin. Bulletin économique et financier*. Brussel, 1972-1974.
- Bevat korte wetenschappelijke artikelen.
- Financieel-economisch bulletin: kwartaalberichten*. Brussel, 1987-1989.
- Kas echo's: bedrijfsblad van de ASLK*. Brussel, 1966-1977.
- ASLK plus: personeelsblad van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas*. Brussel, 1986-1991.
- La Caisse Générale d'Épargne et de Retraite de Belgique, son histoire et ses activités*. Brussel, 1950.
- La Caisse Générale d'Épargne et de Retraite pendant la guerre, 1914-1918*. Brussel, 1919.
- Memoriaal 1865-1965 van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas. Mémorial 1865-1965 de la Caisse Générale d'Épargne et de Retraite*. Brussel, 1965.
- Wegwijs in de ASLK-diensten*. Brussel, 1998.

De ASLK publiceerde ook een hele reeks tentoonstellingscatalogi.

3.11. Gemeentekrediet van België – Gemeentelijke Holding NV

BIBLIOGRAFIE

- MODEN (J.). La restructuration du Crédit Communal, in *CH CRISP*, 1996, nr. 1539.
- NARMON (F.). Le Crédit Communal de Belgique, la Banque des pouvoirs locaux, in *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, maart-april 1989, p. 151-172.
- VAN LERBERGHE (E.). *Genèse du Crédit Communal*. Brussel, 1962.

HISTORISCH OVERZICHT

Het Gemeentekrediet (GK) werd opgericht bij notariële akte van 24 november 1860 (goedgekeurd bij KB van 8 december 1860) als een vereniging van openbare besturen onder de juridische vorm van een nv. De bedoeling van de vennootschap was om leningen te kunnen geven aan gemeenten en provincies, die in de meeste gevallen niet terecht konden op de private kapitaalmarkt. Enkel gemeenten, provincies, beheerders en commissarissen van de vennootschap konden aandeel-

houders zijn. Tot 1902 stelde het GK enkel obligatieleningen op lange termijn ter beschikking. Later kwamen er leningen op korte en middellange termijn bij, en gaf het GK kasbons uit om die leningen te financieren. Na de Eerste Wereldoorlog speelde het GK een belangrijke rol in de sanering van de financiën van de gemeenten en provincies, die tijdens de oorlogsjaren enorme leningen hadden afgesloten op de private markt. De crisis van de jaren 1930 remde ook de kredietverlening van het GK af, maar na de Tweede Wereldoorlog speelde het opnieuw een voortrekkersrol bij de financiële gezondmaking van de plaatselijke besturen. In die periode breidde het GK ook zijn netwerk van agenten uit, die voortaan geld mochten inzamelen bij particulieren via deposito's. Vanaf de jaren 1970 sloten de diensten die het GK leverde aan particulieren nauw aan bij die van de private kredietinstellingen. In die periode steunde het GK ook de operatie van de gemeentefusies via een consolidatie van eventuele tekorten op gemeenterekeningen en kwam het tegemoet aan de toenemende financieringsbehoeften van de gemeenten. In de tweede helft van de jaren 1980 werkte de overheid aan de herstructurering van de openbare kredietsector. De geplande hergroepering rond het GK mislukte, maar na de wet van 17 juni 1991 kwam de privatisering van het GK in zicht. Op 14 oktober 1996 vormde het GK samen met het *Crédit Local de France* de groep Dexia; één week later (23 oktober 1996) werd het GK omgevormd tot Gemeentelijke Holding NV. De Gemeentelijke Holding NV blijft met 17 procent (2009) de belangrijkste aandeelhouder van Dexia NV.

ARCHIEVEN

De archieven van het Gemeentekrediet worden bij Dexia bewaard.

PUBLICATIES

Rapports présentés à l'Assemblée Générale ... par le Conseil d'Administration et par le Comité de Surveillance. Verslagen aan de Algemene Vergadering van de Aandeelhouders ... van de Raad van Beheer en van het Comité van Toezicht. Brussel, 1861-.

Crédit communal. Rapport au gouvernement sur le rôle de la société pendant l'occupation allemande 1914-1918. Brussel, 1919.

Verslagen van de Raad van Beheer en het College der Commissarissen aan de Algemene Vergadering. Brussel, 1925-1958.

Verslagen over het dienstjaar ... Brussel, 1950-.

Verslagen aan de Algemene Vergadering van ... / Jaarverslag ... Brussel, 1986-1997.

De financiën van de lokale overheden in ... / Les finances des pouvoirs locaux en ... Brussel, 1991-.

Driemaandelijks tijdschrift [van het] Gemeentekrediet / Bulletin trimestriel [du] Crédit communal. Brussel, 1947-1991.

Tijdschrift van het Gemeentekrediet (Kwartaaluitgave) / Bulletin du Crédit communal (Trimestriel). Brussel, 1992-2000.

1860-1985. 125 jaar Gemeentekrediet. Brussel, 1985 (onderdeel van het jaarverslag van 1984).

Het Gemeentekrediet van België en de gemeentelijke autonomie. Brussel, 1964.

VAN AUDENHOVE (M.). *Het Gemeentekrediet van België*. Brussel, 1978.

VAN AUDENHOVE (M.). *Au fil d'une carrière de 38 ans au Crédit communal de Belgique / Achtendertig jaar professioneel leven bij het Gemeentekrediet van België*. Brussel, 1979.

Het Gemeentekrediet bracht ook talrijke publicaties uit ter gelegenheid van tentoonstellingen en colloquia, en publiceerde de reeks *Pro Civitate* (tot 1998), met tal van historische bijdragen.

3.12. Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (NMKN)

BIBLIOGRAFIE

BUTTGENBACH (A.). *Les modes de gestion des services publics en Belgique*. Brussel, 1942.

DIERCKX (K.). La SNCI: 70 ans de soutien économique belge, in *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, maart-april 1989, p. 119-132.

DIRIX (P.). Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid, in *Administratief lexicon*. Brugge, 1974.

VANDEPUTTE (R.). *Quelques aspects de l'activité de la Société nationale de Crédit à l'Industrie*. Brussel, 1961.

HISTORISCH OVERZICHT

Tot aan de Eerste Wereldoorlog beschikte ons land niet over een instelling die krediet op lange termijn verschaftte aan ondernemingen. Omdat er nood was aan kapitaal voor de heropbouw in het naoorlogse België richtte de overheid op 2 juni 1919 de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid op (wet van 16 maart 1919) om de behoefte aan langetermijnkredieten voor ondernemingen te dekken. De NMKN had aanvankelijk een semi-openbaar karakter door de inbreng van privékapitaal, en opereerde onder de vleugels van de Nationale Bank. In 1926 wijzigden de statuten en werd er een kapitaalsverhoging doorgevoerd zodat de NMKN autonomie verkreeg. De statutenwijziging van de NMKN van 1937, die kaderde in de versterking van de staatscontrole over de kredietsector om de financiële crisis te bedwingen, maakte van de NMKN een volwaardige openbare financiële instelling. De NMKN kreeg een uitgebreide staatswaarborg en mocht voortaan rechtstreeks tussenbeide komen bij kredietverlening. Na de Tweede Wereldoorlog leverde de NMKN een bijdrage aan het snelle economische herstel door haar herstel- en investeringskredieten. Ten gevolge van de wet van 21 augustus 1948 verwierf de staat 50 procent van de aandelen, waardoor de invloed van de privéaandeelhouders wegsmolte. In de jaren 1950 beschikte de NMKN dankzij de wet van 7 augustus 1953 over een bijna-monopolie op de langetermijnkredieten. De expansiewetten van 17 en 18 juli 1959 maakten daar een einde aan, omdat private banken voortaan ook een beroep konden doen op staats tussenkomst bij het geven van investeringskredieten. Vanaf de jaren 1960 werd de rol van de NMKN beperkt. De NMKN kreeg enerzijds de toestemming om kredieten te verlenen aan buitenlandse bedrijven, maar ze verloor haar functie als financier van opstartende ondernemingen aan de Nationale Investeringsmaatschappij. Ook de concurrentie van de private banken groeide, toen ze meer ruimte

kregen om (middel)langetermijnkredieten te verstrekken. Pas in 1964 kreeg de NMKN de toelating om spaarboekjes uit te geven; in die periode startte ze ook met de uitbouw van een netwerk van zelfstandige agenten. Tot begin jaren 1980 bleef de NMKN marktleider op het vlak van (middel)lange investeringskredieten. De reorganisatie van de openbare kredietsector betekende voor de NMKN het einde als openbare instelling. Het KB van 20 juli 1994 hief de NMKN op en gaf de staat de toestemming om haar deel van de NMKN in te brengen in de ASLK-Holding. In 1995 werd de participatie verkocht aan de Fortisgroep.

ARCHIEVEN

Onlangs richtte Fortis een “Historical Center” op, dat de archieven beheert van Fortis en zijn rechtsvoorgangers.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Brussel 1920-1994.

Verslagen voorgelegd aan de aandeelhouders over de verrichtingen van het boekjaar afgesloten op ... / Rapports présentés aux actionnaires sur les opérations de l'exercice clôturé Brussel, 1920-1994.

Reports. Brussel, 1975-1991.

Informatie. Brussel, 1968-1991.

Echo. Brussel, 1983-1996.

Nieuwsbrief. Service plus / NMKN. Brussel, 1988-1990.

Service plus magazine. Brussel, 1992-1994.

De diverse kredietvormen toegekend door de NMKN. Brussel, 1977-1985.

De Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid. Haar structuur, haar verrichtingen, haar actiemogelijkheden, 1919-1969. La Société nationale de Crédit à l'Industrie. Sa structure, ses opérations, ses possibilités d'action. 1919-1969. Brussel, 1969.

De NMKN: algemene uiteenzetting. Brussel, 1984.

JACOBS (W.). *De Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid in een historisch perspectief*. Brussel, 1987.

3.13. Herdiscontering- en Waarborginstituut (HWI)

BIBLIOGRAFIE

BÄUMER (M.). *Het Herdiscontering- en Waarborginstituut: recente evolutie en werking*. Antwerpen, 1975.

BLOCK (H.). *Het Herdiscontering- en Waarborginstituut (HWI)*. Antwerpen, 1943.

HISTORISCH OVERZICHT

Het Herdiscontering- en Waarborginstituut (HWI) werd opgericht bij KB nr. 175 van 13 juni 1935 en paste in de reeks maatregelen van de regering-Van Zeeland om de financiële en economische crisis van de jaren 1930 onder controle te krijgen. Het was de taak van het HWI om herdiscontering van vastgezette tegoeden mogelijk te maken ten gunste van private banken. De strenge reglementering terzake van de Nationale Bank en van de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de

Nijverheid belette immers een soepele herdiscontering. Het HWI beschikte over een beperkte staatswaarborg. In de periode 1935-1939 concentreerde het HWI zich op de steun aan kredietinstellingen in moeilijkheden. De activiteiten op de private discontomarkt werden na de Tweede Wereldoorlog steeds belangrijker. Het verhandelen van bankaccepten werkte uitstekend om de overschotten aan liquide middelen bij de banken te gebruiken. Het reguleren van de uitwisseling van fondsen tussen financiële instellingen werd de hoofdtaak van het HWI. Het HWI trad ook op als regulator en makelaar op de markt van de schatkistcertificaten (vanaf 1 augustus 1977), financierde de export op middellange termijn, en beheerde het depositogarantiestelsel. De wet van 22 maart 1993 op het statuut en het toezicht op de kredietinstellingen verplichtte alle kredietinstellingen om tot het garantiestelsel toe te treden. Het HWI werd opgeheven op 30 april 1999; haar taken werden grotendeels overgenomen door de Nationale Bank.

PUBLICATIES

Algemene Vergadering der aandeelhouders. Verslag van het Bestuurscomité over het boekjaar ... en verslag der revisoren / Assemblée Générale des détenteurs de parts. Rapport du Comité de Direction sur les opérations de l'exercice ... et rapport des reviseurs. Brussel, 1935/36.

Verslag van het bestuurscomité. Herdiscontering- en Waarborginstituut / Rapport du comité de direction. Institut de Réescompte et de Garantie. Brussel, 1937-1975.

Herdiscontering- en Waarborginstituut. Verslagen / Institut de Réescompte et de Garantie. Rapports. Brussel, 1976-1998.

Herdiscontering- en Waarborginstituut. Beschermingsregeling voor de deposito's bij de kredietinstellingen. Verslag ... / Institut de Réescompte et de Garantie. Système de protection des dépôts auprès des établissements de crédit. Rapport... Brussel, 1995-1998.

Het Herdiscontering- en Waarborginstituut, 1935-1950: de markt van het privaat-disconto: het bankaccept / Institut de Réescompte et de Garantie, 1935-1950: le marché « Hors-banque »: l'acceptation de banque. Antwerpen, 1950.

Herdiscontering- en Waarborginstituut 1935-1960 / Institut de Réescompte et de Garantie 1935-1960. Brussel, 1960.

ACX (R.) e.a. *De Belgische geldmarkt over tien jaar / Le marché monétaire belge dans dix ans.* Brussel, 1986.

3.14. Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet (NILK)

BIBLIOGRAFIE

VERSELE (L.). De groep Landbouwkrediet in de kijker, in *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, januari-februari 1995, p. 251-262.

VERSELE (L.). L'Institut national de Crédit agricole. Développements et perspectives d'avenir, in *Bulletin de documentation du Ministère des Finances*, maart-april 1989, p. 193-229.

Het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet, in FLORQUIN (A.). *Het landbouwkrediet in België.* Leuven, 1949, p. 171-187.

HISTORISCH OVERZICHT

De crisis van de jaren 1930 bracht het coöperatieve landbouwkredietstelsel in moeilijkheden. De overheid besliste om het landbouwkrediet te saneren en zelf een actievere rol te gaan spelen. In 1937 richtte ze met dat doel het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet (NILK) op (KB van 30 september 1937). Het NILK begon in juni 1938 en had als doelstelling het landbouwkrediet te bevorderen. Het fungeerde vooral als aanvulling op de bestaande instellingen. Na de Tweede Wereldoorlog beleefde het NILK een aanzienlijke groei, maar het grote aantal kredietaanvragen bracht de instelling in de jaren 1960 in de problemen. De wet van 14 april 1965 gaf het NILK daarom het recht deposito's te aanvaarden, die werden ingezameld via erkende coöperatieve spaarkassen: Scopéca voor Franstalig België en Lanbokas voor het Nederlandstalige gedeelte. Het KB van 10 november 1967 verleende het NILK bovendien een staatswaarborg. Het NILK legde zich vanaf de jaren 1970 meer toe op kapitaal en kasbons, terwijl Lanbokas en Scopéca zich specialiseerden in deposito's. Na de wet van 17 juni 1991 op de hergroepering van de openbare kredietinstellingen smolt het NILK samen met de ASLK en de Nationale Kas voor Beroepskrediet in de ASLK-Holding. In september 1995 verkocht de Federale Participatiemaatschappij, die de ASLK-holding opvolgde, haar aandeel in het Landbouwkrediet aan Swiss Life. Op 26 oktober 1996 werd het NILK een privaatrechtelijke vennootschap (schrapping als publiekrechtelijk organisme bij KB van 19 december 1996).

ARCHIEVEN

Onlangs richtte Fortis een "Historical Center" op, dat de archieven beheert van Fortis en zijn rechtsvoorgangers.

PUBLICATIES

Verslag van de Raad van Beheer / Rapport du Conseil d'Administration. Brussel, 1938-1981.

Jaarverslag. Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet / Rapport annuel. Institut national de Crédit agricole. Brussel, 1966-1991.

Jaarrapport / Jaarverslag van het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet en van zijn erkende kassen sv Lanbokas en sc Scopéca. Brussel, 1982-1991.

Groep Landbouwkrediet. Jaarverslag. Brussel, 1993.

Horizon 2000. Driemaandelijks ondernemingsblad van het Landbouwkrediet. Brussel, 1990-1992.

Landbouw-info / Agrinfo. Brussel, 1994-2000

HUYGENS (C.A.). *Landbouwkrediet. 1937-1987.* Brussel, 1987.

Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet. 40 jaar bestaan. Brussel, 1978.

3.15. *Belgisch-Luxemburgs Wisselinstituut (BLWI)*

BIBLIOGRAFIE

BAUGNIET (J.). *Le contrôle des changes par l'Institut belgo-luxembourgeois du Change.* Brussel, z.j.

WAGNER (R.). L'Institut belgo-luxembourgeois du Change et la réglementation des changes au Grand Duché de Luxembourg, in *Bulletin Droit et Banque*, 1983, nr. 3, p. 18-20.

HISTORISCH OVERZICHT

De besluitwet van 6 oktober 1944 richtte het Wisselinstituut op, dat bij besluitwet van 5 december 1944 werd omgedoopt tot Belgisch-Luxemburgs Wisselinstituut (BLWI). De voorlopers van dat Wisselinstituut, het Belgisch-Luxemburgs Office de Compensation (1932) en het Office central des Changes (1935), die opereerden in het kader van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (BLEU), werden door de eerste besluitwet opgeheven. De oprichting van het BLWI gebeurde tegen de achtergrond van het naoorlogse herstel van het economische leven. Het BLWI kreeg in 1944 als opdracht: het uitvoeren van toezicht op de beschikbare vreemde valuta om kapitaalexport te verhinderen (m.a.w. deviezencontrole wanneer beide regeringen dat nodig achtten), uitvoering van controle op de wisselmarkt in België en Luxemburg en het opsporen van inbreuken op de wetgeving terzake. In het vooruitzicht van de vrijmaking van de Europese financiële markt, ruimde het BLWI alle obstakels uit de weg. De controle op de wisselmarkt werd opgeheven. Beide regeringen besloten evenwel om het BLWI te behouden. De wet van 2 januari 1991 (gewijzigd door de wet van 12 december 1996) formuleerde als belangrijkste opdracht van het instituut om toezicht uit te oefenen op de betalingen vanuit België en Luxemburg naar landen buiten de BLEU, en alle gegevens te verzamelen om de betalingsbalansen op te maken. De integratie van de BLEU in de eurozone vanaf 1 januari 2002 maakte het BLWI overbodig. Het BLWI hield op 28 november 2002 definitief op te bestaan (KB van 15 oktober 2002). De Nationale Bank van België nam zijn taak over inzake gegevensverzameling voor het opmaken van de balansen.

ARCHIEVEN

Het ARA bewaart een omvangrijk archiefbestand van het BLWI (1944-1974), met cruciale stukken inzake de monetaire saneringsmaatregelen genomen na afloop van de Tweede Wereldoorlog. Het archief werd nog niet geïnventariseerd.

PUBLICATIES

Rapport pour la période du 6 octobre au 31 décembre 1946. Brussel, 1947.

Alle andere jaarverslagen werden gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad*. Het laatste jaarverslag betreft het jaar 2001.

3.16. *Rentenfonds*

BIBLIOGRAFIE

PLETTINCK (E.). *De weerslag van de politiek gevoerd door het Rentenfonds op de geldhoeveelheid en op het peil van de rentevoet*. Antwerpen, 1979.

HISTORISCH OVERZICHT

Het Rentenfonds werd opgericht bij besluitwet van 18 mei 1945. In 1935 was er al een Regularisatiefonds van de Staatsfondsenmarkt opgericht met de bedoeling de staatsschuld op lange termijn te herschikken en de stabiliteit van de koers te handhaven, maar bij gebrek aan middelen was dat fonds in 1939 in vereffening gesteld. Het naoorlogse Rentenfonds nam een nieuwe start en stond binnen een sterk gewijzigde economische context in voor de regulering van de markt van publieke fondsen. Het fonds hield zich vooral bezig met overheidsfondsen. Het garandeerde hun liquiditeit op de beursmarkt en trachtte hun koers stabiel te houden. In 1957 kreeg het Rentenfonds de toestemming om zelf certificaten uit te geven op korte termijn. Na 1977 financierde het Rentenfonds de stijgende overheidsuitgaven via de aankoop van schatkistcertificaten. Het Rentenfonds speelde ook een technische rol in het beheer van de staatsschuld. De wet van 2 januari 1991 inzake de markt van effecten van de overheidsschuld en het monetair beleidsinstrumentarium had een grote impact op het functioneren van het Rentenfonds. De emissie van de schatkistcertificaten werd stopgezet, en het Rentenfonds kon niet langer optreden als bemiddelaar in de financiering van de schatkist door de Nationale Bank. Het Rentenfonds stond voortaan wel in voor de controle op de nieuwe secundaire markten van de effecten van de overheidsschuld en kreeg de controle over de instellingen die gedematerialiseerde effecten bijhouden (KB van 27 februari 1991). De financiering van het Rentenfonds gebeurt sindsdien hoofdzakelijk via voorschotten van de Belgische staat.

PUBLICATIES

Arrêté-loi créant le Fonds des Rentes et rapports annuels de 1945 à 1950 / Besluitwet tot oprichting van een Rentenfonds en jaarverslagen van 1945 tot 1950. Brussel, 1951.

Ministerie van Financiën. Rentenfonds. Verslag over de verrichtingen van het jaar... / Ministère des Finances. Fonds des Rentes. Rapport sur les opérations de l'exercice ... Brussel, 1951-1971.

Rentenfonds. Jaarlijks verslag. Rapport annuel. Fonds des Rentes. Brussel, 1972-2004.

De jaarverslagen uit de periode voor 1977 verschenen ook in het *Belgisch Staatsblad*.

Verslag ... Rentenfonds / Rapport ... Fonds des Rentes. Brussel, 2005-.

De verslagen vanaf 2001 staan op de webstek van het Rentenfonds, die een onderdeel vormt van de website van de Nationale Bank (www.nbb.be/rk/fonds.htm).

Het Rentenfonds / Le Fonds des Rentes. Brussel, 1956 en 1970.

ROWIES (A.). *Het Rentenfonds / Le Fonds des Rentes.* Brussel, 1980.

Het Rentenfonds: vijftientig jaar activiteit 1945-1970. Brussel, 1970.

Vijftig jaar Rentenfonds / Cinquante ans de Fonds des Rentes. Brussel, 1995.

3.17. Koninklijke Schenking

BIBLIOGRAFIE

- MATTHIJS (H.). De Koninklijke Schenking: een stand van zaken, in *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, 2007, nr. 2, p. 255-270.
- MOLITOR (A.). *La fonction royale en Belgique*. Brussel, 1994.
- STENGERS (J.). Léopold II et le patrimoine dynastique, in *Académie royale de Belgique. Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques*, 1972, p. 63-134.
- DE LAUNOIT (P.). *Cinquantième anniversaire de la Donation royale*. Z.p., 1953.
- LEFEBURE (R.). La Donation royale, in *Revue générale belge*, 1952.
- BUISSERET (A.). *Une fondation de Léopold II: la Donation royale*. Brugge, 1932.

HISTORISCH OVERZICHT

Koning Leopold II schonk bij leven een deel van zijn privé-fortuin aan de Belgische staat (geratificeerd bij wet van 31 december 1903). In 1908 werd ook de Onafhankelijke Congostaat aan de schenking toegevoegd. Bij zijn dood in 1909 gingen de geschonken goederen over in volle eigendom van de staat en werd de administratie van de Koninklijke Schenking bij het Ministerie van Financiën gevoegd. Dat was evenwel niet volgens de wens van Leopold II, die niet wilde dat de belastingbetaler opdraaide voor het onderhoud van de geschonken domeinen. Om die reden werd de Koninklijke Schenking in 1930 een autonome publieke instelling. Het statuut zorgde voor een grotere bewegingsruimte in het beheer van de schenking. Het statuut werd sindsdien nauwelijks gewijzigd.

ARCHIEVEN

Het archief inzake het beheer van de koninklijke goederen uit de periode voor de overdracht aan de staat berust op het Archief van het Koninklijk Paleis. Bij de FOD Financiën, Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie berust (een deel van) het archief van de Koninklijke Schenking.

PUBLICATIES

Op de website van de FOD Financiën vindt men beknopte historische informatie over de Koninklijke Schenking, een overzicht van de beheerde goederen en de meest recente algemene jaarrekening (<http://minfin.fgov.be/portail2/nl/site/royaldonation.htm>).

De Koninklijke Schenking publiceert catalogi over de gebouwen die ze beheert:

- LIEBAERS (H.), VANDENBREEDEN (J.), VANDEWOUDE (E.), VAN GORP (P.). *De koninklijke serres te Laken. Platen van Margot Weemaes*. Brussel, 1987.
- LIENARD (U.G.), BRICHET (L.). *Catalogus van de woudtypes en de houtsoorten van het Geografisch Arboretum van Tervuren*. Brussel, 1986.

3.18. *Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders (CBKS)*

BIBLIOGRAFIE

VAN PUT (A.) e.a., eds. *De Belgische spaarbanken. Geschiedenis, recht, economische functie en instellingen*. Tielt, 1986.

HISTORISCH OVERZICHT

Het Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders (CBKS) werd op 7 december 1934 opgericht tegen de achtergrond van de financiële crisis en met de bedoeling de spaarcenten van de landbouwers te redden. Het CBKS hielp mee om de activa van de spaarinstellingen te mobiliseren als tegengewicht voor het massaal afhalen van de deposito's. Het CBKS beschikte over een dotatie van het Muntfonds, waarmee het kredieten kon verstrekken aan spaarinstellingen in moeilijkheden. Daarnaast beschikte het over volmachten om de instellingen te hervormen. Het CBKS stond ook in voor de controle op de naleving van de strikte regels inzake oprichting en beheer van private spaarkassen, zoals het KB van 15 december 1934 voorschreef. De wet van 31 maart 1967 en het KB van 18 april 1967 versoepelden op vraag van de sector de structuur en de werkingsvoorwaarden van de private spaarkassen, zodat ze ruimte kregen voor nieuwe beleggingsvormen. Het CBKS controleerde voortaan alle fondsen en besliste of andere beleggingen dan overheidspapieren en hypothecaire leningen mochten worden toegestaan. Op voorstel van een regeringscommissie besliste de overheid in de zomer van 1975 evenwel (wet van 30 juni 1975) om de controles te hergroeperen en om de CBKS te ontbinden (opheffing bij wet van 23 januari 1976). De Bankcommissie nam de controlefunctie inzake privéspaarkassen over, het Herdiscontering- en Waarborginstituut de financiële functie.

PUBLICATIES

Het Centraal Bureau voor de Kleine Spaarders, 1934-1959. Brussel, 1960.
Jaarlijks overzicht. Compte rendu annuel. Brussel, 1968-1975.

Voor de andere jaarverslagen kan men terecht in het *Belgisch Staatsblad*.

3.19. *Koninklijke Munt van België*

HISTORISCH OVERZICHT

De Belgische grondwet bepaalt dat het recht om munten te slaan bij de koning ligt. De Muntcommissie werd bij KB van 29 december 1831 opgericht om het toezicht op de muntslag in de praktijk uit te oefenen. De wet van 28 december 1848 schafte de Muntcommissie af en droeg haar bevoegdheden over aan een Muntmeester, die aan het hoofd stond van het Bestuur der Munt (organisatie vastgelegd bij KB van 30 december 1848). De muntfabricage, de controle van de wissel en de aanmunting en de gravure van de gehaltestempels werden nog lange tijd uitbesteed aan particulieren. Vanaf 1907 nam het bestuur de taken stelselmatig zelf over, vanaf 1939 is de werkplaats volledig in handen van ambtenaren van de Munt. Dat jaar werd het Bestuur der Munt van zelfstandige Algemene Directie onder de koepel van het Ministerie van Financiën overgeheveld naar het

Bestuur der Thesaurie en Staatsschuld. Het KB van 25 september 1972 veranderde de naam van het bestuur in Koninklijke Munt van België. De wet van 4 april 1995 vormde de Koninklijke Munt – met ingang van 1 januari 1996 – om tot een staatsbedrijf onder het gezag van de minister van Financiën.

ARCHIEVEN

Een deel van het oudste archief van de Koninklijke Munt (1823-1941) ligt bij het ARA:

HAECK (T.). *Inventaris van het archief van de Koninklijke Munt van België (1823-1941)*. Brussel, 2008.

PUBLICATIES

De website van de Koninklijke Munt bevat vooral informatie voor muntverzamelaars. Het infoblad *Muntinfo / Monnaie-info* kan men online raadplegen (www.europemint.eu).

Koninklijke Munt van België: activiteitsverslag. 1970-1979. Brussel, 1981.

Tienjaarlijks verslag. Koninklijke Munt van België 1980/89. Brussel, 1992.

Koninklijke Munt van België. Jaarverslag. Brussel, 1990-.

De Belgische frank 1832-2002. Brussel, 1999-2004, 2 dln.

VANGOIDSENHOVEN (J.). *De Koninklijke Munt van België en het Muntfonds: relatie in het licht van de omvorming van de Koninklijke Munt van België tot staatsbedrijf en het Muntfonds tot staatsdienst met afzonderlijk beheer*. Brussel, 1994.

3.20. Zilverfonds

BIBLIOGRAFIE

COCRIAMONT (S.), DEBBAUT (P.) e.a. *Pro senectute: over pensioenen en Zilverfonds*. Kapellen, 2002.

HISTORISCH OVERZICHT

In 2001 richtte de Belgische overheid het Zilverfonds op (wet van 5 september 2001). Bedoeling was om geld opzij te leggen om de pensioenen ook op lange termijn te kunnen blijven betalen. Directe aanleiding voor de oprichting was het feit dat de babyboomgeneratie (geboren kort na de Tweede Wereldoorlog) weldra massaal de pensioengerechtigde leeftijd zou bereiken. Het Zilverfonds genereert zijn inkomsten grotendeels uit overschotten op de sociale zekerheid, budgettaire overschotten, eenmalige niet-fiscale inkomsten en interesten. Het Zilverfonds staat onder voogdij van de ministers van Financiën en van Begroting.

PUBLICATIES

Jaarverslag / Zilverfonds. Brussel, 2002-.

3.21. Regie der Gebouwen

HISTORISCH OVERZICHT

Het KB van 9 april 1870 richtte onder de koepel van het Ministerie van Openbare werken, Bestuur van bruggen en wegen voor het eerst een afzonderlijke dienst

op die belast was met bouw, aankoop, inrichting en onderhoud van gebouwen voor overheidsinstellingen; de Service spécial des Bâtiments civils de la Capitale et des Environs is de oudste rechtsvoorganger van de Regie der Gebouwen. Na de Tweede Wereldoorlog kreeg het Bestuur der gebouwen, ondergebracht bij het Ministerie van Wederopbouw, de bevoegdheid over de overheidsgebouwen, met de bedoeling een meer efficiënte gebouwenpolitiek te voeren, evenwel met beperkt succes. Op 1 juli 1971 werd de Regie der Gebouwen opgericht, die geleidelijk meer en meer bevoegdheden overnam van het bestuur. De Regie stelde terreinen en gebouwen ter beschikking van overheidsdiensten en openbare diensten; gebouwen bestemd voor onderwijs en defensie vielen evenwel buiten haar bevoegdheid. De staatshervorming van 1980 beperkte het ambtsgebied van het Bestuur der gebouwen tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het beheer van gebouwen van internationale en Europese instellingen. De RG werd niet geregionaliseerd. De programmawet van 22 december 1989 hevelde alle ambtenaren van Openbare werken die zich bezighielden met gebouwen over naar de Regie der Gebouwen. De programmawet richtte ook een financieringsfonds op binnen de Regie. De Regie kreeg voortaan de helft minder middelen van de overheid, maar kreeg wel het recht om zelf over de verkoopopbrengsten van haar onroerend goed te beschikken.

ARCHIEVEN

Het merendeel van het archief van de Regie ligt nog bij de diensten zelf. Het ARA bewaart wel een reeks plannen gemaakt door de rechtsvoorgangers van de Regie der Gebouwen uit de periode 1850-1950 en een bestand met “Waalse dossiers” (1960-1990). In het Rijksarchief van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Anderlecht) ligt archief afkomstig van afdeling Brussel 2, dat daar terechtgekomen is na een recente verhuisoperatie bij de Regie, en het archief van controleur Louis Seghers. De archiefbestanden zijn nog niet ontsloten.

PUBLICATIES

- DEBIE (G.). *De Regie der Gebouwen. Een kritische kennismaking*. Brussel, 1992.
- VAN DEN BOSSCHE (A.), DE BIE (C.). *De Regie der Gebouwen gisteren... vandaag... morgen...* Brussel, 1978.
- De Regie / La Régie*. Brussel, 1990.
- De Regie der Gebouwen en haar historisch, wetenschappelijk en cultureel patrimonium / La Régie des Bâtiments et son patrimoine historique, scientifique et culturel*. Brussel, 1991.
- La Régie des Bâtiments: un organisme d'intérêt public fédéral / De Regie der Gebouwen: een federale instelling van openbaar nut*. Brussel, 2005.
- De Regie der Gebouwen*. Brussel, 1996.
- Régie des Bâtiments [rapport annuel] / Regie der Gebouwen [jaarverslag]*. Brussel, 2005-.

Wanneer een belangrijk bouwproject klaar is, publiceert de Regie een brochure om het project toe te lichten. Een hele reeks brochures staan in alfabetische volgorde op de website www.regiedergebouwen.be.

4. Parastatalen van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal overleg

Dirk Luyten

Een uitvoerige analyse van de commissies en parastatalen die ressorteren onder deze federale overheidsdienst en zijn voorgangers vindt men in *Gids van de instellingen van openbaar nut in België – Guide des organismes d'intérêt public en Belgique*. Brussel, 2008, 5 dln. Een aantal van die instellingen worden hieronder kort voorgesteld.

4.1. *Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening* (www.rva.be)

BIBLIOGRAFIE

FUSS (H.). *De organisatie van de verplichte verzekering tegen werkloosheid*. Brussel, 1937.

VANTHEMSCHE (G.). *De werkloosheid in België 1929-1940*. Berchem, 1989.

Volgende publicaties geven inzicht in de werkloosheidsreglementering:

PIERSEAUX (A.). Verzekering tegen onvrijwillige werkloosheid in België. Haar oorsprong, doel en evolutie, in *Arbeidsblad*, 1968, p. 367-397, 623-692, 843-913. *Wegwijs in de werkloosheidswetgeving*. Brussel, 1987- (ook online op de website van de RVA).

De werkloosheidsverzekering in de jaren negentig. L'assurance-chômage dans les années nonante. Leuven, 1992.

HISTORISCH OVERZICHT

De Nationale Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid werd opgericht bij KB nr. 190 van 27 juli 1935. De Besluitwet van 28 december 1944 stelde het Voorlopig Steunfonds voor Onvrijwillige Werkloosheid in, de wet van 14 juli 1951 verving dit door een Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid en de wet van 14 februari 1961 herdoopte deze ten slotte tot de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. Deze openbare instelling was belast met het beheren van de verzekering tegen werkloosheid ten gunste van de werknemers die onvrijwillig zonder werk zijn, het organiseren van de aanwerving en de plaatsing van werknemers en het bevorderen van de beroepsopleiding en herscholing van werklozen. Door de staatsvorming werd de arbeidsbemiddeling een bevoegdheid van de gewesten en de beroepsopleiding van de gemeenschappen. Om die taken uit te voeren, werden nieuwe instellingen opgericht die ressorteren onder de betreffende departementen van gewesten en gemeenschappen: de VDAB in 1984, het FOREM en de BGDA in 1988 (nu Actiris) en het *Arbeitsamt der Deutschsprachigen Gemeinschaft* (sinds 2000) (zie het hoofdstuk over gewesten en gemeenschappen).

PUBLICATIES

Jaarlijks verslag (Jaarverslag). Rapport annuel. Brussel, 1952-.

Maandelijks bulletin. Bulletin mensuel. Brussel, 1936-1940.

Maandelijkse verslagen. Rapports mensuels. Brussel, 1944-1947.

Bulletin voor inlichting en documentatie. Bulletin d'information et de documentation. Brussel, 1947.

Maandelijks bulletin. Bulletin mensuel. Brussel, 1948-1950.

Maandelijks bericht. Communiqué mensuel. Brussel, 1947-1963.

Maandelijks bulletin. Bulletin mensuel. Brussel, 1964-.

Wekelijkse mededeling. Communiqué hebdomadaire. Brussel, 1946-1970.

Halfmaandelijks mededeling. Communiqué bimensuel. Brussel, 1971-.

In deze publicaties vindt men informatie inzake werkloosheid, de situatie op de arbeidsmarkt en de activiteiten van de Rijksdienst inzake arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding, tot op het moment dat deze laatste twee domeinen tot zijn bevoegdheden behoorden. Verwijzen we ook naar de uitgebreide statistische informatie die in het *Arbeidsblad* te vinden is. Vooral voor de naoorlogse periode kan deze de doorgaans slecht bewaarde publicaties vervangen.

Vermelden we ook de monografieën en diverse tellingen van werklozen in volgende reeksen:

Economische en sociale studies. Etudes économiques et sociales. Brussel, 1945-.

Nota's met documentatie. Notes documentaires. Brussel, 1948-1968.

De Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid telt 25 jaar 1935-1960.

L'Office national du Placement et du Chômage a 25 ans d'existence 1935-1960. Brussel, 1960.

Taak, activiteiten en organisatie van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. Office national de l'Emploi; sa mission, ses activités, son organisation. Brussel, 1975.

De RVA heeft een goed uitgebouwde website, die onder meer gebruikt wordt om recente informatie aan te bieden over de toestand van de arbeidsmarkt, met talrijke zoekmogelijkheden vanaf 2000. Vanaf 1999 is er ook een *Statistisch Jaarboek*. De website biedt eveneens digitale versies van de publicaties van de RVA, zoals de eerder genoemde *Wegwijs* en het *Jaarverslag*.

4.2. Nationale Arbeidsraad

BIBLIOGRAFIE

Enkele algemene bijdragen inzake collectief overleg:

ARCQ (E.). *La concertation sociale.* Brussel, 2008.

BEAUPAIN (T.) e.a. *Vijftig jaar arbeidsverhoudingen.* Brugge, 1989.

Honderd jaar sociaal recht in België. De collectieve arbeidsbetrekkingen, in *Arbeidsblad*, 1988, p. 1-62.

HUMBLET (P.), RIGAUX (M.), eds. *Synopsis van het Belgisch arbeidsrecht.* Antwerpen-Groningen, 1999.

LUYTEN (D.). Corporatisme, neocorporatisme, competitief corporatisme: sociale regulering sinds 1945, in WITTE (E.), MEYNEN (A.), eds. *De geschiedenis van België na 1945.* Antwerpen, 2006, p. 365-394.

LUYTEN (D.). *Sociaal-economisch overleg in België sedert 1918.* Brussel, 1995.

NEUVILLE (J.). *L'évolution des relations industrielles. Tome 1: L'avènement du système des relations collectives.* Brussel, 1976.

- PETIT (J.). *De collectieve arbeidsovereenkomsten en de paritaire comités*. Brussel, 1969.
- SLOMP (H.), VAN MIERLO (T.). *Arbeidsverhoudingen in België*. Utrecht-Antwerpen, 1984, 2 dln.
- VERCAUTEREN (G.). *In naam van de sociale vooruitgang. De rol van de overheid in het sociaal overleg in België (1944-1981)*. Leuven-Voorburg, 2007.

Over de Nationale Arbeidsraad en zijn voorlopers:

- DE BROECK (G.). De Nationale Arbeidsraad, in BLANPAIN (R.), ed. *Arbeidsrecht*, z.j., dl. III, 12.
- DE VOS (M.), ed. *Vijftig jaar Nationale Arbeidsraad*. Brugge, 2003.
- MAGREZ (G.). De instellingen die aan de Nationale Arbeidsraad voorafgingen, in *Arbeidsblad*, 1961, p. 1120-1141.
- Les conférences nationales du travail, in *CH CRISP*, 1961, nrs. 118-119.
- La conférence économique et sociale, in *CH CRISP*, 1971, nrs. 514-515.
- La conférence nationale de l'emploi, in *CH CRISP*, 1973, nr. 592.

OPRICHTING

Dit openbaar paritair adviesorgaan werd opgericht door de wet van 29 mei 1952. Het moet aan een minister of aan het Parlement (op verzoek of op eigen initiatief) adviezen en voorstellen formuleren omtrent algemene vraagstukken van sociale aard die werkgevers en werknemers aanbelangen. Sinds de wet van 5 december 1968 kan de Nationale Arbeidsraad bindende collectieve arbeidsovereenkomsten afsluiten op nationaal interprofessioneel niveau.

PUBLICATIES

Verslag van de secretaris over de activiteiten van de Raad. Rapport du secrétaire sur l'activité du Conseil. Brussel, 1953/57-.

De rapporten, adviezen (vanaf 2001) en alle CAO's van de Nationale Arbeidsraad worden gepubliceerd op de website www.nar.be. De stukken die betrekking hebben op het besluitvormingsproces kunnen worden geraadpleegd na een schriftelijke toelating.

Naast de geïnstitutionaliseerde organen zoals de Nationale Arbeidsraad spelen ook *ad hoc* bijeenkomsten en informele onderhandelingen een belangrijke rol in het Belgisch overleg op interprofessioneel niveau en dit sinds 1936. Een eerste uiting hiervan zijn de Nationale Arbeidsconferenties. In tegenstelling tot de paritaire Nationale Arbeidsraad gaat het om tripartite organen: de regering zit als derde partij mee aan de onderhandelingstafel. De Nationale Arbeidsconferenties werden bijeengeroepen wanneer aan acute sociale spanningen het hoofd moest worden geboden. De eerste kwam samen naar aanleiding van de grote staking van 1936. Er volgden conferenties net voor de Tweede Wereldoorlog en tussen 1944 en 1948. In de vroege jaren zeventig werd opnieuw bij de formule aangeknoopt met de sociaaleconomische conferenties.

De besluiten vindt men terug in:

VBO. *Het sociaal overleg op interprofessioneel vlak*. Brussel, 1974.

Verslagen van de besprekingen kan men in een aantal gevallen aantreffen in de archieven van het VBO, ABVV en de papieren van ACV-leider A. Cool.

Sedert 1960 is de praktijk ontstaan van het afsluiten van interprofessionele akkoorden, ook wel centrale akkoorden genoemd. Het gaat om afspraken tussen patroonsorganisaties en vakbonden waarin sociale voordelen voor alle werknemers van de privé-sector van het hele land worden vastgelegd. Dubbel vakantiegeld en het interprofessioneel minimumloon worden bijvoorbeeld via dergelijke akkoorden geregeld. In 1975 kwam een einde aan deze praktijk ten gevolge van de economische crisis. In 1981 werd een nieuw minimaal akkoord afgesloten. Vanaf 1986 werd opnieuw bij de traditie aangeknoopt. Het laatste akkoord geldt voor de jaren 2009-2010. De onderhandelingen over de interprofessionele akkoorden gebeuren informeel, buiten het geïnstitutionaliseerd overleg, maar de jongste jaren wel met een actievere rol van de overheid, die het akkoord faciliteert met financiële of fiscale tegemoetkomingen. Bepaalde afspraken worden later vastgelegd in CAO's van de Nationale Arbeidsraad.

De teksten van de interprofessionele akkoorden van 1960 tot 1994 werden gebundeld in:

Les accords interprofessionnels. Brussel, z.j.

Vanaf 1994 vindt men ze op de website van de NAR.

In de *CH CRISP* wordt verslag gedaan van de onderhandelingen over deze akkoorden.

Bij het afsluiten van de interprofessionele akkoorden speelt de zogenaamde "groep van tien", de toponderhandelaars van de sociale gesprekspartners, een sleutelrol. De groep stelt soms verklaringen op, die men terugvindt op de website van de NAR.

4.3. *De Paritaire comités*

We kunnen bezwaarlijk de Nationale Arbeidsraad vermelden zonder gewag te maken van de Paritaire comités. Ze zijn immers de spil van het overleg in de sectoren. In de Paritaire comités sluiten de vertegenwoordigers van vakbonden en patronale organisaties collectieve arbeidsovereenkomsten (CAO's) af die lonen en arbeidsvoorwaarden in de betrokken sector regelen. De Paritaire comités voorkomen geschillen tussen werkgevers en werknemers of leggen ze bij. De comités geven adviezen aan de regering, de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

De eerste Paritaire comités werden opgericht in 1919-1920 om een overlegstructuur te bieden voor ernstige arbeidsconflicten. Andere Paritaire comités volgden en hun bemoeienissen breidden zich uit tot het geheel van lonen en arbeidsvoorwaarden. In 1936 werden de Paritaire comités veralgemeend, maar pogingen om hen een juridisch statuut te geven mislukten telkens, zodat de CAO's juridisch geen bindende kracht hadden.

Tijdens de Duitse bezetting werden de Paritaire comités stilgelegd en vervangen door comités van Sociale Experts. In tegenstelling tot de leden van de vooroorlogse Paritaire comités, die gemandateerden waren van hun respectieve organisaties, werd de rol van de sociale experts beperkt tot die van adviseurs. De beslissingen werden genomen door de Algemeen-gevolmachtigde voor de Arbeid, een ambtenaar van het Commissariaat voor Prijzen en Lonen. Deze comités hebben nooit behoorlijk gefunctioneerd. De werknemers werden vertegenwoordigd door de geenszins representatieve collaboratievakbond Unie van Hand- en Geestesarbeiders, terwijl de werkgevers niet warm liepen voor het experiment en een afwachtende houding aannamen.

Na de bevrijding werden de Paritaire comités opnieuw opgestart en in 1945 kregen ze voor het eerst een juridisch statuut, zodat de beslissingen van de Paritaire comités door een KB verplicht worden gesteld voor een hele bedrijfstak. In 1954 werd deze juridische binding verfynd, maar pas in 1968 kwam een omvattende regeling tot stand met de wet van 5 december over de CAO's en de Paritaire comités. De CAO's kregen daarmee een wettelijke grondslag. Deze wet laat de Nationale Arbeidsraad toe interprofessionele CAO's af te sluiten en algemeen bindend te laten verklaren. Dat geldt ook voor de bedrijfstakken waar geen opgericht of actief Paritair comité bestaat. De Nationale Arbeidsraad komt ook tussen in geval van onenigheid tussen Paritaire comités.

Een overzicht van oprichtingsdata en evolutie van het ressort van de verschillende Paritaire comités vanaf 1919 vindt men bij:

TERRIZZI (R.). *Les ministères de l'Emploi et du Travail et de la Prévoyance sociale. II. Répertoire des Commissions paritaires (1919-1991)*. Bruxelles, 1993.

Van de directie beheer van de paritaire comités zijn de dossiers met betrekking tot de oprichting en de wijziging van de paritaire comités (1919-1983) bewaard op het Algemeen Rijksarchief en van de directie van het secretariaat van de paritaire comités de notulen van de vergaderingen van de paritaire comités en subcomités van 1944 tot 1980. Het Algemeen Rijksarchief bezit ook de archieven van de comités van de steenkoolmijnen, de siderurgie, de zink en non-ferrobedrijven, de diverse subsectoren van groeven en graverijen en de cokesnijverheid. Het gaat daarbij om de verslagen en soms ook om de nota's opgesteld door de administratie. Chronologisch strekken de stukken zich uit vanaf de oprichting van de comités tot 1957, hoewel de reeksen niet in alle gevallen volledig zijn.

Ze worden ontsloten door middel van:

Inventaire des archives de l'Administration des mines. Troisième série. Brussel, 1995 (Toegangen in beperkte oplage).

Administration des mines. Deuxième série dite "Nouveau fonds". Inventaire. Brussel, 1989 (Toegangen in beperkte oplage).

De verslagen van het comité van de metaalconstructie voor de periode 1919-1924 vormen een onderdeel van het archief van de Centrale der Metaalbewerkeren, bewaard door het AMSAB-ISG.

5. Parastatalen van de FOD Sociale zekerheid

Guy Vanthemsche

5.1. Algemene bibliografie

We vermelden hier enkel de wetenschappelijke publicaties die betrekking hebben op de algemene aspecten van de sociale zekerheid in België. Studies over de verschillende takken van dit stelsel worden opgegeven bij het desbetreffende deelgebied.

- ADNET (B.). La sécurité sociale au service de l'assainissement des finances publiques et de l'emploi, in DE CALLATAÿ (E.), ed. *Histoire des finances publiques en Belgique. Tome 6. (...) (1990-2000)*. Brussel, 2002, p. 149-168.
- ARCQ (E.), BLAISE (P.). Politieke geschiedenis van de sociale zekerheid in België, in *BTSZ*, 1998, nr. 3, p. 481-710.
- Beknopt overzicht van de sociale zekerheid in België*. Brussel, 2004.
- Bestuursovereenkomsten. Themanummer van het *BTSZ*, 2005, nr. 3.
- CANTILLON (B.) e.a. *Actuele uitdagingen voor de sociale zekerheid*. Brugge, 1990.
- CANTILLON (B.) e.a. *Atlas van de sociale zekerheid in België*. Leuven, 1987.
- DELEECK (H.). *Maatschappelijke zekerheid en inkomensherverdeling in België*. Antwerpen, 1966.
- DELEECK (H.) e.a. *Het Matteüseffect*. Antwerpen, 1973.
- DELEECK (H.). *De architectuur van de welvaartsstaat*. Leuven, 1992.
- DELHUVENNE (M.) e.a. De geschiedkundige ontwikkeling van de sociale zekerheid in België (1945-1980), in FRANK (M.), ed. *Histoire des finances publiques en Belgique. Tome 4. La période 1950-1980*. Brussel, 1988, p. 635-818.
- KELDERS (R.). *L'organisation administrative de la sécurité sociale en Belgique*. Luik, 1955.
- REMAN (P.). *La réforme de la sécurité sociale: bilan et perspectives*. Brussel, 1998.
- REMAN (P.), FELTESSE (P.). L'évolution de la gestion paritaire de la sécurité sociale en Belgique, in *Reflets et Perspectives*, 2003, nr. 4, p. 101-113.
- SPITAEELS (G.), KLARIC (D.). *Le salaire indirect et la couverture des besoins sociaux*. Brussel, 1968-1969, 2 dln.
- SPITAEELS (G.). *Réflexions sur la politique de sécurité sociale*. Brussel, 1973.
- TROCLET (L.E.). *Problèmes belges de la sécurité sociale*. Brussel, 1949.
- VAN DER VORST (P.). Les institutions publiques de sécurité sociale (parastataux sociaux) et la réforme de la Fonction publique belge. Modernisation – Responsabilisation. De Nora à Copernic, in YANTE (J.-M.), TALLIER (P.-A.), eds. *Les parastataux en Belgique au 20e siècle. Législations. Evolutions récentes – De parastatalen in België tijdens de 20e eeuw. Wetgeving. Recente evoluties*. Brussel, 2003, p. 201-241.
- VAN LANGENDONCK (J.), PUT (J.). *Handboek socialezekerheidsrecht*. Antwerpen, 2006.
- VAN LANGENDONCK (J.). Het Belgisch model van sociale zekerheid, in *BTSZ*, 2008, nr. 1, p. 43-71.
- VAN STEENBERGE (J.), ed. *Onze sociale zekerheid*. Brugge, 1987.

VANTHEMSCHE (G.). *De beginjaren van de sociale zekerheid in België 1944-1963*. Brussel, 1994.

Vijftig jaar sociale zekerheid ... en daarna? Brussel, 1995, 10 dln.

VIELLE (P.), ed. *L'Etat social actif: vers un changement de paradigme?* Brussel, 2005.

De evolutie van de sociale zekerheid komt regelmatig aan bod in de *Courrier hebdomadaire du CRISP*; deze talrijke publicaties vermelden we hier niet (zie www.crisp.be). Leuvense specialisten in het sociaal zekerheidsrecht als J. VAN LANGENDONCK, D. SIMOENS, C. PERSYN e.a. publiceerden verschillende studies over de ontwikkelingen van de sociale zekerheid van het midden van de jaren 1970 tot het begin van de jaren 1990 (bij de uitgeverijen Kluwer Rechtswetenschappen en Die Keure). De jongste aflevering is:

PUT (J.) e.a. *Ontwikkelingen van de sociale zekerheid 2001-2006*. Brugge, 2006.

5.2. *De parastatalen van de sociale zekerheid in het algemeen*

De wording van de Belgische sociale zekerheid is bijzonder ingewikkeld verlopen en het eindproduct lijkt dan ook op een echt *patchwork*. Verschillende sociale beschermingsinitiatieven kwamen op verspreide wijze tot stand vanaf het begin van de 20^e eeuw. De voorlopers van enkele van de huidige parastatale instellingen van de sociale zekerheid ontstonden tijdens het interbellum. Een nieuwe fase brak aan net na de Tweede Wereldoorlog. De besluitwet van 28 december 1944 introduceerde immers de *verplichte* sociale zekerheid voor alle loontrekkers. In het kielzog van die hervorming ontstonden tal van instellingen. Totaal nieuw was het organisme dat zorgde voor de centrale inning van de bijdragen van de werkgevers en de werknemers (vandaag draagt die instelling de benaming Rijksdienst voor Sociale Zekerheid). Vroeger gebeurde de inning van de bijdragen voor de verschillende sociale verzekeringen immers op verspreide wijze. Die nieuwe instelling stond voortaan ook in voor de verdeling van de geïnde bijdragen tussen de verschillende takken van de sociale zekerheid (volgens een vaste verdeelsleutel). Voor elke sector (werkloosheid, ziekte- en invaliditeitsverzekering, kinderbijslag, pensioenen, arbeidsongevallen, jaarlijkse vakantie) werd eveneens een overkoepelend overheidsorganisme opgericht. De verschillende beschermingsactiviteiten waren oorspronkelijk ontstaan op initiatief van private organisaties (zoals kinderbijslagkassen, ziekenfondsen, vakbonden, enz.); in het systeem dat werd ingesteld in 1944 bleven die actoren een belangrijke uitvoerende rol spelen (bijvoorbeeld op het gebied van de uitbetaling). Daarom namen de private organisaties ook deel aan het beleid van de overheidsinstellingen zelf. Omdat de werkgevers en de werknemers zorgden voor het gros van de financiering van het stelsel (naast een fluctuerende financiële interventie van de staat), werden hun representatieve organisaties eveneens mee opgenomen in de bestuursorganen van verschillende sociale zekerheidsparastatalen (paritair beheer van de sociale zekerheidsinstellingen).

In de loop van de tweede helft van de 20^e eeuw werd herhaaldelijk geprobeerd (of minstens overwogen) om het systeem van 1944 te hervormen. Enkele Koninklijke commissarissen werden daarvoor aangesteld. Toch is de architectuur van

dat stelsel grotendeels ongewijzigd gebleven. Wel werden de vergoedingen en de toelatingsvoorwaarden regelmatig aangepast. Het systeem van de sociale zekerheid, oorspronkelijk geconcentreerd voor de loontrekkers, werd ook uitgebreid naar andere maatschappelijke groepen, meer bepaald de zelfstandigen. Speciale overheidsinstellingen werden daarvoor opgericht. Voor de werknemers van de publieke sector was een aparte sociale zekerheidsregeling voorzien – ook hiervoor werden uiteraard specifieke instellingen opgericht. De overheid probeerde meer eenvormigheid te bereiken in de organisatie en het beheer van de verschillende sociale zekerheidsparastatalen. Ze werden eerst onderworpen aan de wet van 16 maart 1954 (zie hoger, bij de algemene inleiding op de parastatalen). De wet van 25 april 1963 voorzag specifieke bijkomende bepalingen inzake het beheer van die instellingen. Hun statuten werden geharmoniseerd op basis van het principe van paritair beheer. In de loop van de jaren 1990 werd aan dit systeem gesleuteld (wetten van 15 februari 1993, 30 maart en 21 december 1994).

De wet van 26 juli 1996 op de modernisering van de sociale zekerheid en het KB van 3 april 1997 zorgden voor een belangrijke wending in het statuut en de werkingsmodaliteiten van de parastatale sociale zekerheidsinstellingen. Centraal stond voortaan het begrip “responsabilisering”. Met het oog op een betere administratieve efficiëntie en een grotere publieksvriendelijkheid, werden bestuursovereenkomsten afgesloten (voor een termijn van drie à vijf jaar) tussen de sociale zekerheidsinstellingen en de overheid, waarin duidelijke kwalitatieve en kwantitatieve objectieven zijn geformuleerd. Hierdoor werden die openbare instellingen van de sociale zekerheid (OISZ) onttrokken aan het kader van de wet van 16 maart 1954. Het nieuwe wettelijke kader zorgde voor een vereenvoudiging van de budgettaire procedures en een wijziging van de controle door de toezichthoudende overheid (meer nadruk op controle *a posteriori* en minder op controle *a priori*). Over de evolutie van het statuut van de sociale zekerheidsparastatalen zie:

Gids van de instellingen van openbaar nut in België – Guide des organismes d'intérêt public en Belgique. Brussel, 2008, dl. 1, p. 111-113, 152-166, 254-264.

Meer uitleg over de hervorming van 1997 in:

Bestuursovereenkomsten, themanummer van *BTSZ*, 2005, nr. 3.

We zullen niet steeds aanduiden onder welke categorie van de wet van 16 maart 1954 (A, B, C of D) de betrokken instellingen vielen; evenmin zullen we de datum opgeven waarop de bestuursovereenkomst werd afgesloten en waarop de instellingen dus overgingen naar het statuut van OISZ (doorgaans gebeurde dit in de loop van 2002 en 2003). Die informatie kan men vinden in de geciteerde *Gids*.

Aangezien de sociale zekerheid tot nog toe (begin 2009) een federale materie is gebleven, hebben de hieronder vermelde instellingen zo goed als geen invloed ondervonden van de communautarisering en regionalisering die zoveel andere domeinen beroerd heeft (een uitzondering is de instelling vermeld onder 5.10.1). Enkel de sector van de arbeidsbemiddeling (behorend tot de werkloosheidsverzekering, ressorterend onder de FOD WASO) heeft hier wel de weerslag van ondervonden (zie bij het desbetreffende onderdeel in dit hoofdstuk).

Over de activiteiten van deze instellingen kan men informatie aantreffen in het *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid (BTSZ) – Revue belge de Sécurité sociale (RBSS)*. Bovenvermelde bibliografie vermeldde slechts enkele van de recentste studies die daar verschenen zijn; tal van oudere artikelen in dat tijdschrift namen we niet (meer) op in die lijst. Voor de periode tijdens dewelke deze organismen onder het Ministerie van Arbeid ressorteerden, kan men terecht bij het *Arbeidsblad – Revue du Travail*. Het statistisch materiaal dat geproduceerd wordt door de parastatalen, afhankelijk van het Ministerie van Sociale zaken, wordt gerepertorieerd in:

Inventaris van de statistieken gepubliceerd door de parastatalen betrokken bij de sociale zekerheid. Brussel, 1995.

Deze publicatie bevat voor iedere instelling: tabellen die ons inlichten over de gebruikte statistische eenheden, de oorsprong van de informatie, de startdatum, de periodiciteit, de regionale opsplitsing, enz.

De vermelde *Gids van de instellingen van openbaar nut* bevat in deel 2 (banden 1 en 2) uitvoerige notities over elk van de instellingen die hieronder aan bod komen (met uitvoerig historisch overzicht, bespreking van statuut, bibliografie en opgave van publicaties). We zullen dus niet meer verwijzen naar dit werk in elk afzonderlijk onderdeel.

Ten slotte vindt men op de website van de FOD Sociale zekerheid een portaal met alle webadressen van de openbare instellingen van de sociale zekerheid (oisz): www.socialsecurity.fgov.be/nl/links/oisz.htm.

De archieven van deze instellingen bevinden zich doorgaans nog in de instelling zelf, op drie uitzonderingen na die telkens vermeld worden (zeevarenden, mijnwerkers, minder-validen).

5.3. Algemene sociale zekerheidsinstellingen

5.3.1. Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (www.onssrsz.lss.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

VAN DER VORST (P.). De RSZ: een goed presterende dienst in de “non-profit-sector”, in *BTSZ*, 2003, nr. 4, p. 1187-1207.

VAN DER VORST (P.). De sociale zekerheid. De RSZ 60 jaar jeugd, rechtmatigheid, in *BTSZ*, 2005, nr. 1, p. 7-20.

HISTORISCH OVERZICHT

Opggericht door de besluitwet van 28 december 1944 onder de benaming Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid (tot 1974). Heeft als taak de inning van de bijdragen voor de sociale zekerheid van werknemers en de verdeling van de ontvangsten over de centrale instellingen belast met het beheer van de verschillende takken van de sociale zekerheid. Vandaag zijn dit: de Rijksdienst voor Pensioenen, de Rijksdienst voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering, de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers en de Rijksdienst voor Jaarlijkse Vakantie. Door de wet van 30 maart 1994 werd de RSZ ook belast met het overkoepelend financieel beleid van de sociale

zekerheid, door het beheer van een gemeenschappelijke thesaurie van dit systeem. Om die reden werden de structuren van de instelling ook aangepast.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1946-.

Het jaarverslag betreffende 1945 verscheen in het *Arbeidsblad* van 1946.

Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid. Brussel, 1946.

Overzicht van het algemene stelsel van maatschappelijke zekerheid der arbeiders.

Aperçu de la sécurité sociale en Belgique. Brussel, 1970 (verschillende heruitgaven).

De Rijksdienst voor Sociale Zekerheid. Zijn opdracht, zijn werking. L'Office national de Sécurité sociale. Sa mission, son fonctionnement. Brussel, 1977.

Aantal in de sociale zekerheid opgenomen werkgevers en werknemers. Effectifs des employeurs et des travailleurs assujettis à la sécurité sociale. Brussel, 1969-.

Algemene onderrichtingen ten behoeve van de werkgevers. Instructions générales à l'usage des employeurs. Brussel, 1976 (verschillende andere uitgaven).

Snelle ramingen van de loontrekkende tewerkstelling. Brussel, 1996- (vanaf 2008-online).

Aangegeven lonen en dagen voor het jaar 1996-. Rémunérations et journées déclarées pour 1996-. Brussel, 1998- (vanaf 2003- online).

Verdeling van de arbeidsplaatsen naar plaats van tewerkstelling. Répartition des postes de travail par lieu de travail. Brussel, 1970- (vanaf 2002- online).

De RSZ publiceert verder nog andere statistische brochures, onder meer over tewerkstelling van studenten (1997-), gelijkgestelde periodes (1991-), aangegeven bijdragen (1999-), verminderingen van de sz-bijdragen (1994-), die doorgaans vanaf 2003 ook online te raadplegen zijn. Op de website vindt men ook documenten en brochures betreffende de administratieve verplichtingen.

5.3.2. Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (www.ksz.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

ARCQ (E.). La Banque-carrefour de la Sécurité sociale et les interlocuteurs sociaux, in *CH CRISP*, 1991, nr. 1315.

ROBBEN (F.), MAES (P.). De Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid anno 2004, in *BTSZ*, 2004, nr. 1, p. 145-174.

HISTORISCH OVERZICHT

Opgericht door de wet van 15 januari 1990. Belast met de uitbouw en het beheer van een netwerk van elektronische gegevensuitwisseling tussen de instellingen van sociale zekerheid.

PUBLICATIES

Wat is en hoe werkt de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid? La Banque Carrefour de la Sécurité sociale. Missions et fonctionnement. Brussel, 1992.

Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. Jaarverslag van het Algemeen Coördinatiecomité. Banque Carrefour de la Sécurité sociale. Comité général de Coordination. Rapport annuel 1991-. Brussel, 1991-.

Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. [Activiteitenverslag]. Banque Carrefour de la Sécurité sociale. [Rapport annuel] 1991/1993-. Brussel, 1994- (vanaf 2002- online).

KSZ-nieuwsbrief. Brussel, 1992-1994.

Toezichtcomité bij de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. Activiteitenverslag. Banque Carrefour de la Sécurité sociale. Rapport d'activités 1992-. Brussel, 1992- (variante titel: *Verslag aan de Wetgevende Kamers*).

De website van de Kruispuntbank bevat ook een rijke collectie persberichten, brochures, artikelen en presentaties allerhande.

5.3.3. *CIMIRE (Multisectoriële Individuele Rekening)*

HISTORISCH OVERZICHT

Deze vzw ging van start op 1 september 2001 en werd opgericht door de rsz, de rvp en de Kruispuntbank voor de Sociale zekerheid om de continuïteit in het beheer van de individuele rekeningen van de werknemers te verzekeren die vroeger werden bijgehouden door de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (ASLK), een functie die door de privatisering van die instelling problematisch werd. In 2005 werd beslist dat die taak niet zou worden overgedragen naar de bestaande sociale zekerheidsinstellingen, maar dat CIMIRE als afzonderlijke vzw zou blijven voortbestaan. Ze beheert een van de enige Belgische databanken over de individuele loopbaangegevens van de sociaal verzekerden.

PUBLICATIES

Geen; wel is er een website www.cimire.be.

5.4. *Sociale zekerheidsinstellingen voor speciale doelgroepen*

5.4.1. *Dienst voor de Overzeese Sociale Zekerheid (www.dosz.fgov.be)*

HISTORISCH OVERZICHT

De dienst werd opgericht door de wet van 17 juli 1963 en staat in voor de verstrekking van sociale bescherming voor Belgen die hun beroepsactiviteit uitoefenen buiten de Europese Unie. Hij gaat eigenlijk terug tot de sociale zekerheid ingericht voor de kolonialen en ex-kolonialen (beheerde de Koloniale Kas voor Werknemerspensionen en Gezinstoelagen, die zelf ook een jaarverslag uitgaf onder de titel *Verslag over de bedrijvigheid*), geregeld door decreten van het koloniaal bestuur, die werden afgeschaft in juni 1960, bij de onafhankelijkheid van Congo, maar waarvan de werking werd verder gezet door de wet van 16 juni 1960. Door art. 76 van de wet van 15 januari 1990 werd de dosz onder de voogdij van het Ministerie van Sociale voorzorg geplaatst; voordien stond hij onder de voogdij van de minister die de technische bijstand en de ontwikkelingshulp onder zijn bevoegdheid had.

PUBLICATIONS

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1964-1974 (online vanaf 2002-).
Newsletter. Brussel, 2004- (online).

5.4.2. *Kas der Geneeskundige Verzorging van de NMBS-Holding*

HISTORISCH OVERZICHT

Deze instelling is in voege getreden op 1 januari 1991 tengevolge van de wet van 19 december 1990 en fungeert als verzekeringsinstelling aangaande de geneeskundige verzorging en uitkeringen voor het personeel van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen.

PUBLICATIONS

Jaarverslag. Rapport annuel 1991-. Brussel, 1993-.

5.4.3. *Nationaal Pensioenfonds voor Mijnwerkers*

BIBLIOGRAFIE

GILLEN (J.). L'histoire de l'immigration vue à travers les archives du Fonds national de Retraite des Ouvriers Mineurs, in *Brood en Rozen*, 1998, p. 38-45.

HISTORISCH OVERZICHT

Het fonds, opgericht door de wet van 20 augustus 1920, gewijzigd door de wet 30 december 1924, was oorspronkelijk belast met het beheer van het pensioenstelsel van de mijnwerkers en de controle op de toepassing van de wetgeving betreffende de invaliditeitspensioenen van betrokkenen. Nadien werd het echter belast met de uitvoering van andere sociale zekerheidsopdrachten voor deze doelgroep (inning van bijdragen en uitbetaling van de prestaties voor ziekte, jaarlijkse vakantie, pensioen). Het werd afgeschaft door de wet van 29 april 1996, zelf gewijzigd door de wet van 22 februari 1998: de bevoegdheden van het fonds werden overgedragen aan de andere sociale zekerheidsinstellingen. Het fonds werd ontbonden met ingang van 1 januari 1999.

ARCHIEVEN

De archieven van deze instelling worden nu bewaard door het Institut d'Histoire ouvrière, économique et sociale te Luik.

PUBLICATIONS

Jaarverslag [voor het dienstjaar]. Rapport annuel [pour l'exercice] 1920-. Brussel, 1921- (oorspronkelijk onder de titel *Verslag over de verrichtingen van het Nationaal Pensioenfonds der Mijnwerkers*).

5.4.4. *Hulp- en Voorzorgskas voor Zeevarenden* (www.hvkz-cspm.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

DEVOS (G.) e.a. *Van wieg tot zeemansgraf. Hulp- en Voorzorgskas voor Zeevarenden 1845-1995*. Antwerpen, 1995.

HISTORISCH OVERZICHT

Opgericht door art. 11 van de wet van 21 juli 1844 en het KB van 19 september 1845 en belast met het beheer van het sociale zekerheidssysteem voor de zeelieden. Het KB van 12 juli 1956 belastte de Hulpkas met de uitvoering van de taken die door de besluitwet van 7 februari 1945 waren toevertrouwd aan de Dienst voor Maatschappelijke Veiligheid der Zeelieden ter Koopvaardij. Oorspronkelijk stond deze instelling onder de voogdij van het Ministerie van Buitenlandse zaken; vanaf 1931 onder Verkeerswezen; vanaf 1953 onder Arbeid en Sociale voorzorg; vanaf 1959 ten slotte onder Sociale voorzorg.

ARCHIEVEN

De notulen van de Leidende commissie (Commission directrice) (1920) bevinden zich in het ARA; de archieven van de instelling (1845-1930) bevinden zich in het Rijksarchief Beveren.

PUBLICATIES

Jaarverslag 1964-. Antwerpen, 1965-.
Jaarrekening 1961-. Antwerpen, 1962-.

5.4.5. *Rijksdienst voor de Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke Overheidsdiensten* (www.rszppo.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

VRIELINCK (M.H.). L'ONSSAPL, in *Statut des administrations locales et provinciales*. Brussel, 1999, p. 1-86.

HISTORISCH OVERZICHT

De wet van 1 augustus 1985 bepaalde dat het Bijzonder Kinderbijslagfonds voor de Plaatselijke en Gewestelijke Overheidsdiensten voortaan bovengenoemde benaming zou dragen, met uitbreiding van bevoegdheden. De Rijksdienst is het orgaan van sociale zekerheid voor het personeel van de plaatselijke en provinciale administraties (inning bijdragen, uitbetaling prestaties, enz.).

PUBLICATIES

RDSZPPO. *Statistieken. ONSSAPL. Statistiques [au] 30.06.87 - 31.12.91*. Brussel, 1988-1992.

Halfjaarlijkse statistiek tewerkstelling bij de RSZPPO-werkgevers. Statistiques semestrielles – emploi chez les employeurs ONSSAPL. Brussel, 2007- (online).
Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1987- (online vanaf 1999-2001-; vanaf 2005 onder de titel *Activiteitenverslag. Rapport d'activités*).
Mededelingen. Bulletin d'informations. Brussel, 2001- (online).
Contractuele en statutaire tewerkstelling – evolutie in de lokale sector 1995-2004. Emplois contractuels et statutaires – évolution dans le secteur local 1995-2004. Brussel, 2004.

5.4.6. Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering van de Zelfstandigen (www.rsvz.be)

BIBLIOGRAFIE

HOMES (L.-L.). Dertig jaar kinderbijslag voor zelfstandigen, in *BTSZ*, 1967, p. 1101-1137.

HISTORISCH OVERZICHT

Na een kinderbijslagstelsel (1937) en een pensioenstelsel (1956-1960) werd door de wet van 9 augustus 1963 en het KB van 30 juli 1964 ook een ziekte- en invaliditeitsverzekering voor zelfstandigen (voor de zogenaamde “grote risico’s”) ingericht. De drie afzonderlijke verzekeringsstelsels werden door het KB van 27 juli 1967 en de uitvoeringsbesluiten van 10 november 1967 op elkaar afgestemd in één sociaal statuut voor zelfstandigen. De Rijksdienst voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (R[D]SVZ) nam de bevoegdheden over van de Rijksdienst der Pensioenen voor Zelfstandigen en verenigde in zich de registratie, de opsporing en de controle inzake de drie sectoren van de sociale verzekeringen der zelfstandigen. Door de wet van 21 december 1970 werd de R[D]SVZ gefusioneerd met de RKZ tot het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen (RSVZ). Het Instituut nam ook de bevoegdheden over van de Rijksdienst voor de Kinderbijslag der Zelfstandigen en ziet toe op de toepassing van de sociale zekerheid van de zelfstandigen, namelijk de betaling van de pensioenen, van de sociale prestaties en de ziekte- en invaliditeitsverzekering. De Dienst onderzoekt en beslist over de aanvragen, zorgt voor het financiële beheer en regelt de onderlinge hulp tussen de instellingen belast met de uitbetalingen. Zie ook het onderdeel over de parastaten van het voormalige Ministerie van Middenstand, verder in dit hoofdstuk.

PUBLICATIES

Jaarverslag Rijksdienst (-instituut) voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen. Rapport annuel. Brussel, 1968- (online 2007-).
Statistiek der personen die onder de toepassing vallen van het sociaal statuut der zelfstandigen. Statistique des personnes assujetties au statut social des travailleurs indépendants. Brussel, 1970-.
Statistiek van de personen die rust- en overlevingsuitkeringen genieten. Statistique des bénéficiaires de prestations de retraite et de survie, 1970-. Brussel, 1972-.

Statistiek van de kinderen die recht geven op gezinsbijslag. Statistique des enfants bénéficiaires d'allocations familiales, 1969-. Brussel, 1970-.

Statistiek van de aangesloten vennootschappen 2003-. *Statistique des sociétés affiliées 2003-.* Brussel, 2003- (online).

20-30-50 jaar sociaal statuut, pensioen, gezinsbijslag. Brussel, 1988.

5.5. Sector ziekteverzekering

ALGEMENE BIBLIOGRAFIE

DELHUVENNE (M.) e.a. *De hervorming van de ziekteverzekering van de wet Leburton tot de voorstellen Dehaene.* Antwerpen, 1984.

5.5.1. Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (www.riziv.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

CARLIER (M.). La genèse de l'assurance maladie-invalidité obligatoire en Belgique, in *CH CRISP*, 1980, nr. 872-873.

HISTORISCH OVERZICHT

Opggericht door de besluitwet van 28 december 1944. Tot 9 augustus 1963 heette deze instelling Rijksfonds voor Verzekering tegen Ziekte en Invaliditeit. Vanaf 1963 nam het RIZIV ook de bevoegdheden over van het Instituut voor Geneeskundige Controle, opgericht door de wet van 14 februari 1961 en afgeschaft door genoemde wet van 1963. Het is belast met het beheer, de controle en het financiële beleid van de ziekte- en invaliditeitsverzekering en vormt de schakel tussen de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid en de mutualiteiten. De werking van het RIZIV werd hervormd door de wet van 15 februari 1993.

PUBLICATIES

Algemeen verslag. Rapport général. Brussel, 1947- (later getiteld *Jaarverslag*; vanaf 1999 online te raadplegen).

Informatieblad van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering. Bulletin d'information de l'Institut national d'Assurance Maladie-invalidité. Brussel, 1946- (vanaf 2003- online).

Tot 1963 met de toenmalige benaming van de instelling in de titel. Bevat korte studies, statistieken, instructies en mededelingen, wetgeving, jurisprudentie, parlementaire vragen en antwoorden en bibliografische informatie.

Medische statistieken van de Invaliditeitsdienst van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering. Statistiques médicales du Service de l'Invalidité de l'Institut national d'Assurance Maladie-invalidité. Brussel, 1966-.

Voornaamste financiële en statistische uitkomsten van de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit. Principaux résultats financiers et statistiques de l'assurance obligatoire contre la maladie et l'invalidité, 1945-1961. Brussel, 1963.

Statistische informatie betreffende de ZIV-rechthebbenden. Information statistique concernant les bénéficiaires de l'AMI 1970/71-1975. Brussel, 1972-1976.

- Dienst voor uitkeringen. Uitkeringsverzekering. Financiële en statistische gegevens. Service des indemnités. Assurance indemnités. Données statistiques et financières.* Brussel, 1970-1981.
- Overzicht van de Belgische verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering. Aperçu du régime belge d'assurance obligatoire contre la maladie et l'invalidité.* Brussel, 1964 (verschillende heruitgaven).
- ENGELS (J.). *De evolutie van de verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, 1945-1970. L'évolution de l'assurance maladie-invalidité obligatoire 1945-1970.* Brussel, 1970.
- Een kwart eeuw verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, 1945-1970. Un quart de siècle d'assurance maladie-invalidité obligatoire, 1945-1970.* Brussel, 1970.
- Repertorium van de Landsbonden van ziekenfondsen en van de ziekenfondsen van België (verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering). Répertoire des Unions nationales de mutualité et des mutualités de Belgique (assurance maladie-invalidité obligatoire).* Brussel, 1991-.
- Het Bijzonder Solidariteitsfonds. Wat is de functie ervan? Wanneer en hoe kan u er een beroep op doen? Le Fonds Spécial de Solidarité. A quoi sert-il? Quand et comment y faire appel?* Brussel, 2006 (online).
- Het RIZIV in de kijker. Rol, partners en ambitie. L'INAMI sous la loupe. Rôle, partenaires et ambition.* Brussel, 2007 (online).

Daarnaast zijn er op de website nog tal van technische en reglementaire publicaties te vinden (wetgevingscoördinaties, nomenclaturen, enz.).

5.5.2. Hulpkas voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (www.caami-hziv.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

CONINCKX (D.) e.a. *50 jaar HZIV.* Gent, 2005.

HISTORISCH OVERZICHT

Opgericht door de wet van 22 september 1955; fungeert als publieke verzekeringsinstelling in de ZIV voor de personen die niet wensen aan te sluiten bij een van de bestaande mutualistische verbonden. De besluitwet van 28 december 1944 en de Regentbesluiten van 21 maart en 21 november 1945 hadden oorspronkelijk een reeks Regionale diensten opgericht (een per provincie), die voormelde functie vervulden; door de wet van 14 juli 1955 werden ze overkoepeld door een nationale instelling, de Hulpkas. Die telt slechts een minieme fractie van het aantal verzekerden (minder dan 1 %).

PUBLICATIES

- Hulpkas voor Ziekte- en invaliditeitsverzekering. Algemeen verslag betreffende het dienstjaar 1966-. Caisse auxiliaire d'Assurance Maladie Invalidité. Rapport général 1966-.* Brussel, 1967-.
- Kennismaking met de HZIV. Voordelen en vergoedingen.* Brussel, 2007 (= 12^e uitgave) (online).
- HZIV-info.* Brussel, 2003- (online).

5.5.3. *Controledienst voor de Ziekenfondsen en de Nationale Landsbonden van Ziekenfondsen* (<http://users.skynet.be/ocm-cdz>)

HISTORISCH OVERZICHT

Opgericht door de wet van 6 augustus 1990. De dienst moet nagaan of de ziekenfondsen de vigerende wettelijke en reglementaire bepalingen naleven en moet adviezen formuleren, ten behoeve van de minister, betreffende de werking van de ziekenfondsen.

PUBLICATIES

Controledienst voor de Ziekenfondsen en de Landsbonden van Ziekenfondsen. [Jaar]verslag 1991-1993-. Office de Contrôle des Mutualités et Unions nationales de Mutualités. Rapport [annuel] 1991-1993-. Brussel, 1994- (het eerste jaarverslag staat online, net als de verslagen vanaf 2005-).

5.6. *Sector pensioenen*

Voor de pensioensector in zijn geheel werd in 1999 een ombudsdienst opgericht (www.ombudsmanpensioenen.be). De volledige collectie *Jaarverslagen* van deze dienst (1999-) is online te raadplegen, samen met thematische dossiers.

BIBLIOGRAFIE

- MAGREZ (M.). De ouderdoms- en overlevingspensioenen in België in de XIXe eeuw, in *BTSZ*, 1960, p. 391-423.
- DENAEYER (J.). Historische benadering van structuur en modaliteiten van de financiering van de werknemerspensioenen, in *BTSZ*, 1986, p. 3-116.
- LEWALLE (H.). Les pensions légales et complémentaires, in *CH CRISP*, 1987, nrs. 1173-1174.

5.6.1. *Nationale Kas voor Bediendenpensioenen*

HISTORISCH OVERZICHT

Opgericht door de wet van 18 juni 1930 en belast met het beheer van de fondsen bestemd voor bediendenpensioenen, de uitbetaling en de supplementaire verzekering van de aangeslotenen. De kas werd opgeheven toen door de wet van 10 februari 1981 de Rijksdienst voor Pensioenen de taken van deze instelling overnam.

PUBLICATIES

Jaarlijks verslag. Rapport annuel. Brussel, 1948-80.

5.6.2. *Rijkskas voor Rust- en Overlevingspensioenen*

HISTORISCH OVERZICHT

Opgericht door de wet van 28 juni 1954 en belast met de uitbetaling van de pensioenen, onder meer voor rekening van de vroegere Rijksdienst voor Werknemerspensioenen en het Nationaal Instituut voor de Sociale Verzekeringen der

Zelfstandigen. Door het KB van 27 maart 1987 nam de Rijksdienst voor Pensioenen de taken van deze instelling over.

PUBLICATIES

Jaarlijkse rekeningen. Comptes annuels. Brussel, 1955-1986. *Jaarlijkse statistiek van de pensioengerechtigden. Statistique annuelle des bénéficiaires de pension.* Brussel, 1974-86.

5.6.3. Rijksdienst voor (Werknemers)Pensioenen (www.onprvp.fgov.be)

HISTORISCH OVERZICHT

Opvolger van de Rijksdienst voor Arbeiderspensioenen – Office national des Pensions pour Ouvriers (opgericht door de wet van 25 april 1963, afgeschaft door het KB van 20 oktober 1967). De nieuwe instelling werd opgericht door het KB nr. 50 van 24 oktober 1967 en is belast met de toepassing van de wetgeving inzake werknemerspensioenen; ontvangt van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid de sommen bestemd voor pensioengerechtigde werknemers, de uitkering geschiedde langs de Rijkskas voor Rust- en Overlevingspensioenen. Door de wet van 10 februari 1981 nam de Rijksdienst voor Werknemerspensioenen de bevoegdheden en taken van de Nationale Kas voor Bediendenpensioenen over. Door het KB van 27 maart 1987 werd hij omgedoopt tot Rijksdienst voor Pensioenen. Hij nam de taken en bevoegdheden van de Rijkskas voor Rust- en Overlevingspensioenen over.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1968- (recente uitgaven online).

Jaarlijkse statistiek van de pensioengerechtigden. Statistique annuelle des bénéficiaires de pension. Brussel, 1969- (met afzonderlijke reeksen voor de gerechtigden op een onvoorwaardelijk zelfstandigenpensioen, op een werknemersrente, 1982-, en op tegemoetkomingen aan minder-validen, 1973-) (online vanaf 2002-).

Maandelijks statistiek van de sociale uitkeringen. Brussel, 2007- (online).

Driejaarlijkse statistieken. Statistiques triennales. Brussel, 1968-.

Praktische gids voor de gepensioneerde. Brussel, 2008 (online).

Peninfo. Tijdschrift voor het personeel van de RVP. Peninfo. Périodique pour le personnel de l'ONP. Brussel, 1997-2007. Voortgezet door:

Punch. Medewerkermagazine van de RVP. Punch. Magazine des collaborateurs de l'ONP. Brussel, 2007-.

Op de website van de RVP vindt men andere brochures, informatie over de procedures, enz.

5.6.4. Pensioendienst voor de overheidssector (www.pdos.fgov.be)

HISTORISCH OVERZICHT

De PDOS is een autonome overheidsinstelling opgericht door de wet van 12 januari 2006 en is belast met de berekening, de toekenning en het beheer van

de rust- en overlevingspensioenen voor het personeel van de overheidssector (niet alleen de federale instellingen, maar ook de gewesten en gemeenschappen, de meeste gemeenten, talrijke parastatale en overheidsbedrijven, enz.). De uitbetaling van de pensioenen zelf gebeurt echter door de Administratie der thesaurie van de FOD Financiën. Vroeger maakte de Administratie der Pensioenen immers deel uit van dit ministerie. Door de Copernicushervorming was de regering eerst van plan om deze dienst onder te brengen in de nieuw op te richten FOD Sociale zekerheid. Ten slotte opteerde men echter voor de oprichting van een autonome overheidsdienst, gezien het speciale karakter van de operaties van die dienst.

PUBLICATIES

Rustpensioenen van de overheidssector. Brussel, 2008.

Overlevingspensioenen van de overheidssector. Brussel, 2008.

Een statistische databank kan online geraadpleegd worden.

5.7. Sector gezinsvergoedingen

ALGEMENE BIBLIOGRAFIE

LEFLOT (L.). *De kinderbijslag in België*. Brussel, 1965.

DE KOSTER (M.). *In het belang van het kind. De kinderbijslag in België 1921-1945*. Tielt-Brussel, 1999.

DUBOIS (A.). Les prestations familiales et le droit de l'enfant, in *CH CRISP*, 1991, nrs. 1312-1313.

75 jaar kinderbijslag in België, themanummer van *BTSZ*, 2006, nr. 1.

Verskillende bijdragen in *BTSZ* en in *CH CRISP*.

5.7.1. Nationale Verrekenkas voor Gezinsvergoedingen

HISTORISCH OVERZICHT

Deze instelling werd opgericht door het KB van 31 oktober 1930 en was de nationale compensatie tussen de verschillende kinderbijslagkassen; sinds het bestaan van de sociale zekerheid vormt ze de schakel tussen de RMZ en de primaire kassen. Ze werd opgeheven door de wet van 26 juli 1960. De reeds vermelde *Gids van de instellingen van openbaar nut in België* geeft verder ook informatie over de andere compensatiekassen voor kinderbijslag die betrekking hadden op welbepaalde doelgroepen.

PUBLICATIES

Verslag door de Raad van Beheer voorgelegd. Rapport du Conseil d'Administration. Brussel, 1931-1959.

5.7.2. Rijksdienst voor de Samenordening der Gezinsvergoedingen

HISTORISCH OVERZICHT

Deze instelling werd opgericht door de besluitwet van 10 januari 1947 en was belast met de coördinatie en de controle van de activiteiten van de Nationale Verrekenkas voor Gezinsvergoedingen en de Nationale Onderlinge Kas voor

Gezinsvergoedingen. Ze moest streven naar een harmonisatie van de wetgeving en eenmaking van de organismen voor kinderbijslag voor werknemers en kinderbijslag voor zelfstandigen. Ze werd opgeheven door de wet van 26 juli 1960.

PUBLICATIES

Verslag van het dienstjaar Rapport sur l'exercice Brussel, 1947-1959.
Tijdschrift voor Gezinsvergoedingen. Revue des Allocations familiales. Brussel, 1949-1951.

Informatieblad. Bulletin d'information. Brussel, 1952-1956.

Bevat wetten, studies en richtlijnen, jurisprudentie, adviezen, parlementaire vragen en antwoorden, statistieken en een bibliografie.

Documentatie betreffende de kinderbijslag voor werknemers. Documentation relative aux allocations familiales pour travailleurs salariés. Brussel, 1955-.

Vanaf 1960: zie Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (zie lager). Geeft een overzicht van wetgeving, omzendbrieven, adviezen, jurisprudentie, parlementaire vragen en antwoorden en bibliografische informatie.

5.7.3. Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (www.rkw.fgov.be)

HISTORISCH OVERZICHT

Deze instelling, opgericht door de wet van 26 juli 1960, nam de bevoegdheid over van de Rijksdienst voor de Samenordering der Gezinsvergoedingen, de Nationale Verrekenkas voor Gezinsvergoedingen en de Hulpkas voor Gezinsvergoedingen. Dit houdt onder meer in dat deze Rijksdienst de gelden bestemd voor kinderbijslag die zij van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid ontvangt, verdeelt tussen de primaire fondsen en zichzelf. De instelling oefent tevens controle uit op de primaire kassen voor kinderbijslag en fungeert als verzekeringsfonds voor de werkgevers die zich bij geen ander kinderbijslagfonds aansloten. Keert zelf uit aan bepaalde categorieën.

PUBLICATIES

Verslag van het dienstjaar... Rapport sur l'exercice ... Brussel, 1960- (vanaf 2006- getiteld *Activiteitenverslag. Rapport d'activités*; online vanaf 2002-).

Documentatie betreffende de kinderbijslag voor werknemers. Documentation relative aux allocations familiales pour travailleurs salariés (zie hierboven: Rijksdienst voor de Samenordering der Gezinsvergoedingen).

Bulletin de l'ONAFTS. Bulletin van de RKW. Brussel, 1983-.

Biedt een overzicht van de wetgeving, jurisprudentie, dienstvoorschriften, parlementaire vragen en antwoorden. Bevat tevens studies, statistieken en een bibliografie. Vanaf 2001- online onder de titel *Juridisch bulletin*.

Economische en sociale indicatoren. Indicateurs sociaux et économiques. Brussel, 1987.

[Socio-]demografisch verslag over het dienstjaar 1965-. Rapport [socio-]démographique sur l'exercice 1965-. Brussel, 1965-.

Eerst als bijlage het RKW-verslag van het desbetreffende dienstjaar; vanaf 1986 als afzonderlijke publicatie verschenen.

Halfjaarlijkse mededeling RKW. Communiqué semestriel ONAFTS. Brussel, 1e halfjaar 1997 = nr. 115.

De statistische reeksen: het stelsel van de kinderbijslag bij werknemers. Les séries statistiques: le régime des allocations familiales pour travailleurs salariés. Brussel, 1983-.

De statistische reeksen: het stelsel van de kinderbijslag bij de zelfstandigen, (...) bij de openbare overheid, het stelsel van de gewaarborgde gezinsbijslag. Les séries statistiques: le régime des allocations familiales pour indépendants, (...). Brussel, 1983-.

Focusstudies. Brussel, 2006- (online).

Het stelsel van de kinderbijslag voor werknemers. Brussel, 2008 (regelmatig heruitgegeven).

RKW. Vijf generaties kinderbijslag 1930-2005. Brussel, 2005 (jubileumuitgave naar aanleiding van 75 jaar kinderbijslag).

De website van de RKW bevat tevens tal van online raadpleegbare statistieken.

5.8. Sector jaarlijkse vakantie

BIBLIOGRAFIE

EMANS (M.). *Les congés payés en Belgique. Répertoire systématique des textes légaux et essai de bibliographie.* Brussel, 1962.

HUT (A.), ed. *Congés payés 36. Histoire et idéologies.* Brussel, 1991.

5.8.1. Rijksdienst voor Jaarlijkse Vakantie (www.onva-rjv.fgov.be)

HISTORISCH OVERZICHT

De Rijkskas voor Jaarlijks Verlof werd opgericht door de besluitwet van 3 januari 1946. De huidige benaming kwam er door de wet van 26 maart 1970. De instelling moet de sommen die de dienst van de RSZ ontvangt, ten dele uitbetalen aan de werknemers en ten dele verdelen over de bijzondere verlofkassen (bijvoorbeeld per industrietak).

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1948- (online vanaf 2007-).

Balans en winst- en verliesrekening. Bilan et compte des résultats. Brussel, 1949-.

Dertigjarig bestaan van de vakantiefondsen. Trente ans d'existence des caisses de vacances annuelles 1938-1968. Brussel, 1968.

De jaarlijkse vakantie in België: het ontstaan en de evolutie tot op heden. Brussel, 2007 (online).

De jaarlijkse vakantie van de werknemers. Brussel, 2007 (online).

Focus op de RJV. Brussel, 2007 (online).

Voor de dertigste, vijftigste en zestigste verjaardag van de jaarlijkse vakantie werden ook herdenkingsbrochures uitgegeven: ze worden vermeld in *Gids van de instellingen, op. cit.*, p. 953.

5.9. Sector arbeidsongevallen en beroepsziekten

ALGEMENE BIBLIOGRAFIE

- ARCQ (E.). La réparation des accidents du travail, in *CH CRISP*, 1986, nrs. 1131-1132.
- DEMET (F.) e.a. *Les maladies professionnelles*. Brussel, 1996.
- FAGNART (J.-L.), ed. *Accidents du travail: cent ans d'indemnisation, 1903-2003*. Brussel, 2003.
- LUCAS (P.), STEHMAN (M.), eds. *L'accident de travail en l'an 2000*. Brussel, 2000.
- LEWALLE (H.). La réparation des maladies professionnelles, in *CH CRISP*, 1987, nrs. 1171-1172.
- VAN GOSSUM (L.). *Les accidents du travail*. Brussel, 1994³.

5.9.1. Steun- en Voorzorgskas ten behoeve van door Arbeidsongevallen Getroffenen

HISTORISCH OVERZICHT

De instelling, opgericht door de wet van 21 juli 1890, moest steun verlenen aan de slachtoffers van arbeidsongevallen en hun families. Ze werd opgeheven door het KB nr. 66 van 10 november 1967.

PUBLICATIES

Het jaarverslag werd gepubliceerd in het *Staatsblad*; enkele werden ook apart gepubliceerd: zie referentie in *Gids van de instellingen, op. cit.*, p. 208.

5.9.2. Fonds voor Arbeidsongevallen (www.faofat.fgov.be)

HISTORISCH OVERZICHT

De instelling werd opgericht door het KB nr. 66 van 10 november 1967. Ze nam de bevoegdheden en taken op zich van de voorgaande en van vier andere instellingen, namelijk het Nationaal Werk voor Wezen van de Arbeidsslachtoffers, het Waarborgfonds, de Nationale Dienst voor Kunstmatige Leden en de Commissie voor de Arbeidsongevallen. Het Fonds oefent toezicht uit op de toepassing van de wetgeving inzake arbeidsongevallen en betaalt aanvullende bijdragen uit bij de forfaitaire uitkeringen van de private verzekeringskassen waarop het Fonds toezicht uitoefent.

PUBLICATIES

Algemeen verslag. Rapport général. Brussel, 1967/68- (vanaf 2006- online).
Jaarlijks statistisch verslag. Brussel, 2004- (online).

Daarnaast bevat de website van het FAO nog vele andere brochures, statistische reeksen en studies.

5.9.3. Voorzorgsfonds ten behoeve van door Beroepsziekten Getroffenen

HISTORISCH OVERZICHT

Opggericht door de wet van 24 juli 1927 en afgeschaft door die van 24 december 1963. Het fonds was belast met de inning van de bijdragen bij de betrokken werkgevers en de betaling van de vergoedingen aan de getroffen werknemers.

PUBLICATIES

Het jaarverslag werd nooit afzonderlijk gepubliceerd doch in het *Arbeidsblad* vindt men verslagen en gegevens met betrekking tot de werking van het fonds.

5.9.4. Fonds voor Beroepsziekten (www.fbz.fgov.be)

HISTORISCH OVERZICHT

Het fonds werd opgericht door de wet van 24 december 1963 en het KB van 3 juni 1970. Het moet toezien op de uitvoering van de wetten inzake beroepsziekten en ijveren ter voorkoming van beroepsziekten.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1964/66- (online vanaf 2000-).

Schadeloosstelling bij een beroepsziekte. Algemeen overzicht. Brussel, 2008 (online).

Het FBZ publiceert ook een elektronische *Newsletter*.

5.10. Andere instellingen van sociale verzorging

5.10.1. Rijksfonds voor Sociale Reclassering van de Minder-validen

HISTORISCH OVERZICHT

Het fonds werd opgericht door de wet van 16 april 1963 en moest bijdragen tot de maatschappelijke integratie van de gehandicapten (beroepsvorming, oriëntering, bijstand, enz.). Het werd afgeschaft als gevolg van de staats hervorming (KB's van 19 juli 1991 en 28 februari 1995), die tal van sociale bevoegdheden (waaronder deze) overhevelde naar de gemeenschappen. De opdracht van het Rijksfonds werd voortgezet door enkele nieuwe instellingen (zie het hoofdstuk over gewesten en gemeenschappen).

PUBLICATIES

...En toch gelijk. De revalidatie en de sociale reclassering der minder-validen. ...

Et pourtant égaux. La réadaptation et le reclassement social des handicapés.

Brussel, 1970.

Rijksfonds voor Sociale Reclassering van de Minder-validen. Algemeen verslag.

Brussel, 1965-1990.

Tien jaar toepassing van het Belgisch programma voor sociale reclassering van de minder-validen. Dix ans d'application du programme de reclassement social des handicapés 1963-1973. Brussel, 1973.

Twintig jaar activiteiten van het Rijksfonds voor Sociale Reclassering van de Minder-validen 1963-1983. Brussel, 1983.

[MARON (A.)]. *25 jaar revalidatie en sociale reclassering van de gehandicapte personen 1963-1988. 25 années de réadaptation et de reclassement social des personnes handicapées*. Brussel, 1988.

ARCHIEVEN

De archieven van deze instelling (1963-1991) bevinden zich in het ARA.

De parastatale instellingen betreffende de werkloosheid ressorteren onder de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal overleg (zie dat hoofdstuk).

6. Parastatalen van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (voormalige Ministerie van Volksgezondheid)

Karel Velle en Filip Strubbe

De onlangs verschenen vijfdelige *Guide des organismes d'intérêt public en Belgique / Gids van de instellingen van openbaar nut in België* (Brussel, Algemeen Rijksarchief, 2008) fungeerde als uitgangspunt bij het actualiseren van dit hoofdstuk over de parastatalen onder het voormalige Ministerie van Volksgezondheid en de huidige FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. In overeenstemming met dit overzichtswerk werden ook twee instellingen opgenomen die niet expliciet het statuut hebben van parastataal (volgens de wet van 16 maart 1954), maar die men mag beschouwen als functioneel gedecentraliseerde overheidsdiensten met rechtspersoonlijkheid, waardoor ze toch in aanmerking komen om in de onderstaande lijst te worden opgenomen. Het gaat hier om het Centrum voor Onderzoek in Diergeneeskunde en Agrochemie (CODA) en het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid (WIV). Alle parastatalen van de huidige FOD Volksgezondheid beschikken over een website. Voor de opgeheven en geregionaliseerde openbare instellingen verwijzen we wat dit betreft naar de websites van hun rechtsopvolgers. Ten slotte dient opgemerkt dat het Rijksarchief tot op heden zo goed als geen archief van de onderstaande instellingen heeft verworven. De recente publicatie van archiefselectielijsten voor het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) en het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG) zal hier in de toekomst allicht verandering in brengen. Laatste precisering: in onderstaand overzicht zullen we niet telkens opnieuw refereren aan de notitie over de desbetreffende instelling die verscheen in de bovenvermelde *Gids*.

6.1. *Opgeheven en geregionaliseerde parastatalen*

6.1.1. *Fonds voor de bouw van ziekenhuizen en medisch-sociale inrichtingen*

HISTORISCH OVERZICHT

Het Fonds (een instelling met rechtspersoonlijkheid, categorie A van de wet van 16 maart 1954) kwam financieel tussenbeide in de bouw, aanpassing en

uitrusting van ziekenhuizen, psychiatrische en medisch-sociale instellingen. Het was eveneens belast met de financiering van aankopen en onteigeningen vereist voor de bouw en het onderhoud van psychiatrische staatsinstellingen.

Na de invoering van de wet op de ziekenhuizen van 23 december 1963 bleek dat de ordening en financiering van het netwerk van verzorgingsinstellingen wanordelijk verliep. Om de situatie in goede banen te leiden, werd het Fonds voor de bouw van ziekenhuizen en medisch-sociale inrichtingen opgericht door de wet van 6 juli 1973.

Ten gevolge van de regionalisering van een aantal materies inzake volksgezondheid werd het Fonds in 1980 grondig geherstructureerd. Een deel van de bevoegdheden en het personeel van de instelling werden bij KB van 22 juli 1987 overgeheveld naar het "Fonds de constructions hospitalières et médico-sociales de la Communauté Française (fonds budgétaire)", het "Vlaams fonds voor de bouw van ziekenhuizen en medisch-sociale instellingen" en het "Baufonds für Krankenhäuser und sozio-medizinische Einrichtungen der Deutschsprachigen". Voor de verzorgingsinstellingen in de Brusselse regio duidde de wet van 26 juni 1990 de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie aan als opvolger van het Fonds, dat ten slotte door de wet van 13 maart 1991 werd opgeheven. De overgang van de laatste personeelsleden werd geregeld bij KB van 25 januari 1993.

6.1.2. *Instituut voor Veterinaire Keuring (IVK)*

HISTORISCH OVERZICHT

De kerntaak van het IVK, een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid, categorie A van de wet van 16 maart 1954, was het beschermen van de gezondheid van de consument van diverse voedingswaren. In dat opzicht oefende het laboratoriumtests op voedingsmiddelen uit en verrichte het sanitaire controles op onder meer vis- en vleeswaren, gevogelte en zeevruchten. Om een eenvormig kader te scheppen voor alle veterinairs en controleurs van vleeswaren werd op 13 juli 1981 het IVK opgericht. Voortaan genoten alle veterinairs een uniform statuut en bezoldiging als ambtenaar. Het instituut zou evenwel pas op 1 juli 1986 operationeel worden.

Als gevolg van de dioxinecrisis en andere voedingschandalen op het eind van de jaren 1990 werden de controleorganen van de voedingswaren grondig hervormd. Het takenpakket en het personeel van het IVK werden opgesplitst tussen het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen en de FOD Volksgezondheid, Veiligheid voor de Voedselketen en Leefmilieu. Het IVK werd ten slotte opgeheven door de programmawet van 22 december 2003, die op 10 januari 2004 in werking trad.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1986-1999.

De warenwetgeving: de veterinaire keuring: de verzameling van de reglementering betreffende de keuring van en de handel in vlees, vis, gevogelte, konijnen en wild. Brugge, 1988.

6.1.3. *Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW)*

HISTORISCH OVERZICHT

De NMDW (aanvankelijk een openbare instelling van categorie C volgens de wet van 16 maart 1954; bij KB nr. 88 van 11 november 1967: categorie B), was belast met de studie, oprichting en uitbating van openbare waterleidingsdiensten. Daarvoor kon ze nieuwe installaties bouwen of bestaande aankopen, overnemen en uitbreiden. Hoewel de NMDW niet over een monopolie beschikte, oefende ze toezicht uit op de installaties en bleef ze verantwoordelijk voor hun goede werking en inachtneming van hygiënische maatregelen.

Hoewel de NMDW door de wet van 26 augustus 1913 werd opgericht, begon ze pas in 1923 met de uitvoering van haar eerste projecten. De taak van de NMDW bestond erin om het netwerk van de waterdistributie uit te bouwen, daar waar het lokale initiatief faalde.

De wet-Perin-Vandekerckhove van 1 augustus 1974 zette het licht op groen voor een interne regionalisering van de drinkwatervoorziening, die met de staats-hervorming van 1980 een gewestelijke materie werd: de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening en de Société wallonne des Distributions d'Eau zouden het takenpakket overnemen. De wet van 28 december 1984 betekende het definitieve einde van de NMDW (ontbonden door het KB van 5 augustus 1986).

PUBLICATIES

Hydrographica. Revue trimestrielle de la Société nationale des Distributions d'Eau / Hydrographica. Driemaandelijks tijdschrift van de Nationale Maatschappij der Waterleidingen. Brussel, 1974-1983.

Société nationale des Distributions d'Eau, 1914-1964. Luik, 1964.

Verslagen door de Raad van Beheer en door het Comité van Toezicht voorgelegd aan de Algemene Vergadering. Rapports présentés par le Conseil d'Administration et par le Comité de Surveillance à l'Assemblée Générale. Brussel, 1946-1984.

6.1.4. *Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (NWK)*

BIBLIOGRAFIE

CAMPIONI (C.). *L'Etat et l'enfant. Recueil des lois et arrêtés relatifs à la protection de l'enfance, précédés de l'exposé historique (...)*. Parijs-Brussel, 1914.

DE VROEDE (M.). Consultatiecentra voor zuigelingen in de strijd tegen de kindsterfte in België voor 1914, in *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 1981, p. 451-460.

LAMBRECHTS (E.), DEWISPELAERE (L.). *Het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn. Een overzicht van de ontwikkeling sinds 1957.* Brussel, 1980.

TULKENS (R.). L'histoire parlementaire de la loi du 15 mai 1912 relative à la protection de l'enfance et le rôle du patronage, in *Justice et aide sociale, 100 ans d'évolution (...)*. Brussel, 1994, p. 605-643.

VELGE (H.). *L'activité de l'Œuvre nationale de l'Enfance pendant vingt-cinq ans (1915-1940). De bedrijvigheid van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn tijdens vijftig jaar (1915-1940)*. Brussel, 1941.

HISTORISCH OVERZICHT

Het NWK werd opgericht in de nasleep van de Eerste Wereldoorlog (rechts-persoonlijkheid door de wet van 5 september 1919, na de wet van 16 maart 1954 werd het een openbare instelling van categorie B). Het had tot doel de kinderbescherming aan te moedigen via maatregelen op het vlak van kinderhygiëne, door het verlenen van steun aan overheids- en private initiatieven en door toezicht uit te oefenen op de gesubsidieerde werken. Pas vanaf de jaren 1970 zou de instelling haar unitaire karakter verliezen en geleidelijk aan worden gecommunautariseerd. De wet van 28 december 1984 voorzag in de opheffing van de instelling. De uiteindelijke overheveling van opdrachten, goederen en rechten vond plaats vanaf 1 februari 1987 (geregeld bij KB van 28 januari 1987).

ARCHIEF

Aan Vlaamse zijde heeft het intern verzelfstandigd agentschap Kind en Gezin een deel van het archief en de bibliotheek van het NWK geërfd. Een kleine hoeveelheid archief (ca. 1 meter) werd neergelegd op het Algemeen Rijksarchief te Brussel. Ongeveer 40 meter berust bij de vzw Amazone te Brussel.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1921-1984.

Maandblad. Revue mensuelle. Brussel, 1919-1933.

Driemaandelijks tijdschrift. Revue trimestrielle. Brussel, 1934-1940.

Het Kind. L'Enfant. Brussel, 1946-1984.

Nationaal Werk voor Kinderwelzijn 1919-1969. Œuvre nationale de l'Enfance 1919-1969, in *Het Kind. L'Enfant*, 1970 (speciaal nummer).

6.1.5. Nationaal Werk voor Oorlogsinvaliden (NWOI)

HISTORISCH OVERZICHT

Het NWOI werd opgericht door de wet van 11 oktober 1919 en werd oorspronkelijk onder de voogdij van het Ministerie van Defensie geplaatst. Het had als doel materiële en morele steun te bieden aan de vele oorlogsinvaliden die België in de nasleep van de wereldoorlogen telde. In 1922 kwam het orgaan onder het toezicht van het Ministerie van Binnenlandse zaken en hygiëne. Tijdens de naoorlogse periode wisselde de voogdij over het NWOI verscheidene malen van departement, tot de instelling in 1952 bij Volksgezondheid belandde. Instelling van openbaar nut van categorie B (wet van 16 maart 1954).

In 1957 en 1960 onderging het NWOI diverse reorganisaties, met als doel zijn activiteiten beter te coördineren met het Nationaal Werk voor Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers. De wet van 8 augustus 1981 voorzag in de ontbinding van beide instellingen en hun overname door het Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden, Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers. Op 1 januari 1982 werd deze hervorming van kracht.

6.1.6. *Nationaal Werk voor Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers (NWO)*

HISTORISCH OVERZICHT

Het NWO zorgde voor de materiële en morele ondersteuning van burgerlijke en militaire slachtoffers van de oorlogen van 1914-1918 en 1940-1945 (oudstrijders, weggevoerden, politieke gevangenen, verzetslieden, weduwen, wezen en hun bloedverwanten in de opgaande lijn). Zijn voorgeschiedenis begint met de oprichting van het Nationaal Werk voor de Oud-strijders, Weggevoerden en Politieke Gevangenen van de Oorlog 1914-1918 door de wet van 15 maart 1938. Dit orgaan (parastataal van categorie B van de wet van 16 maart 1954), dat aanvankelijk onder de voogdij van het Ministerie van Binnenlandse zaken stond, diende belangen te behartigen van de oorlogsveteranen die geen beroep konden doen op het NWO. Toen het zich vanaf 1951 ook over de Belgische oudstrijders, verzetslieden, gedeporteerden en politieke gevangenen uit de Tweede Wereldoorlog ging ontfermen, veranderde de naam in Nationaal Werk voor Oud-strijders, Weggevoerden en Politieke Gevangenen van de Oorlog. Het jaar daarop kwam de instelling onder de voogdij van Volksgezondheid.

Het NWO ontstond toen de wet van 28 juni 1956 voorzag in de opheffing en overname van het Nationaal Werk van de Wezen, Weduwen en Bloedverwanten in de opgaande Linie van de Oorlogsslachtoffers (opgericht als Nationaal Werk voor Oorlogswezen in 1919). Het NWO zou voortbestaan tot het op 1 januari 1982 samen met het NWOI samensmolt tot het Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden, Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers (wet van 8 augustus 1981).

6.1.7. *Waterzuiveringsmaatschappij van het Kustbekken (WZK)*

HISTORISCH OVERZICHT

De Waterzuiveringsmaatschappij van het Kustbekken (WZK) (een publiekrechtelijke vereniging met rechtspersoonlijkheid, categorie B van de wet van 16 maart 1954) was belast met programma's voor de zuivering van afvalwater afkomstig van openbare riolen of van ondernemingen die haar deze reiniging opdroegen. Daarnaast oefende ze toezicht uit op lozingen van afvalwater die krachtens artikel vijf van de wet van 26 maart 1971 aan een vergunning onderworpen waren en was ze begaan met de opsporing van eventuele oorzaken van waterverontreiniging. De wet van 26 maart 1971 voorzag in de oprichting van drie waterzuiveringsmaatschappijen waarvan de ambtsgebieden overeenstemden met de hydrografische bekkens van de IJzer, de Schelde en de Maas. Uiteindelijk zou enkel de WZK van start gaan op 16 juni 1975 (KB van 14 mei 1975). Nagenoeg alle West-Vlaamse gemeenten, alsook een aantal gemeenten rond Eeklo, behoorden tot haar werkingsgebied. In december 1988 fuseerde de WZK met de Vlaamse Waterzuiveringsmaatschappij.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Oostende, 1975-1976.

Badstad Knokke-Heist. Zuiveringssector K5-Knokke-Heist. Rioolwateringsinstallatie te Heist. Z.p., z.j.

Fysico-chemisch onderzoek van de kwaliteit der oppervlaktewateren. Evaluatie 1987. Oostende, 1987.

VERHOEVE (D.). *Waterproductiecentrum "De Blankaart". Bouw van het tweede spaarbekken.* Z.p., 1984.

PILLEN (R.), DEHAEMERS (R.). *Biologische kwaliteit van een aantal hydrografische bekkens in het kustbekken.* Z.p., 1983.

6.2. Parastatalen onder een andere voogdij

6.2.1. Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC)

HISTORISCH OVERZICHT

Het FANC (parastataal van categorie C, wet van 16 maart 1954) heeft als taak de bevolking en het leefmilieu te beschermen tegen de gevaren van ioniserende stralingen. Het FANC verzekert de correcte implementatie van de Europese richtlijnen met betrekking tot deze materie, inzonderheid de bescherming van arbeiders en van medische patiënten. Hoewel het FANC reeds bij wet werd opgericht op 15 april 1994, was het wachten tot 1 september 2001 vooraleer de instelling pas echt in werking trad en haar bevoegdheden waren vastgelegd (KB van 20 juli 2001). Aanvankelijk werd de voogdij over het FANC uitgeoefend door de ministers die Tewerkstelling en Arbeid, Volksgezondheid en Leefmilieu tot hun bevoegdheden mochten rekenen. Sinds het KB van 7 augustus 1995 is de voogdij toegekend aan de minister van Binnenlandse zaken.

PUBLICATIES

Het FANC beschikt over een website (www.fanc.fgov.be) waarop onder meer dossiers over radioactiviteit in diverse maatschappelijke sectoren, verslagen van radiologisch toezicht, brochures, jaarverslagen en tal van wetenschappelijke bulletins (vanaf ongeveer 2002) kunnen worden geraadpleegd.

6.2.2. Instituut der Veteranen – Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden, Oud-strijders en Oorlogsslachtoffers (NIOOO)

HISTORISCH OVERZICHT

Het NIOOO (openbare instelling van categorie B, wet van 16 maart 1954) werd opgericht door de wet van 8 augustus 1981. Deze instelling ontstond uit de samensmelting van het NWOI en het NWOO (zie hoger). Ze heeft dus de taken van haar rechtsvoorgangers geërfd. Op het gebied van de gezondheidszorg komt ze op een specifieke wijze tegemoet aan de medische, paramedische, farmaceutische verzorging en aan de nood aan prothesen voor alle oorlogsinvaliden. Voor oorlogsgevangenen van korte duur is de tegemoetkoming een aanvulling bij het ziekenfonds. Daarnaast verleent het NIOOO verschillende vormen van sociale en morele bijstand. In juli 1999 werd het orgaan onder de voogdij van de minister van Defensie geplaatst. In 2003 werd de huidige benaming ingevoerd.

PUBLICATIES

Votre journal. Brussel, 1995-.

Information. Brussel, 1989-.

Revue de presse. Brussel, 2001-.

Het NIOOO beschikt over een website (www.niooo.be) die nog volop in opbouw is.

6.2.3. *Nationaal Instituut voor de Lichamelijke Opvoeding en de Sport* (NILOS)

HISTORISCH OVERZICHT

De toenemende populariteit van sport onder de bevolking leidde tot de oprichting van het NILOS door de wet van 15 maart 1956. Deze instelling van openbaar nut van categorie C (wet van 16 maart 1954) subsidieerde organisaties die sportbeoefening en lichamelijke opvoeding stimuleerden, beheerde en verbeterde de bestaande sportinfrastructuur en verzorgde de opleiding van monitoren en vervolmakingscursussen voor sportbegeleiders. Het NILOS verrichtte ook onderzoek over sport en lichamelijke opvoeding, waardoor het als een adviesorgaan kon optreden voor de bevoegde minister. De instelling viel onder de voogdij van de minister van Volksgezondheid. In 1962 werd ze echter overgeheveld naar het Ministerie van Nationale opvoeding en Cultuur. Op 1 januari 1964 werd het NILOS ontbonden, zoals voorzien door de wet van 26 juni 1963.

PUBLICATIES

Sport. Officieel Tijdschrift van het Nationaal Instituut voor de Lichamelijke Opvoeding en de Sport / Sport. Revue officielle de l'Institut national de l'Education Physique et de Sports. Brussel, 1958-1963.

6.3. *Parastatalen van de huidige FOD Volksgezondheid*

6.3.1. *Centrum voor Onderzoek in Diergeneeskunde en Agrochemie* (CODA)

HISTORISCH OVERZICHT

Het CODA werd opgericht door het KB van 20 juni 1997 als een wetenschappelijke instelling van de Staat met rechtspersoonlijkheid. Het CODA verricht wetenschappelijk onderzoek, geeft expertadvies en biedt technische ondersteuning op nationaal en internationaal vlak met betrekking tot de bestrijding van besmettelijke dierenziekten, de bescherming van de menselijke gezondheid en het waarborgen van de veiligheid van de dierlijke en plantaardige productie. De komst van het CODA betekende de opheffing van het Nationaal Instituut voor Diergeneeskundig Onderzoek en het Instituut voor Scheikundig Onderzoek. Aanvankelijk viel het CODA onder de voogdij van het voormalige Ministerie van Middenstand en Landbouw, maar het KB van 9 september 2005 plaatste de instelling onder de hoede van de FOD Volksgezondheid (uitwerking met ingang van 15 oktober 2002).

PUBLICATIES

Het CODA beschikt over een website (www.var.fgov.be) waarop diverse publicaties, wetenschappelijke rapporten en jaarrapporten (vanaf 1998) kunnen worden geraadpleegd.

6.3.2. *Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG)*

HISTORISCH OVERZICHT

Het FAGG werd opgericht door de wet van 20 juli 2006 (openbare instelling van categorie A, wet van 16 maart 1954) en ging van start op 1 januari 2007. Het verving het Directoraat-generaal Geneesmiddelen van de FOD Volksgezondheid. Bij gebrek aan middelen en personeel kampte deze laatste instantie immers met een groeiende berg onbehandelde dossiers inzake controle en erkenning van geneesmiddelen. Het huidige FAGG biedt een geschikt overlegplatform tussen de overheid en de farmaceutische sector. In de meest algemene zin verzekert het FAGG de kwaliteit, veiligheid en doeltreffendheid van geneesmiddelen, van concept tot verdeling en gebruik. Concreet betekent dit dat het FAGG zich bezig houdt met het onderzoek, de ontwikkeling en de registratie van geneesmiddelen, de inspectie van hun productie en distributie, alsook met het verspreiden van informatie voor goed gebruik. Daarenboven staat het FAGG ook in voor de controle op de afname, de bewaring en het gebruik van bloed, weefsels en cellen van menselijke oorsprong.

PUBLICATIES

Het jaarverslag voor 2007 van het FAGG is beschikbaar op de website van de FOD Volksgezondheid (<https://portal.health.fgov.be>) onder de afdeling geneesmiddelen. Men kan er ook de meest recente omzendbrieven, berichtgeving en wetteksten met betrekking tot geneesmiddelen raadplegen.

6.3.3. *Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV)*

BIBLIOGRAFIE

LEFÈVRE (J.-N.). *Archives de l'Agence fédérale pour la Sécurité de la Chaîne alimentaire (AFSCA). Tableau de tri*. Brussel, 2008.

HISTORISCH OVERZICHT

Het FAVV (openbare instelling van categorie A, wet van 16 maart 1954) is het centrale orgaan waarin alle inspectie- en controlediensten van de voedselketen zijn samengebracht. Het heeft een dubbele taak: de analyse van de risico's verbonden aan de voedingswaren (dierenziekten en plantenziekten) en de controle van de voedselketen ter bescherming van de gezondheid van mens, dier en plant. De dioxinecrisis van juni 1999 deed de nood ontstaan naar een centraal controleorgaan voor de voedingsindustrie. Met dit doel voor ogen werd het FAVV opgericht door de wet van 4 februari 2000. Pas in de loop van 2002 kon het FAVV daadwerkelijk aan de slag, wanneer personeelsleden afkomstig van het voormalige Ministerie van Middenstand en Landbouw (MB van 26 maart 2002), de Algemene Eetwareninspectie (MB van 28 maart 2002) en het voormalige Instituut voor Veterinaire Keuring (MB van 28 maart 2002) naar de instelling werden overgeheveld.

PUBLICATIES

Het FAVV beschikt over een website (www.favv.be) met daarop de nieuwsbrieven, persberichten (vanaf 2005) en jaarverslagen (vanaf 2000) van de instelling. Tevens kan men er publicaties van het wetenschappelijk comité, audiovisueel materiaal en thematische brochures over voedingsproductie en levensmiddelen raadplegen.

6.3.4. *Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (FKG)*

HISTORISCH OVERZICHT

Het FKG werd in het leven geroepen door de programmawet van 24 december 2002 (instelling van openbaar nut met rechtspersoonlijkheid, categorie B van de wet van 16 maart 1954). Het FKG is belast met het verzamelen, analyseren en ter beschikking stellen van informatie over de kosten en de kwaliteit van de gezondheidszorg, met het oog op een beter beheer van de invaliditeitsverzekering. Het centrum moet toelaten om een netwerk van expertise hieromtrent op te bouwen. Het KB van 3 april 2003 voorzag in de taalkaders, terwijl het KB van 16 mei 2003 de overdracht van de nodige personeelsleden regelde. Het kenniscentrum valt onder de voogdij van de ministers van Volksgezondheid en van Sociale zekerheid.

PUBLICATIES

Het FKG beschikt over een website (www.kce.fgov.be) waarop men de jaarverslagen, de wetenschappelijke procedures en nodige studierapporten (ongeveer vanaf 2004) per studiedomein, publicatiejaar of via trefwoorden kan opzoeken.

6.3.5. *Het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid (WIV)*

HISTORISCH OVERZICHT

Het WIV kent een lange ontstaansgeschiedenis. De vroegste voorloper van de instelling was het Centraal Laboratorium voor Hygiëne, ontstaan uit het paviljoen voor hygiëne op de wereldtentoonstelling van 1897 in Brussel. Na de Tweede Wereldoorlog won het centraal laboratorium snel aan belang, waardoor het in 1951 uitgroeide tot het Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie, dat bij KB van 6 maart 1968 het statuut van een wetenschappelijke instelling van de Staat meekreeg. In 1987 verkreeg het ook rechtspersoonlijkheid.

De staatshervormingen van 1980, 1988 en 1993 deden het personeelsbestand en het budget van de instelling evenwel gevoelig inkrimpen. Op 21 december 1994 werd het Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie omgevormd tot een parastatale, maar een uitvoeringsbesluit is nooit verschenen. In 1995 besliste de overheid om het Instituut Louis Pasteur, een instelling van de provincie Brabant, over te hevelen naar wat nog restte van het Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie. Op 1 januari 1997 werd de instelling omgedoopt tot Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid – Louis Pasteur (KB van 17 oktober 1996). Sinds 2003 is deze benaming vereenvoudigd tot WIV (KB van 11 juli 2003). Het organogram van de instelling werd gewijzigd door het KB van 26 augustus 2008. Het WIV doet aan wetenschappelijk onderzoek en aan dienstverlening op het gebied van de volksgezondheid. Dit Belgisch referentielaboratorium houdt toezicht op andere labora-

toria, bestudeert de ziektes en gezondheidsproblemen van de bevolking, verricht controles van productnormen (onder andere voor eetwaren en vaccins), maakt risico-evaluaties voor bepaalde producten of gemodificeerde organismen ter vrijwaring van het leefmilieu (zie de website <http://biosafety.ihe.be/>) en verleent zijn medewerking aan nationale en internationale commissies of wetenschappelijke vertegenwoordigingen.

PUBLICATIES

Het wiv beschikt over een website (www.iph.fgov.be) waarop men de jaarrapporten en de wetenschappelijke publicaties (vanaf begin jaren negentig) per jaar of via trefwoord kan zoeken.

7. Parastatalen van het voormalige Ministerie van Middenstand en Landbouw

Leen Van Molle, Peter Heyrman en Chantal Bisschop

Uitvoerige informatie over alle hieronder vermelde instellingen is te vinden in *Gids van de instellingen van openbaar nut in België – Guide des organismes d'intérêt public en Belgique*. Brussel, 2008, 5 dln.

7.1. Hoge Raad voor de Middenstand (www.hrzkmo.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

Le Conseil supérieur des Classes moyennes, in *CH CRISP*, 1973, nr. 612.
De Hoge Raad voor de Middenstand, in *Informatieblad ESIM*, 1981, nrs. 4-5.

HISTORISCH OVERZICHT

Door het KB van 5 februari 1909 werd een Hoge Raad van Ambachten en Neringen (HRAN) opgericht. De Raad wortelde in de activiteiten van de Nationale Commissie van de Kleine Burgerij, die in 1902-1907 o.m. een grootschalige enquête uitvoerde. De HRAN werd in 1928 omgedoopt tot Hoge Raad voor de Middenstand (HRM). Door de opname van afgevaardigden uit de provinciale Kamers van Ambachten en Neringen en de belangrijkste beroepsfederaties, werd de representativiteit versterkt. Door de wet van 2 mei 1949 werd de structuur volledig hertekend en kreeg de Raad een adviserende én een representatieve functie. Er werden toen twee suborganen in het leven geroepen, een professionele (de Nationale Raad van Ambachten en Neringen, later Nationale Professionele Kamer voor de Middenstand) en een interprofessionele vleugel (de Nationale Raad der Interprofessionele Federaties, later Nationale Interprofessionele Kamer voor de Middenstand). Door de wet van 6 maart 1964 werden ook vertegenwoordigers opgenomen van de organisaties van beoefenaars van vrije beroepen. Door de wet van 22 mei 1999 werd de Raad omgedoopt tot Hoge Raad voor de Zelfstandigen en de Kleine en Middelgrote Ondernemingen (HRZKMO).

Hij verricht studiewerk en verleent advies inzake de professionele, economische en sociale problematiek van de zelfstandige ondernemers, de KMO, en de vrije en intellectuele beroepen. De adviezen werden gericht aan de minister, de Nationale Arbeidsraad of de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Hij bezit naast een adviserende ook een vertegenwoordigende functie in beide voormelde raden, bedrijfsraden, openbare diensten, commissies, enzovoort.

ARCHIEVEN

Het archief van de Hoge Raad wordt door de instelling zelf bewaard. Het bevat geen documenten van voor 1949. Archivalia uit de voorgaande periode bevinden zich in het archief van Fernand Van Ackere en Frans Van Cauwelaert (zie het hoofdstuk over de archieven van particulieren).

PUBLICATIES

Commission nationale de la petite Bourgeoisie. Procès-verbaux des séances plénières tenues par la Commission nationale. Brussel, 1907.

Ministerie van Nijverheid en Arbeid, Hoogere Raad der Ambachten en Neringen: derde zitting 1911. Verslagen der zittingen. Brussel, 1911.

De Hoge Raad voor de Middenstand publiceert sinds 1951 een *Jaarverslag*.

Hoge Raad voor de Middenstand. Herdenkingsplechtigheid ter gelegenheid van het vijftienvintigjarig bestaan 1951-1976. Conseil supérieur des Classes moyennes. Cérémonie commémorative du 25e anniversaire 1951-1976. Gent, 1976.

Belgisch middenstandswezen, ambachten, klein-nijverheid, neringen. Jaarboek 1936. Classes moyennes de Belgique: artisanat, petites industries, négoce. Annuaire 1936. Brussel, 1937.

Belgisch middenstandswezen, ambachten, klein-nijverheid, neringen. Jaarboek 1938. Classes moyennes de Belgique: artisanat, petites industries, négoce. Annuaire 1938. Brussel, 1938.

Vademecum van de Middenstand. Brussel, 1963-1970.

Deze publicaties bevatten een overzicht van wetten en reglementen en lijsten van de bij de HRM aangesloten federaties en verenigingen.

7.2. De Provinciale Kamers van Ambachten en Neringen

BIBLIOGRAFIE

HEYRMAN (P.). De Kamers van ambachten en neringen, in DERWÆL (J.), ed. *Leveranciers en klanten. Valorisatie van het archiefaanbod voor bedrijfshistorisch onderzoek.* Brussel, 2006, p. 55-70.

BERNOLET (J.). *De Kamer van Ambachten en Neringen en de Hoogere Raad van Ambachten en Neringen.* Brugge, 1928.

DAEM (M.) e.a. *De provinciale Kamer van Ambachten en Neringen van Oost-Vlaanderen, 50 jaren dienst van haar leden.* Brussel, 1978.

Dienst van de Middenstand. Officieele [sic] vertegenwoordiging van de middenstand. Brussel, 1928.

LAMBRECHTS (H.). *La représentation des classes moyennes.* Gent, 1931.

HISTORISCH OVERZICHT

Regionale publiekrechtelijke organen opgericht door het KB van 24 januari 1928 (gewijzigd door de KB's van 21 juni 1950 en 29 september 1951). De pleitbezorgers van de oprichting van de Kamers hoopten dat deze regionale publiekrechtelijke overlegorganen het overleg tussen de organisaties en de verwoording van hun belangen bij de overheden zouden stroomlijnen. Tijdens het interbellum overkoepelden de Kamers van Ambachten en Neringen per provincie alle (professionele en interprofessionele) verenigingen van zelfstandigen die wensten aan te sluiten. De voorzitters en secretarissen pleegden vanaf 1929 overleg binnen een Bestendig Bureel der Provinciale Kamers van Ambachten en Neringen (BBKAN). Het BBKAN duidde afgevaardigden aan in de Hoge Raad van de Middenstand en in de adviesorganen van enkele parastatalen, bijvoorbeeld de Hoofdkas voor het Klein Beroepskrediet (1929). In september 1934 vormden de Kamers ook een Centraal Comité van Ambachten en Neringen (CCAN), een overlegorgaan met de grote interprofessionele federaties. Door het besluit van 30 juli 1940 werden de Kamers belast met het nazicht van attesten die moesten bewijzen dat handelaars al voor de oorlog (1 juli 1939) actief waren. Vanaf 1942 werd hun opdracht beperkt tot de organisatie van het leerwezen (o.m. organisatie van vergelijkende examens) en van diverse opleidingsinitiatieven.

Na de hervorming van 1949-1951 zou de invloed van de Kamers binnen de publiekrechtelijke vertegenwoordiging van de zelfstandigen sterk afnemen. Ze overkoepelden nog louter de vrije lokale en regionale beroepsorganisaties, evenals de leersecretariaten en de zogenaamde "economische verenigingen", bijvoorbeeld de lokale kredietinstellingen en coöperaties. De KAN's verzekerden door hun vertegenwoordiging in de Nationale Raad van Ambachten en Neringen de regionale vertegenwoordiging in de schoot van de Hoge Raad van de Middenstand. In het kader van de vestigingswet (1958) werden de Kamers belast met de evaluatie van de aanvragen, onderzochten ze de door de kandidaten voorgelegde getuigschriften en hielden de betrokken beroepsregisters bij. Ze waren vertegenwoordigd in tal van fiscale commissies en traden ook toe tot de provinciale commissies voor distributie (1975-2004). Vanaf 1990 verleenden de Kamers ook de zogenaamde ondernemersattesten ("basiskennis bedrijfsbeheer"). De KAN van Brabant werd in 1995 gesplitst. De Vlaamse en Waalse Kamers vormden al in de jaren 1980 een afzonderlijk Overlegcomité van de Nederlandstalige Kamers van Ambachten en Neringen en een Conférence des Métiers et Négoces d'Expression Française (COMENEF). Die kenden vanaf het KMO-jaar 1983 de zogenaamde Hermesprijzen toe. De Belgische Kamers van Ambachten en Neringen werden opgeheven door de wet van 16 januari 2003 tot oprichting van een Kruispuntbank van Ondernemingen. Het personeel en de goederen van de Kamers werden overgedragen aan de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.

ARCHIEVEN

De archieven van de West-Vlaamse, Oost-Vlaamse, Antwerpse en Luxemburgse Kamer werden overgedragen aan het Rijksarchief:

VAN HONACKER (K.). *Inventaris van het archief van de KAN van Antwerpen. Overdracht 2003 (1950-2003)*. Brussel, 2004.

CARNIER (M.), PRENEEL (M.). *Plaatsingslijst van het Archief van de Kamer van Ambachten en Neringen Oost-Vlaanderen*. Gent, 2004.

PUBLICATIES

De KAN's publiceren jaarverslagen. Soms werden ook tijdschriften of contactbladen verspreid.

Belgisch middenstandswezen, ambachten, klein-nijverheid, neringen. Jaarboek 1936. Classes moyennes de Belgique: artisanat, petites industries, négoce. Annuaire 1936. Brussel, 1937.

Belgisch middenstandswezen, ambachten, klein-nijverheid, neringen. Jaarboek 1938. Classes moyennes de Belgique: artisanat, petites industries, négoce. Annuaire 1938. Brussel, 1938.

Vademecum van de Middenstand. Brussel, 1963-1970.

Deze publicaties bevatten een overzicht van wetten en reglementen en lijsten van de bij de KAN's aangesloten federaties en verenigingen.

7.3. *Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand (ESIM)*

BIBLIOGRAFIE

Dix ans au service des classes moyennes (1948-1958). Brussel, 1958.

Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand: 25. Institut économique et social des Classes moyennes: 25. Brussel, 1973.

Het Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand. L'Institut économique et social des Classes moyennes. Brussel, 1980.

DE KERPEL (F.). *Het Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand*. Brussel, onuitgegeven licentiaatsverhandeling VUB, 2000.

HISTORISCH OVERZICHT

De middenstandsbeweging vroeg reeds in de jaren 1930 dat ook in België, naar het voorbeeld van Duitsland en vooral Nederland (Economisch Instituut van de Middenstand, 1930), een openbare onderzoeksinstelling zou worden opgericht. Het ESIM kwam tot stand dankzij het Regentbesluit van 12 november 1946. Het had als taak het verzamelen van sociaaleconomische informatie met betrekking tot de distributieproblematiek en de algemene problemen van het kleinbedrijf (fiscaliteit, juridisch statuut, handelspraktijken, (kost-)prijsbepaling, kredietverlening, handelshuurwetgeving, sociale zekerheid, rendementsstudies, boekhoudingsmodellen, vestigingsvereisten, uitrusting, ruimtelijke ordening, enz.). In juli 1960 werd de structuur van de instelling grondig hervormd. Door de wet van 2 april 1965 sloopte het ESIM het Nationaal Centrum voor de Economische Expansie van de KMO op. Sindsdien kwam de nadruk nog meer te liggen op de verzameling van statistische data en het verrichten van (doorlopende en bijzondere) enquêtes, educatieve programma's en voorlichting, bijstand en dienstverlening (onder meer door de opleiding van bedrijfsconsulenten). Door de bijzondere wetten tot hervorming van de instellingen van 8 augustus 1988 en de financieringswet van 16 januari 1989 werd het overgrote deel van de opdrachten van het ESIM overgedragen aan de gewesten en de gemeenschappen. De afdeling Planologie van het

ESIM werd overgeheveld naar het Ministerie van Middenstand. De overdracht van bevoegdheden en de afschaffing van het Instituut werden definitief geregeld door de wet van 13 maart 1991.

ARCHIEVEN

Het archief en de bibliotheek van het ESIM werd samen met het archief van het Ministerie van Middenstand overgedragen aan de archiefdienst van het Ministerie van Landbouw en Middenstand. De daar bewaarde bestanden worden binnenkort overgedragen aan het Algemeen Rijksarchief.

PUBLICATIES

Het ESIM gaf tal van studies uit inzake algemene economische, sociale, financiële, fiscale en juridische middenstandsproblemen evenals casusanalyses die zich beperken tot een bepaalde sector, stad of regio. Het Instituut publiceerde de resultaten van enquêtes, evenals analyses, polarisatiestudies en adviezen op het vlak van de planologie. Een overzicht (1948-1973) in:

Economisch en Sociaal Instituut voor de Middenstand: 25. Institut économique et social des Classes moyennes: 25. Brussel, 1973, p. 46-51.

Jaarverslag ESIM. Rapport annuel. Brussel, 1950-1968.

Informatieblad. Bulletin d'information. Brussel, 1949-1988.

Dit blad besteedde aandacht aan de activiteiten van het ESIM en van andere instellingen die actief zijn op het vlak van de middenstandsproblematiek. Verder treft men er samenvattingen aan van door het ESIM gemaakte studies, statistieken, dossiers met betrekking tot bepaalde thema's, vergelijkende studies (in EEG-verband), wetten en reglementen.

Belgisch creatief ambacht. Artisanat de création belge. Brussel, 1964-.

Bevat bijdragen over de Belgische activiteit inzake design, kunst en kunstambacht.

Wegwijzer voor de middenstand. Guide des classes moyennes. Brussel, 1954-.

Vademecum van de Middenstand. Brussel, 1963-1970.

Bevat o.m. een overzicht van wetten en reglementen en lijsten van de bij de KAN's en de HRM aangesloten federaties en verenigingen.

7.4. Nationaal Centrum voor de Economische Expansie van de KMO

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door het KB van 7 december 1960. Ze had als taak de verlening van voorlichting en bijstand inzake bedrijfsbeheer, bijvoorbeeld door het uitsturen van bedrijfsconsulenten. De taken van het Centrum werd door de wet van 2 april 1965 overgenomen door het ESIM.

PUBLICATIES

Activiteitsverslag Nationaal Centrum voor de Economische Expansie der Kleine en Middelgrote Ondernemingen 1961-1964. Brussel, 1965.

Het klein en middengroot bedrijf in de Belgische economie. Brussel, 1960.

7.5. *Nationale Onderlinge Kas voor Kindertoelagen*

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wet van 10 juni 1937 en het KB van 19 november 1938. Hoewel in de jaren 1920 en 1930 door de wet beperkte financiële tegemoetkomingen waren voorzien voor zelfstandigen die vrijwillig een ouderdomsverzekering afsloten, begon de uitbouw van de sociale zekerheid voor de middenstand pas met de wet van 10 juni 1937 die een verplicht stelsel van gezinsvergoedingen voor niet-weddetrekkenden invoerde. De taak van de nieuwe instelling bestond erin de werking van de primaire onderlinge kassen en de Onderlinge Hulpkas voor Kindertoelagen op elkaar af te stemmen en te controleren. Een deel van die controlebevoegdheid werd in 1956 overgeheveld naar de overkoepelende (wedde- en niet-weddetrekkenden) Rijksdienst voor Samenordering der Gezinsvergoedingen (zie de parastatalen van de sociale zekerheid). Deze instelling werd opgedoekt door de wet van 26 juli 1960 en het KB van 1 september 1960. De Rijksdienst voor Kinderbijslag der Zelfstandigen nam haar taken over.

PUBLICATIES

Verslagen Nationale Onderlinge Kas voor Kindertoelagen. Rapports. Brussel, 1938-1959.

7.6. *Rijksdienst voor Kinderbijslag der Zelfstandigen (RKZ)*

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wet van 26 juli 1960 en het KB van 1 september 1960. Ze nam de taken over van de Rijksdienst voor de Samenordering der Gezinsvergoedingen, de Nationale Onderlinge Kas voor Kindertoelagen en de Onderlinge Hulpkas voor Kindertoelagen. Ze kreeg daarenboven het administratieve en financiële beheer van het gezinsbijdragenstelsel toevertrouwd. Door het KB nr. 38 van 27 juli 1967 verloor deze dienst een deel van zijn bevoegdheid aan de *Rijksdienst voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (R[D]SVZ)*. De Rijksdienst had toen geen bevoegdheid meer op het gebied van de verzekeringsplicht noch op het gebied van de verplichtingen. Hij verloor ook zijn hoedanigheid van Hulpkas, maar behield het algemeen administratief en financiële beheer van het stelsel. Door de wet van 21 december 1970 gingen ook die bevoegdheden over naar het *Rijksinstituut voor de Sociale Verzekering der Zelfstandigen (RSVZ)*. De bevoegdheid over de gezinsbijslag van zelfstandigen werd overgeheveld van het Ministerie van Sociale voorzorg naar het Ministerie van Middenstand.

PUBLICATIES

Verslagen Rijksdienst voor Kinderbijslag der Zelfstandigen. Brussel, 1960-1967.
Statistiek van de rechtgevendende kinderen beoogd bij de wet van 10 juni 1937. Statistique des enfants bénéficiaires de la loi du 10 juin 1937, 1962-1967. Brussel, 1965-1971.
Statistiek van de zelfstandigen beoogd bij de wet van 10 juni 1937. Statistique des personnes assujetties à la loi du 10 juin 1937, 1960-1967. Brussel, 1963-1970.

7.7. *Solidariteits- en Waarborgfonds / Rijksdienst der Pensioenen voor Zelfstandigen*

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instellingen opgericht door de wet van 30 juni 1956 en door de wet van 28 maart 1960. Door de wet van 11 maart 1954 kwam een eerste voorlopig wettelijk pensioenstelsel voor zelfstandigen tot stand. Het werd merkelijk uitgebreid door de wet van 30 juni 1956. Er kwam toen een Solidariteits- en Waarborgfonds tot stand en een Hoge Raad voor Pensioenen van Zelfstandigen. De verplichte ouderdomsverzekering zou al enkele jaren later door minister Vanden Boeynants aanzienlijk worden bijgestuurd door de wet van 28 maart 1960. De Rijksdienst der Pensioenen voor Zelfstandigen, die toen werd opgericht, nam de taken over van het Solidariteits- en Waarborgfonds en moest toezien op de uitvoering van de nieuwe wet, het stelsel beheren en de rust- en overlevingspensioenen uitkeren. Opgeheven door het KB van 27 juli 1967 (effectieve opheffing op 1 januari 1968).

PUBLICATIES

Verslag over de werkzaamheden van het Solidariteits- en Waarborgfonds. Brussel, 1957-1960.

Verslag over de werkzaamheden van de Rijksdienst der Pensioenen voor Zelfstandigen. Brussel, 1960/61-1967.

7.8. *Rijksdienst (-instituut) voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen*

Zie het hoofdstuk over de parastatalen van de sociale zekerheid.

7.9. *Nationaal Comité voor Beroepsopleiding en Vervolmaking en zijn voorgangers*

BIBLIOGRAFIE

DONCKELS (R.), SABLON (P.), VAN HOOTEGHEM (R). *Ondernemers vormen ondernemers. Middenstandsopleiding: een verhaal van mensen.* Roeselare, 1998.

SABLON (P.). *Evolutie van de beroepsopleiding in de ambachten en neringen naar een systeem van permanente vorming voor de KMO, 1959-1976.* Brussel, 1976.

SABLON (P.). *De permanente vorming voor de KMO en de toegang tot de middenstandsopleiding in België.* Brussel, 1984.

HISTORISCH OVERZICHT

Deze openbare instelling was belast met de begeleiding, de stimulering en controle van lokale en regionale opleidingsinitiatieven, de verdeling van de overheidssubsidies, de controle van de leersecretariaten. De Belgische overheid verleende sinds 1906 via het Ambt van ambachten en neringen en de Dienst van de middenstand financiële steun aan het leerwezen en de permanente vorming van zelfstandige ondernemers. De leersecretariaten die door middenstandsbonden waren opgericht en de patroons en jongeren die een leercontract afsloten, ontvingen een vergoeding en waren voorwerp van een zekere overheidscontrole.

Educatieve initiatieven van de professionele en interprofessionele middenstandsverenigingen werden gesubsidieerd. De KAN's probeerden het geheel wat te stroomlijnen. Pas na de Tweede Wereldoorlog werd een zekere structuur uitgebouwd. Door het Regentbesluit van 20 augustus 1947 werden een Nationaal Comité voor Beroepsvorming met professionele subcommissies en provinciale en regionale (arrondissementale) subcomités gecreëerd, waarin afgevaardigden zetelden uit de beweging, het technisch onderwijs, de HRM, het ESIM en de administratie.

Door het KB van 13 april 1959 werd de beroepsopleiding voor de zelfstandigen grondig hervormd, mede omdat in de vestigingwet (1958) bekwaamheidsvereisten waren voorzien. De bevoegdheden van het nieuwe Nationaal Comité voor Beroepsopleiding en -Vervorming (6 juli 1959) en de 23 regionale Comités werden uitgebreid. Ze kregen rechtspersoonlijkheid (vzw) en het monopolie voor de toekenning en verdeling van de overheidssubsidies aan de leersecretariaten en de lokale en regionale vormingsinitiatieven.

Teneinde de beroepsvervolmaking beter te organiseren, ontwikkelde het Nationaal Comité in 1961-1962 het concept van regionale Centra voor Middenstandsopleiding. Daar zouden in overleg tussen de overheid en de middenstandsorganisaties lezingen, studiedagen, bijscholingscursussen en dergelijke georganiseerd worden. De diverse initiatieven van de middenstandsbonden (bijvoorbeeld patroonsscholen) werden er gecentraliseerd. Vertegenwoordigers uit de belangrijkste interprofessionele en professionele zelfstandigenorganisaties zetelden in de beheerraden. Het Nationaal Comité en de regionale Comités konden bovendien adviserende Commissies voor Beroepsopleiding en Beroepsvervolmaking oprichten, waar ook vertegenwoordigers uit de beweging werden opgenomen. Uiteindelijk werd een netwerk van 34 Centra voor Middenstandsopleiding uitgebouwd, waarvan 20 in Vlaanderen, 12 in Wallonië en 2 in Brussel.

PUBLICATIES

Activiteitsverslag Nationale Comité voor Beroepsopleiding en Vervorming in de Ambachten en Neringen. Brussel, 1961-1976.

7.10. Nationaal Coördinatie- en Overlegcomité en de Frans- en Nederlandstalige Instituten voor Voortdurende Vorming van de Middenstand

HISTORISCH OVERZICHT

Pas door het KB van 4 oktober 1976 werden aan de organisatie van de middenstandsopleiding fundamentele wijzigingen aangebracht. Doordat aan de nieuwe Cultuurraden van de gemeenschappen de bevoegdheid inzake permanente vorming was toevertrouwd, werden een afzonderlijk Vlaams Instituut voor de Voortdurende Vorming van de Middenstand (IVVM) en een Institut de Formation permanente pour les Classes moyennes et les petites et moyennes Entreprises (IFPME) opgericht. Ze werden overkoepeld door een Nationaal Coördinatie- en Overlegcomité voor de Voortdurende Vorming van de Middenstand (NCOC, stichting 4 mei 1977). Na de staatshervorming van 1988 volgde de definitieve regionalisering van de middenstandsopleiding (zie het hoofdstuk over de instellingen van gewesten en gemeenschappen). Opheffing door de wet van 13 maart 1991.

PUBLICATIES

Jaarverslag NCOC. Brussel, 1977/78-1991.

Mededelingen van het NCOC. Brussel, 1978-1991.

Activiteitsverslag Nederlandstalig Instituut voor de Voortdurende Vorming van de Middenstand. Brussel, 1977/78-1990.

Pedagogisch Informatieblad van het Instituut voor de Voortdurende Vorming van de Middenstand. Brussel, 1978-1991.

Rapport annuel de l'Institut francophone de Formation permanente des Classes moyennes. Brussel, 1978-1990.

**7.11. Hoge Raad voor de Landbouw | Nationale Landbouwrraad,
Provinciale Landbouwcommissies, Provinciale Landbouwkamers en
Comicen**

BIBLIOGRAFIE

VAN MOLLE (L.). *100 jaar Ministerie van Landbouw 1884-1984*, themanummer van *Agricontact*, sept. 1984.

VAN MOLLE (L.). De lange zoektocht naar een agrarische toekomst: België versus Nederland, 1900-2000, in *Tijdschrift voor Sociaalwetenschappelijk Onderzoek van de Landbouw*, 2001, p. 229-234 en 239-241.

MATTHYS (C.), LEFEBVRE (W.). *Gids van landbouwarchieven in België, 1975-2000.* Leuven, 2006.

VAN DIJCK (M.). *De wetenschap van de wetgever. De klassieke politieke economie en het Belgische landbouwbeleid, 1830-1884.* Leuven, 2008.

HISTORISCH OVERZICHT

De Provinciale Landbouwcommissies of -maatschappijen, openbare adviesorganen belast met de studie, voorlichting en adviesverlening aan de bevoegde minister inzake landbouwaangelegenheden, werden opgericht in 1818 met als doel de minister van Binnenlandse zaken te informeren. Na de Belgische onafhankelijkheid werden ze heropgericht en overkoepeld door de Hoge Raad voor de Landbouw (KB van 23 maart 1834) en uitgebreid met kantonale Landbouwcomicen (KB van 20 januari 1848). De officiële landbouwvertegenwoordiging, met een informerende en adviserende rol, kreeg daarmee dus een drieledige getrapte structuur. De provinciale commissies stonden onder andere in voor het verdelen van subsidies over de verschillende comicen. Naast officieel erkende organen waren de provinciale Landbouwmaatschappijen en kantonale Landbouwcomicen ook vrije ledenorganisaties die met behulp van subsidies allerlei activiteiten organiseerden: prijskampen, tentoonstellingen, voordrachten, enz. De provinciale Landbouwmaatschappijen en de Comicen hadden vaak een elitair karakter en droegen dikwijls een liberale stempel, wat hun bereik onder de landbouwers sterk beperkte.

In 1924 werd de officiële landbouwvertegenwoordiging hervormd: in de nieuwe provinciale Landbouwkamers (KB 15 september 1924), die voortaan de vertegenwoordiging in de Hoge Landbouwrraad samenstelden, werden ook gedelegeerden van boerenbonden en fokverenigingen opgenomen. In 1977 werd de landbouwvertegenwoordiging nogmaals grondig hervormd (KB 12 april 1977). De

provinciale Landbouwcommissies en de Comicen werden afgeschaft, zodat alleen de provinciale Landbouwkamers overbleven. De Hoge Raad voor de Landbouw werd voortaan Nationale Landbouwwraad genoemd. Ten gevolge van de regionalisering werd naast de Nationale Landbouwwraad, bij besluit van 8 november 1995, een Vlaamse Land- en Tuinbouwwraad opgericht (zie het hoofdstuk over gewesten en gemeenschappen).

PUBLICATIES

Bulletin du Conseil supérieur de l'Agriculture. Brussel, 1847-1914.

7.12. Hoge Tuinbouwwraad

HISTORISCH OVERZICHT

Openbaar adviesorgaan opgericht door het KB van 29 oktober 1908, gewijzigd door dat van 30 januari 1929 en belast met de studie, voorlichting en adviesverlening aan de bevoegde minister inzake tuinbouwaangelegenheden. Opheffing: zie hoger, Vlaamse Land- en Tuinbouwwraad.

PUBLICATIES

Bulletin du Conseil supérieur de l'Horticulture. Bulletin van den Hogeren Tuinbouwwraad. Brussel, 1910-1913.

7.13. Hoge Raad der Bossen

HISTORISCH OVERZICHT

Openbaar adviesorgaan voor alle kwesties die de bossen aanbelangen, opgericht door het KB van 22 februari 1893. Door de regionalisering werd de Raad gesplitst bij KB van 16 mei 1980 in de Vlaamse Hoge Bosraad en de Conseil Supérieur Wallon des Forêts.

7.14. Hoge Jachtraad

HISTORISCH OVERZICHT

Openbaar adviesorgaan voor alle aangelegenheden die de jacht aanbelangen, opgericht door het KB van 29 oktober 1908. Door de regionalisering werd de Raad bij KB van 23 april 1980 gesplitst in de Vlaamse Hoge Jachtraad en de Conseil Supérieur Wallon de la Chasse.

7.15. Hoge Raad voor de Riviervisserij en de Visteelt

HISTORISCH OVERZICHT

Openbaar adviesorgaan inzake riviervisvangst en visteelt opgericht door het RB van 24 september 1946. Door de regionalisering werd de Raad bij KB van 16 mei 1980 gesplitst in de Vlaamse Hoge Raad voor de Riviervisserij en de Conseil Supérieur Wallon de la Pêche.

7.16. *Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom*

Zie bij de parastatalen van het voormalige Ministerie van Openbare werken.

7.17. *Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet (NILK)*

Zie bij de parastatalen van de FOD Financiën.

7.18. *Nationale Zuiveldienst*

BIBLIOGRAFIE

Tien jaar Nationale Zuiveldienst, in *Het Belgisch zuivelbedrijf*, 1955, p. 5-22.

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wet en het KB van 15 januari 1938 die moest bijdragen tot de verbetering van de productie, de distributie en de afzet van melk en melkderivaten en de propaganda voor zuivelconsumptie. Opgeheven door de wet van 6 augustus 1993.

ARCHIEF

Het archief van de Nationale Zuiveldienst wordt bewaard door de Centrale Archiefdienst van het (voormalige) Ministerie van Middenstand en Landbouw. Het grootste deel van de bestanden zijn stukken in verband met schoolmelk en quota. Een gedetailleerder overzicht van de bewaarde archiefstukken is te vinden in:

MATTHYS (C.), LEFEBVRE (W.). *Gids van landbouwarchieven in België, 1975-2000*. Leuven, 2006, p. 154-155.

PUBLICATIES

Het Belgisch zuivelbedrijf. La Belgique laitière. Brussel, 1947-1975.

De Melk en wij. Le Lait et nous. Brussel, 1976-1994.

Publiceert wetten, besluiten, wetenschappelijke en ge vulgariseerde bijdragen alsook propaganda voor meer zuivelconsumptie.

7.19. *Nationale Dienst voor de Afzet van Land- en Tuinbouwproducten (NDALTP)*

BIBLIOGRAFIE

Bladeren in het guldenboek van de NDALTP: 1938-1988. Brussel, z.j.

HUBERLAND (G.). *Office national des Débouchés agricoles et horticoles: mémoires 1938-1993*. Ter Hulpen, 1995.

MATTHYS (C.), LEFEBVRE (W.). *Gids van landbouwarchieven in België, 1975-2000*. Leuven, 2006, p. 25-26.

HISTORISCH OVERZICHT

De NDALTP was een openbare instelling belast met het bevorderen van de afzet van akkerbouw-, tuinbouw-, bosbouw- en visserijproducten. Hij werd opgericht

bij wet van 27 december 1938 en op 20 februari 1941 weer ontbonden, waarbij zijn bevoegdheden overgedragen werden aan de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie (NLVC). Na de bezetting werd de dienst echter heropgericht. Hij had als opdracht medewerking te verlenen aan het Ministerie van Landbouw voor de binnen- en buitenlandse promotie en afzet van land- en tuinbouwproducten en was onderverdeeld in verschillende commissies per productgroep. Vanaf 1952 nam de NDALTP de bevoegdheden van de Algemene Keuringsdienst voor Zaaizaden en Pootgoed (AKD) over en in 1962 werd de dienst ook verantwoordelijk voor zeevisserij. Op 31 december 1993 werd de instelling opgeheven en werden de bevoegdheden overgedragen aan de gewesten. Zo ontstonden aan Vlaamse en Waalse kant respectievelijk het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM) en de *Office régional de Promotion de l'Agriculture et de l'Horticulture (ORPAH)*. Deze laatste instelling is ondertussen op haar beurt omgevormd tot het *Agence Wallonne pour la Promotion d'une Agriculture de Qualité (APAQ-W)* (zie het hoofdstuk over de gewesten en de gemeenschappen).

ARCHIEVEN

In de loop van de jaren zeventig en tachtig droeg de NDALTP meermaals archieven over aan het ARA. De overdracht omvat onder meer activiteitenverslagen (1957-1967), in- en uitvoerstatistieken van de verschillende landbouwproducten (1964-1972), verslagen van de Raad van Beheer (1948-1973), notulen van vergaderingen van het Permanent Comité (vanaf 1973), verslagen van de zogenaamde keuringen te velde (1941-1964), briefwisseling (1962-1966), briefwisseling omtrent de Agri-Expo van 1958, publiciteit en evenementen, begrotingen, enz. Er is ook een belangrijke reeks stukken in verband met vleeswaren (rund, paard en varken), zoals controleverslagen, terugbetalingen van de overdrachttaks en exportdocumenten (ca. 1962-1971). De bestanden zijn ongeordend en niet geïnventariseerd. In het archief bevinden zich ook documenten van de Handelsdienst der Ravitaillering (HDR).

PUBLICATIES

Belgisch bulletin der markten. Bulletin belge des marchés. Brussel, 1960-1988.

7.20. Instituut voor Aanmoediging van Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (IWONL)

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wetsbesluiten van 27 december 1944 en 11 februari 1946, belast met de financiële steun aan wetenschappelijk en technisch onderzoek in de landbouwsector. Opgeheven door de wet van 6 augustus 1993.

ARCHIEVEN

In de loop van de jaren 1980 en 1990 werden drie gedeelten van het archief overgebracht naar het ARA. Het grootste deel bestaat uit jaarverslagen van de uitgevoerde projecten, exemplaren van de rapporten en publicaties uit projecten en soms extra documentatie, maar ook stukken betreffende toegewezen en gewei-

gerde subsidieaanvragen. Het bestand bestrijkt de periode 1944-1984. Het archief is niet ontsloten.

PUBLICATIES

Verslagen over navorsingen van het Instituut tot Aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (IWONL). Comptes rendus de recherches de l'Institut pour l'Encouragement de la Recherche scientifique dans l'Industrie et l'Agriculture (IRSIA). Brussel, 1947-1977.

Instituut tot Aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw (IWONL). Jaarverslagen. Institut pour l'Encouragement de la Recherche scientifique dans l'Industrie et l'Agriculture (IRSIA). Rapport annuel. Brussel, 1948-1993.

7.21. *Landbouwfonds*

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wet van 29 juli 1955 en belast met subsidiëring en andere marketingrepen om de harmonisatie van de landbouwmarkt in de Benelux en later de EEG te bevorderen; in casu vooral financiële tussenkomsten om de bedrijfsstructuren te verbeteren, vergoedingen voor geleden schade, compensaties voor kostenstijgingen en ondersteuning van het verbruik.

7.22. *Landbouwinvesteringsfonds (LIF)*

BIBLIOGRAFIE

ROOBROUCK (J.). *De zichtbare hand aan de ploeg. Innovatie en overheidsinvesteringen in de landbouw en de agrovoedingssector in Vlaanderen (19^e eeuw-heden)*. Leuven-Brussel, 2009.

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wet van 2 februari 1961. Opheffing op 31 oktober 1993. Het verleende, via erkende kredietinstellingen, financiële steun bij de modernisering van de land- en tuinbouwsector.

7.23. *Landbouwsaneringsfonds*

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wetten van 8 april 1965 en 3 mei 1971 en het KB van 26 februari 1974. Het verleende via het Landbouwfonds een financiële tegemoetkoming bij de stopzetting van onrendabele landbouwbedrijven.

7.24. *Belgische Dienst voor Bedrijfsleven en Landbouw (BDBL)*

Zie bij de parastatalen van de FOD Economie.

7.25. *Wetenschappelijke inrichtingen van de Staat die ressorteerden onder het Ministerie van Landbouw*

Enkele instellingen kunnen hier vermeld worden. De Nationale Plantentuin van België / Jardin botanique national de Belgique (www.br.fgov.be) werd opgericht door het KB van 5 september 1871. Het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek van Gembloers / Centre de Recherches agronomiques de Gembloux werd opgericht door het KB van 3 augustus 1887; vandaag is dit centrum geregeionaliseerd (zie het hoofdstuk over de gewesten en gemeenschappen, bij de openbare diensten van het Waalse Gewest). Het Rijksstation voor Bos- en Hydrobiologisch Onderzoek / Station de Recherches forestières et hydrobiologiques werd opgericht door het KB van 20 juni 1919. Het Nationaal Instituut voor Diergeneeskundig Onderzoek (NIDO) / Institut national de Recherche vétérinaire en het Centrum voor Onderzoek in Diergeneeskunde en Agrochemie (CODA) / Centre d'Etudes et de Recherches vétérinaires et agrochimiques (CERVA) werden opgericht door het KB van 5 maart 1965 maar kenden antecedenten vanaf 1925 (www.var.fgov.be en <http://agrochem.var.fgov.be>). Het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek van Gent / Centre de Recherches agronomiques de Gand (CLO) kreeg rechtspersoonlijkheid door de wet van 2 juli 1927; aan dit centrum werden een tiental onderzoeksstations toegevoegd. Het werd vervangen door het ILVO (zie het hoofdstuk over de gewesten en gemeenschappen). Het Landbouweconomisch Instituut / Institut économique agricole (LEI / IEA) en het Centrum voor Landbouweconomie / Centre d'Economie Agricole (CLE / CEA) werden opgericht door het KB van 20 juni 1960 (naamsverandering bij KB van 20 juni 1997). In 2002 werd het CLE een wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Gemeenschap (zie aldaar). Het LEI gaf een aantal publicaties uit:

LEI-Schriften. Cahiers de l'IEA. Brussel, 1962-1986.

LEI-Nota's. Notes de l'IEA. Brussel, 1964-1986.

LEI-Statistieken. Statistiques de l'IEA. Brussel, 1964-1984.

LEI-Koerier. Courrier de l'IEA. Brussel, 1971-1986.

LEI-Publicaties, daarna CLE-Publicaties. Brussel, 1987-2006.

8. Parastatalen van de FOD Economische zaken en zijn voorgangers

Erik Buyst

Een uitvoerige analyse van de commissies en parastatalen die ressorteren onder deze federale overheidsdienst en zijn voorgangers vindt men in *Gids van de instellingen van openbaar nut in België – Guide des organismes d'intérêt public en Belgique*. Brussel, 2008, 5 dln. Een aantal van die instellingen worden hieronder kort voorgesteld.

8.1. *Bedrijfsraden*

HISTORISCH OVERZICHT

De Bedrijfsraden waren openbare adviesorganen die op verzoek of op eigen initiatief adviezen en voorstellen overmaakten over hun bedrijfstak aan de

minister en aan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Het algemene oprichtingsbesluit dateert van 16 november 1944. Voor iedere sector was er een afzonderlijk oprichtingsbesluit (metaal op 18 januari 1951; textiel en kleding op 18 januari 1951; visserij op 4 december 1951; bouw op 4 december 1951; scheikunde op 8 juni 1956; voeding op 1 maart 1957; leder op 22 september 1961; papier op 18 februari 1972). Ze werden afgeschaft door het KB van 9 oktober 1986 en vervangen door speciale adviesraden in de schoot van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

PUBLICATIES

Bedrijfsraad voor het Metaal. Verslag van de secretaris over de activiteit van de Raad. Conseil professionnel du Métal. Rapport du secrétaire sur l'activité du Conseil. Brussel, 1952-.

Bedrijfsraad voor het Metaal. Verslag over de investeringen in de metaalverwerkende industrie. Conseil professionnel du Métal. Rapport sur les investissements dans l'industrie des fabrications métalliques. Brussel, 1954-.

Bedrijfsraad Textiel en Kleding. Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de Raad. Conseil professionnel du Textile et Vêtement. Rapport du secrétaire sur l'activité du Conseil. Brussel, 1953/55-1982/85.

Bedrijfsraad Textiel en Kleding. Tien jaar activiteit, 1953-1963. Conseil professionnel du Textile et Vêtement. Dix ans d'activité, 1953-1963. Brussel, 1963.

Bedrijfsraad voor het Bouwbedrijf. Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de Raad. Conseil professionnel de la Construction. Rapport du secrétaire sur l'activité du Conseil. Brussel, 1953/55-1975/76.

Bedrijfsraad voor het Bouwbedrijf. Structuurgegevens over het bouwbedrijf. Brussel, 1978.

Bedrijfsraad voor de Visserij. Invoer van visserijprodukten. Conseil professionnel de la Pêche. Importation des produits de la pêche. Brussel, 1964.

Bedrijfsraad voor de Visserij. Evolutie van de Belgische visserijsector. Conseil professionnel de la Pêche. Evolution du secteur belge de la pêche maritime. Brussel, 1969.

Bedrijfsraad voor het Leder. Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de Raad. Conseil professionnel du Cuir. Rapport du secrétaire sur l'activité du Conseil. Brussel, 1976/77.

De andere bedrijfsraden publiceerden geen verslagen.

8.2. Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (www.ccecrb.fgov.be)

BIBLIOGRAFIE

Zie de algemene bijdragen vermeld bij de Nationale Arbeidsraad.

HISTORISCH OVERZICHT

Openbaar adviesorgaan opgericht door de wet van 20 september 1948. Op verzoek hetzij van een minister, hetzij van het Parlement of op eigen initiatief moet het adviezen of voorstellen formuleren over het Belgisch bedrijfsleven.

PUBLICATIONS

Verslag van de secretaris over de werkzaamheden van de Raad. Rapport du secrétaire sur l'activité du Conseil. Brussel, 1949/50-1991. Voortgezet als:

Overzicht van de werkzaamheden. Aperçu des activités. Brussel, 1992-.

Maandnotities betreffende de economische toestand. Notes mensuelles sur la situation économique. Brussel, 1955-1989. Voortgezet als:

Notities over de economische toestand. Notes sur la situation économique. Brussel, 1990-1995. Voortgezet als:

Sociaal-economische nieuwsbrief. Lettre mensuelle socio-économique. Brussel, 1995-.

Informatieblad. Bulletin d'information. Brussel, 1955-1958. Voortgezet als:

Informatie- en documentatieblad. Bulletin d'information et de documentation. Brussel, 1959-1964. Nadien wordt elk advies of verslag apart gepubliceerd.

Op de website van de CRB treft men informatie aan over zijn structuur, leden en werkzaamheden evenals teksten van uitgebrachte adviezen, de catalogus van de bibliotheek en perscommuniqués. Verder bevat deze website ook compilaties van statistieken aangaande de conjunctuur, financiële en monetaire indicatoren en het concurrentievermogen.

8.3. *Belgische Dienst voor Bedrijfsleven en Landbouw*

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door het KB nr. 82 van 10 november 1967, ontstaan uit de Handelsdienst voor Ravitaillering en de Dienst voor Economische Recuperatie. De dienst telt twee sectoren: "landbouw- en voedingsproducten en -industrieën" en "industriële bedrijfsleven". De eerste sector zorgt voor de toepassing van de door de EU (en voorgangers) uitgevaardigde verordeningen, richtlijnen en aanbevelingen. De tweede sector voert verschillende opdrachten uit in het kader van het economische en wetenschapsbeleid van de regering. Daartoe behoort financieel toezicht op de steunverlening aan de steenkool-, diamant- en textielnijverheid, op de door Belgische ondernemingen uitgevoerde lucht- en ruimtevaartprogramma's, op de economische compensaties van defensiecontracten, enz. Afschaft door het KB van 3 februari 1995. De dienst ging op in het nieuw gecreëerde *Belgisch Interventie- en Restitutiebureau* dat ressorteert onder het Ministerie van Landbouw, maar vanaf 2002 onder de FOD Economie.

PUBLICATIONS

Sector landbouw- en voedingsproducten en -industrieën. Activiteitenverslag. Secteur produits et industries agricoles et alimentaires. Rapport d'activité. Brussel, 1968-1993 (vanaf 1988: *Jaarverslag. Rapport annuel*).

Sector industrieel bedrijfsleven. Activiteitenverslag. Secteur économie industrielle. Rapport d'activité. Brussel, 1968-1993 (vanaf 1988: *Jaarverslag. Rapport annuel*).

8.4. *Federaal Planbureau* (www.plan.be)

BIBLIOGRAFIE

- VAN STRAELEN (R.), VIRENQUE (P.-H.). *Sociaal-economische programmatie*. Antwerpen, 1964.
Het planbureau en de planning. Brussel, 1972.

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wet van 15 juli 1970. De opdrachten van het Federaal Planbureau en zijn voorgangers reflecteren de op- en teloor- gang van de naoorlogse planningsidee. Het KB van 14 oktober 1959 richtte het Bureau voor Economische Programmatie op met als taak vijfjarenplannen uit te tekenen. De wet van 15 juli 1970 gaf deze vijfjarenplannen – in principe – meer diepgang en slagkracht (uitbouw regionale dimensie, bindend karakter voor de overheid). Bij deze gelegenheid werd het Bureau voor Economische Program- matie omgevormd tot Planbureau. In de loop van jaren tachtig deemsterde de planningsidee weg, zodat een herdefiniëring van de opdrachten van het Plan- bureau noodzakelijk werd. De wet van 21 december 1995 leidde daarom niet alleen tot een naamsverandering (Federaal Planbureau) maar herstructureerde ook het takenpakket. Voortaan werd de instelling belast met het analyseren van de sociaaleconomische toestand, het inschatten van de gevolgen van bepaalde sociaaleconomische beleidskeuzen en het formuleren van middellange en lange- termijnprognoses.

PUBLICATIES

- Vooruitzichten. Perspectives*. Brussel, 1982-1992. Voortgezet als:
Economische vooruitzichten. Perspectives économiques. Brussel, 1993-.
 Bevat prognoses voor de komende vijf jaar.
Planning Papers. Brussel, 1983-.
Working Papers. Brussel, 1996-.
Activiteitenverslag. Rapport d'activité. Brussel, 1996-.
 Publiceerde tevens heel wat monografieën, zoals:
Economisch expansieprogramma 1961-1965. Programme d'expansion économique 1961-1965. Brussel, z.j.
Plan 1971-1975. De economische ontwikkeling 1971/1975. Le Plan 1971-1975. L'expansion économique 1971/1975. Brussel, 1971.

Op de website van het Planbureau worden de instelling en haar functies gepre- senteerd. Men treft er verder teksten aan van perscommuniqués en van “papers” evenals macro-economische statistieken en conjunctuurprognoses.

8.5. *Raad voor het Verbruik*

HISTORISCH OVERZICHT

Openbaar adviesorgaan opgericht door het KB van 20 februari 1964. Het verzamelt documentatie die de verbruiker aanbelangt, stimuleert onderzoek naar

deze materie, coördineert informatie ten behoeve van de verbruiker en adviseert de minister van Consumentenzaken en de minister van Economie.

PUBLICATIES

Verslag over de werkzaamheden. Rapport sur les activités. Brussel, 1966-.

De adviezen, activiteitenverslagen en andere werkdocumenten zijn te vinden op de website <http://economie.fgov.be>.

8.6. Raad voor de Mededinging

BIBLIOGRAFIE

VAN CAYSEELE (P.). *Mededingingsbeleid: 15 jaar Belgische ervaring.* Leuven, 2008 (Leuvense Economische Standpunten, nr. 121).

HISTORISCH OVERZICHT

Openbare instelling opgericht door de wet van 5 augustus 1991. Ze moet toezien op de bescherming en bevordering van de mededinging op markten door het beteugelen of verbieden van economische gedragingen of machtsposities, die de mededinging op een daadwerkelijke wijze kunnen vervalsen of uitsluiten.

PUBLICATIES

Activiteitenverslag. Rapport d'activité. Brussel, 1993-.

Driemaandelijks Tijdschrift van Rechtspraak van de Raad voor de Mededinging. Revue trimestrielle de Jurisprudence du Conseil de la Concurrence. Brussel, 2002-.

8.7. Controledienst voor de Verzekeringen

OPRICHTING

Openbare instelling opgericht door de wet van 9 juli 1975. Ze zette de werkzaamheden verder van de Dienst der verzekeringen van het Ministerie van Economische zaken. De Controledienst moest waken over de toepassing van de wet van 9 juli 1975 over de controle op de verzekeringsondernemingen. In die functie beschermde de dienst de verbruiker door onderzoek naar de solvabiliteit en de polisvoorwaarden van de verzekeringsondernemingen. De bevoegdheid van de Controledienst beperkte zich niet tot de verzekeringssector in de strikte zin, maar omvatte ook de ondernemingen die kapitalisatieoperaties doen of die hypothecaire leningen toestaan. Pensioenfondsen en verzekeringsbemiddeling vielen eveneens onder zijn bevoegdheid. De dienst bezat eigen verordenende bevoegdheid. Hij werd afgeschaft door de wet van 2 augustus 2002 en fuseerde met de Commissie voor het Bank- en Financiewezen. De nieuwe instelling gaat als Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA) door het leven (zie bij de parastatalen van de FOD Financiën).

PUBLICATIES

Verslag over de activiteiten en de toestand van de verzekeringsondernemingen in België. Rapport sur les activités et la situation des entreprises d'assurances en Belgique. Brussel, 1975/76-1984. Voortgezet door:
Verslag. Rapport. Brussel, 1985-2003.

8.8. Controlecomité voor de Elektriciteit en het Gas

OPRICHTING

Openbare instelling opgericht door de wet van 8 augustus 1980. Ze zette de werkzaamheden verder van het privaatrechtelijke Controlecomité voor Elektriciteit dat in 1955 werd opgericht ingevolge een conventie gesloten tussen vakbonden, het toenmalige Verbond der Belgische Nijverheid en de producenten en verdelers van elektriciteit met het oog op de rationalisatie van de sector. Vanaf 12 mei 1964 breidde de activiteit van het comité zich uit tot de gasector en tot de openbare sector van gas en elektriciteit. Als openbare instelling deed het comité tussen 1980 en 2003 aanbevelingen inzake het elektriciteits- en gasbeleid en het beheer van de betrokken sectoren. Het werd afgeschaft door de wet van 20 maart 2003. Het liberaliseringsbeleid van de EU vereiste vanaf einde jaren 1990 een grondige hertekening van de regelgeving en organisatie van de productie en distributie van elektriciteit en gas. De doelstellingen en bevoegdheden van het CCEG pasten niet langer in dit plaatje. In de plaats daarvan werden gespecialiseerde regulatoren opgericht, belast met de controle op de geleidelijk vrijgemaakte markten, zoals de CREG.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1956-2003.
Controlecomité voor de Elektriciteit en het Gas: instelling van openbaar nut. Veertigjarig bestaan, 1955-1995. Brussel, 1995.

9. Parastatalen van de FOD Mobiliteit en Vervoer en hun voorgangers (met inbegrip van Openbare werken)

Caroline Six en Bart Van der Hertem

We verwijzen eens en voorgoed naar de notities over elke openbare instelling in de hoger geciteerde *Gids van de instellingen van openbaar nut in België*. Brussel, 2008. De afzonderlijke verwijzingen naar de desbetreffende notities worden dus niet meer opgenomen in de bibliografieën per instelling.

9.1. Het voormalige Ministerie van Openbare werken9.1.1. *Nationale Maatschappij voor de Huisvesting (NMH)*

BIBLIOGRAFIE

Bouwstenen voor sociaal woonbeleid. De VHM bekijkt 50 jaar volkshuisvesting in Vlaanderen. Brussel, 1997, 2 dln.

- CULOT (M.), SCHOONBRODT (R.), HENNAUT (E.). *Cités-jardins en Belgique. 1920-1940*. Brussel, 1994.
- HUBEAU (B.). *Overzicht van de sociale huisvesting. 1975-1986: een overzicht van rechtspraak tegen de achtergrond van wetgeving en reglementering*. Antwerpen, 1987.
- MALHERBE (A.), FRANKIGNOULLE (P.), eds. *De l'utopie au réel. 1919-1994, 75 ans de logement social en Wallonie*. Luik, 1994.
- SMETS (M.). *De ontwikkeling van de tuinwijkgedachte in België. Een overzicht van de Belgische volkswoningbouw in periode van 1830 tot 1930*. Brussel, 1977.
- SPELTINCX (H.J.). *Geschiedkundig overzicht van de Belgische wetgeving betreffende de sociale huisvesting*. Brussel, 1981.
- VELLE (K.). *Het Ministerie van Openbare werken (1837-1990)*. Brussel, 1993, dl. 2, p. 750-751.
- ZIMMER (P.). Le logement social à Bruxelles, in *CH CRISP*, 1996, nrs. 1521-1522.

HISTORISCH OVERZICHT

De wet van 11 oktober 1919 voorzag in de oprichting van een Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen en Woonvertrekken. De concrete uitwerking hiervan volgde bij notariële akte van 15 april 1920, in de vorm van een vennootschap op aandelen met een variabel kapitaal waarop zowel de staat en de provincies, als de lokale en regionale maatschappijen voor sociale woningen intekenden. Bij wet van 27 juni 1956 veranderde haar naam in "Nationale Maatschappij voor de Huisvesting" (NMH). De wet van 16 maart 1954 betreffende de controle op sommige instellingen van openbaar nut bracht de maatschappij onder bij de instellingen van categorie B.

Aanvankelijk bleven de doelstellingen van de NMH beperkt tot de oprichting en financiële ondersteuning van lokale of regionale maatschappijen voor goedkope woningen en woonvertrekken. Vanaf 25 juli 1921 mocht de vennootschap ook bouwterreinen aankopen om ze daarna aan erkende huisvestingsmaatschappijen of particulieren door te verkopen of te verhuren, zodat die er betaalbare woningen konden neerzetten. In 1956 werden de statuten van de NMH volledig herzien; haar werkterrein werd verder uitgebreid. Ze verstreekte nu ook leningen voor de bouw en inrichting van sociale woningen en (delen van) gebouwen van sociaal of algemeen belang. Indien de door haar erkende lokale of regionale huisvestingsmaatschappijen het sociale woonprogramma niet volgden, mocht de NMH de bouwprojecten voortaan zelf uitvoeren.

De bijzondere wet van 8 augustus 1980 regelde de overdracht van de bevoegdheden voor huisvesting naar de gewesten. De wet van 28 december 1984 gaf hiertoe de aanzet door de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting af te schaffen, zonder daarbij echter een concrete datum op te geven. De nodige budgettaire aanpassingen werden immers slechts geleidelijk doorgevoerd. De ontbinding van de vennootschap werd voltrokken met de wet van 26 juni 1990 en het KB van 27 juli 1990, die de bevoegdheden voor huisvesting definitief naar de gewesten overhevelde.

ARCHIEVEN

Het archief van de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting neemt ongeveer honderd strekkende meter in beslag. Het omvat enerzijds verschillende reeksen verslagen van de bestuursvergaderingen (tussen 1920 en 1990 voor de Franstalige en tussen 1952 en 1989 voor de Nederlandstalige teksten) en anderzijds ook technische, financiële en boekhoudkundige dossiers over de aankoop van bouwterreinen (1930-1989) en de uitgevoerde werken (1975-1989) in het ressort Brussel. De documenten zijn eigendom van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM), die ze onderbracht in de vzw La Fonderie, centrum voor de economische en sociale geschiedenis van het Brusselse Gewest. Ze zijn raadpleegbaar na schriftelijke toelating van de BGHM. Aanvragen tot raadpleging moeten gericht worden aan het documentatiecentrum.

HOEBANX (M.). *Inventaris van de archieven van de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting*. Brussel, 1996.

Er bestaat ook een fotoarchief over de werkzaamheden van de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting. Alle beeldmateriaal over haar projecten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevindt zich in het documentatiecentrum van de BGHM. Er is een inventaris van opgemaakt, die ter plaatse kan worden geraadpleegd:

[HOEBANX (M.)]. *Documents iconographiques de la Société nationale du Logement*. [Brussel], z.j.

De twee overige maatschappijen die uit de regionalisatie van de NMH ontstonden, de *Société wallonne du Logement* en de Vlaamse Huisvestingsmaatschappij (vandaag de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen), hebben van hun rechtsvoorloper geen archiefmateriaal bewaard.

PUBLICATIES

Verslag van de Raad van Beheer. Rapport du Conseil d'Administration, 1923-1989. Brussel, 1924-1990.

NMH. *Driemaandelijks informatiebulletin van de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting*. SNL. *Bulletin d'information trimestriel de la Société nationale du Logement*. Brussel, 1955-1989.

Aanvankelijk onregelmatige verschijning, meer regelmaat vanaf de jaren 1960. *De Nationale Maatschappij der Goedkope Woningen en Woonvertrekken is 30 jaar oud. La Société nationale des Habitations et Logements à Bon Marché a 30 ans*. Brussel, 1950.

Nationale Maatschappij voor de Huisvesting 50: 1919-1969. Société nationale du Logement 50: 1919-1969. Brussel, 1969.

9.1.2. Nationaal Instituut voor de Huisvesting

BIBLIOGRAFIE

LIENARDY (P.). Chronique de la dissolution de l'Institut national du Logement, in *Documentatieblad van het Ministerie van Financiën*, maart-april 1987, nrs. 3-4,

p. 219-243; juni 1987, nr. 6, p. 115-146 en september-oktober 1989, nr. 5, p. 343-371.

HISTORISCH OVERZICHT

De wet-Brunfaut van 15 april 1949 richtte binnen de NMH een studiedienst op die de technische en administratieve organisatie van de maatschappij moest verzorgen. De wet van 27 juni 1956 vormde de dienst om tot een zelfstandige openbare instelling met een informatieve en adviserende functie en bracht haar onder in categorie C van de wet van 16 maart 1954. Het KB van 11 november 1967 verplaatste dit zogeheten “Nationaal Instituut voor de Huisvesting” (NIH) naar categorie B. Het takenpakket van het instituut zag er als volgt uit: een doorlopende inventaris bijhouden van de huisvestingsbehoeften in ons land en de mogelijkheden aftasten om ook aan die behoeften te voldoen; problemen betreffende huisvesting bestuderen; technische studies en onderzoek ondersteunen of zelf uitvoeren; een documentatie- en informatiecentrum oprichten; adviezen en aanbevelingen formuleren in verband met huisvesting formuleren en, tot slot, indien nodig, erkende bouwmaatschappijen subsidies verlenen zodat ze bepaalde bouwmethodes of nieuwe architecturale opvattingen konden uitproberen. In de praktijk had het NIH in de eerste plaats een adviserende functie. Het instituut kon rekenen op de financiële steun van de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting en de Nationale Landmaatschappij (NLM). De wet van 8 augustus 1980 hevelde de bevoegdheden voor huisvesting naar de gewesten over. Vanaf 1982 werden de investeringen van de NMH en de NLM, de voornaamste geldschieters van het NIH, drastisch teruggeschoefd. Eind 1984 kampte het instituut met ernstige financiële problemen. De wet van 28 december 1984 kondigde de afschaffing van het instituut aan en voorzag in de overdracht van zijn personeel, bezittingen en bevoegdheden naar de nieuwgevormde gewestelijke instellingen. In navolging van het KB van 29 december 1988 werd op 31 december van datzelfde jaar de ontbinding van het instituut voltrokken.

ARCHIEVEN

Het archief van het NIH omvat zowel Frans- als Nederlandstalige verslagen van de vergaderingen die de Hoge Raad en zijn Beheercomité tussen 1956 en (resp.) 1987-1988 hielden. In het archief zijn ook thematisch geklasseerde fiches opgenomen die de beslissingen van de Hoge Raad inventariseren. De documenten zijn eigendom van de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM), die ze onderbracht in La Fonderie. Ze zijn raadpleegbaar na schriftelijke toelating van de BGHM. Aanvragen tot raadpleging moeten gericht worden aan het documentatiecentrum.

HOEBANX (M.). *Inventaris van de archieven van het Nationaal Instituut voor de Huisvesting*. Brussel, 1996.

In het archief wordt ook foto- en filmmateriaal bewaard over de verschillende activiteiten van het NIH en de vele studiereizen die zijn leden in binnen- en buitenland ondernamen. Deze archiefbestanden zijn ondergebracht in het documenta-

tiecentrum van de BGHM. Er bestaan inventarissen van, die ter plaatse kunnen worden geraadpleegd:

[HOEBANX (M.)]. *Documents iconographiques de l'Institut national du Logement*. Brussel, z.j.

[IDEM]. *Inventaire des films de l'Institut national du Logement*. Brussel, z.j.

Tot slot worden in het Rijksarchief te Beveren nog drie archiefbestanden van gewestelijke comités van het NIH bewaard. Op advies van de Hoge Raad kon per KB immers een comité worden opgericht in elke provincie. Het bestand van de provincie Oost-Vlaanderen biedt bijvoorbeeld uitgebreide informatie over de bevoegdheden en de werking van de comités voor de periode 1960-1983. Ook onderzoeksrapporten over de huisvesting in de regio maken deel uit van het archief, dat ongeveer 30 strekkende meter in beslag neemt. De overige twee archiefbestanden, van West-Vlaanderen en Antwerpen, omvatten individuele en algemene formulieren, waaronder een uit 1979 dat tijdens een huisvestingsonderzoek in Antwerpen werd ingevuld.

PRENEEL (M.). *Overzicht van de archieven in het Rijksarchief te Beveren. Archiefvormers van het ressort Vlaanderen*. Brussel, 2006, p. 598-601.

PUBLICATIES

Activiteitsverslag. Rapport d'activité. Brussel, 1957/60-1988.

Wonen. Habiter. Brussel, 1957-1990.

Tijdschrift met wetenschappelijke en informatieve bijdragen over diverse aspecten van de huisvesting en het huisvestingsbeleid.

Avis du Conseil supérieur de l'Institut national du Logement. Adviezen van de Hoge Raad van de Nationaal Instituut voor de Huisvesting. Brussel, 1957-1983.

Informatiebulletin. Bulletin d'information. Brussel, 1962-1988.

Geeft een overzicht van de relevante wetgeving en reglementering, publiceert wetsvoorstellen, parlementaire vragen en antwoorden, geeft een overzicht van adviezen van de Hoge Raad van het Instituut, vermeldt Belgisch en internationaal nieuws in het vlak van de huisvesting.

Cahier de la Documentation technique. Brussel, 1977-1984.

Statistisch maandoorzicht, bouwnijverheid en huisvesting. Aperçu statistique mensuel, construction et logement. Brussel, 1981-1988.

Geschiedkundig overzicht van de Belgische wetgeving betreffende sociale huisvesting. Historique de la législation belge relative au logement social. Brussel, 1980.

Nationaal Instituut voor de Huisvesting 1956-1976. Institut national du Logement 1956-1976. Brussel, 1976.

Het Instituut publiceerde regelmatig de resultaten van onderzoek en studies (1961-1984).

9.1.3. Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom (sinds 1970 Nationale Landmaatschappij)

BIBLIOGRAFIE

- DEJONGH (G.), VAN WINDEKENS (P.). De taalproblematiek en de regionalisering bij de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom (NMKL) / Nationale Landmaatschappij (1935-1990), in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 2004, p. 20-40.
- MOUGENOT (C.). La Société nationale de la petite Propriété terrienne, une institution entre ville et campagne, entre tradition et modernisation, in *Les Cahiers de l'Urbanisme*, 1999, nrs. 25-26, p. 145-148.
- MOUGENOT (C.). Une sœur aînée de la SNT : la Ligue du Coin de Terre et du Foyer insaisissable, in *Les Cahiers de l'Urbanisme*, 1991, nr. 9, p. 56-68.
- SIMON (G.). *De Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom*. Z.p., 1970.

HISTORISCH OVERZICHT

Het KB van 27 februari 1935 voorzag in de oprichting van de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom (NMKL), die effectief werd doorgevoerd op 3 augustus dat jaar, tegen een achtergrond van economische crisis en algemene werkloosheid. Om het plattelandskarakter van de instelling beter te benadrukken, doopte de wet van 22 juli 1970 haar om tot "Nationale Landmaatschappij" (NLM). De NLM viel onder categorie C van de wet van 16 maart 1954, tot het KB van 11 november 1967 haar onderbracht bij de instellingen uit categorie B. Het oorspronkelijke opzet van de maatschappij was de trek van het platteland naar de steden binnen de perken te houden. Via erkende (semi-)landelijke maatschappijen bood ze de werkloze seizoenarbeiders woningen aan met een eigen lapje grond (de zogenaamde "kleine landeigendommen") zodat ze gemakkelijk in hun eigen onderhoud konden voorzien. De maatschappij ijverde ook voor een betere huisvesting en probeerde verkrotting tegen te gaan. Vanaf 1956 viel ook ruilverkaveling onder haar bevoegdheden.

De bijzondere wet van 8 augustus 1980 hevelde de twee voornaamste bevoegdheden van de maatschappij (huisvesting en ruilverkaveling) over naar de gewesten. Met de wet van 28 december 1984 werden bepaalde instellingen van openbaar nut geherstructureerd of volledig ontbonden, onder die laatste de Nationale Landmaatschappij. Haar ontbinding bleek echter allesbehalve vanzelfsprekend: pas bij de wet van 26 juni 1990 en het KB van 27 juli 1990 kon ze ook echt worden voltrokken. In Vlaanderen vond de NLM na een grondige herziening van haar activiteiten in 1989 opvolging in de vorm van de Vlaamse Landmaatschappij. In Wallonië werden de werkzaamheden van de NLM voortgezet door het centrale bestuur, met name door het Office wallon de Développement rural, opgericht in 1991 binnen de Direction générale de l'Aménagement du Territoire, du Logement et du Patrimoine.

ARCHIEVEN

Van de Nationale Landmaatschappij bracht de BGHM ongeveer 75 verhuisdozen met archiefbestanden onder in La Fonderie. Bij de overdracht is er geen enkele lijst van opgemaakt; een inventaris bestaat al evenmin. De archiefmede-

werkers van *La Fonderie* hebben er enkel de verslagen van de raad van bestuur en de dossiers van de algemene vergaderingen uit kunnen filteren. Het bestand leent zich met andere woorden niet bepaald voor detailonderzoek. Onderzoekers die de volledige werking van de instelling wensen te bestuderen en zich willen inzetten voor de inventarisatie ervan, krijgen volledige toegang.

PUBLICATIES

Verslag van de Raad van Beheer. Rapport du Conseil d'Administration. 1936-1988. Brussel, 1937-1989.

Landeigendom. Propriété terrienne. Brussel, 1947-1988.

Brengt verslag uit over de activiteiten van de maatschappij en de door haar erkende plaatselijke landmaatschappijen. Betreft landinrichting, landbouw, ruilverkaveling en huisvesting. Aangevuld met vulgariserende artikelen over tuinbouw, kleinvee, enz.

De Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom, 25e verjaardag. La Société nationale de la petite Propriété terrienne, 25e anniversaire. Brussel, 1960.

DEJONGH (G.), VAN WINDEKENS (P.). *Van Kleine Landeigendom tot Vlaamse Landmaatschappij. Vijfenzestig jaar werking op het Vlaamse platteland 1935-2001.* Brussel, 2002.

9.1.4. Dienst der Scheepvaart

BIBLIOGRAFIE

VANDERVELDEN (H.). *De waterwegen beheerd door de Dienst der Scheepvaart.* Z.p., 1974.

VAN REUSEL (H.). 50 jaar Albertkanaal 1939-1989, in *Lindeblad. Periodieke uitgave van Heemkring De Linde*, 1990, nr. 31, p. 34-64.

VELLE (K.). *Het Ministerie van Openbare werken (1837-1990). Dl. 1: organisatie.* Brussel, 1993, p. 426-427.

HISTORISCH OVERZICHT

Bij de wet van 13 augustus 1928 werd de Dienst der Scheepvaart opgericht, een openbare instelling uit categorie B (wet van 16 maart 1954), die op 1 januari 1929 in werking trad en waarvoor op 16 februari datzelfde jaar bij KB een organiek reglement werd afgekondigd. De wet van 17 mei 1976 deelde de dienst op in de Nederlandstalige Dienst voor de Scheepvaart en de Franstalige Office de la Navigation. Beide diensten waren belast met het beheer van per KB aangewezen waterwegen in de zone tussen de Maas in Luik en de Schelde in Antwerpen, meer bepaald van het Albertkanaal tot het Kempisch Kanaal. Aanvankelijk waren de scheepvaartdiensten belast met de volgende taken: de vaart regelen; de kanalen, bruggen, sluisen en stuwdammen onderhouden en herstellen; kaaien en oevers inrichten; de nodige baggerwerken uitvoeren voor een vlot verkeer; tol en andere heffingen innen en de loodsdienst organiseren voor een deel van de Antwerpse haven. In 1935 breidde het takenpakket van de dienst verder uit met het beheer en het onderhoud van de beplantingen langs het Albertkanaal en de

daarmee verbonden waterwegen. In 1968 viel ook de algemene bestrijding van de muskusrat onder zijn bevoegdheid. De wet van 8 augustus 1988 hevelde de Nederlandstalige dienst over naar het Vlaamse Gewest. De Office de la Navigation werd bij decreet van 24 november 1994 ontbonden en vervangen door de Office de Promotion des Voies navigables.

ARCHIEVEN

In het Algemeen Rijksarchief worden de jaarverslagen van de Dienst der Scheepvaart bewaard, alsook de verslagen van de vergaderingen en beraadslagingen van zijn raad van bestuur. De documenten behandelen de periode 1928-1972, en hiermee het gros van de werkzaamheden voor de splitsing. Zie:

SIX (C.). *Inventaires des archives produites par les services décentralisés et les organes consultatifs du Ministère des Travaux publics: Office de la Navigation, Comité de Contentieux, Conseil supérieur de la Navigation intérieure, Commission nationale des Grands Travaux*. Brussel, 2009, p. 7-15.

PUBLICATIES

Dienst der Scheepvaart. 20 jaar statistieken 1954-1973. Office de la Navigation. 20 années de statistiques 1954-1973. Luik, 1974.

Verslag over de werking van de Dienst der Scheepvaart. Rapport sur le fonctionnement de l'Office de la Navigation. Brussel, 1931-1976.

Sinds 1977 hebben de gesplitste diensten aparte verslagen.

Jaarverslag van de Dienst van de Scheepvaart. Brussel, 1982-1988.

Kanalen van welvaart voor nu en voor morgen. Brussel, 1992.

Informatiebrochure over de Dienst voor de Scheepvaart.

Verslagen over het boekjaar, 1977-1988. Brussel, 1978-1989.

Statistisch jaarverslag, 1977-1988. Brussel, 1978-1989.

9.2. Het voormalige Ministerie van Verkeerswegen

9.2.1. Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen

BIBLIOGRAFIE

BADOUX (C.), THYS (F.). La Société nationale des Chemins de Fer vicinaux ... son histoire, in *Les Cahiers de l'Urbanisme*, 2002, nrs. 40-41, p. 43-47.

BOOGAERTS (R.), ed. *Instappen a.u.b. Honderd jaar buurtspoorwegen in België*. Antwerpen-Amsterdam, z.j. (1985).

DAVIES (W.J.N.). *100 Years of the Belgian Vicinal. SNCV / NMVB 1885-1985: a Century of Secondary Rail Transport in Belgium*. Londen, 1985.

DE BAERE (P.). Het stedelijk openbaar vervoer. De periode voor de regionalisering, in *Tijdschrift van het Gemeentekrediet*, 1995, nr. 4, p. 25-50.

DELMELLE (J.). *Histoire des tramways et vicinaux belges*. Brussel, 1981.

HOENS (R.). *De Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen*. Brussel, 1956.

TRICKELS (A-M.). *125 ans de transports en commun en Wallonie. Sociétés, réseaux, matériel roulant*. Luik, 1996.

- VAN DER HERTEN (B.). De buurtspoorwegen en de ontsluiting van het Belgische platteland (1865-1913), in *Tijdschrift van het Gemeentekrediet*, 1999, p. 19-39.
- VAN DER HERTEN (B.). *België onder stoom. Transport en communicatie tijdens de 19e eeuw*. Leuven, 2004.

HISTORISCH OVERZICHT

Nadat de statuten met de wet van 28 mei 1884 werden goedgekeurd, werd de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (NMVB) op 12 juni van hetzelfde jaar opgericht en onder het toezicht van de minister van Financiën geplaatst. Al snel bleek een herziening van de financiële structuur noodzakelijk, onder meer om de participatie van privé-kapitalen te versterken. Bijgevolg werd op 24 juni 1885 een nieuwe wet betreffende de buurtspoorwegen uitgevaardigd, waardoor de openbare instelling de vorm van een naamloze vennootschap kreeg. De wet van 16 maart 1954 rekende haar tot categorie B. De NMVB was belast met de aanleg en exploitatie van de buurtspoorwegen en het regionale openbare vervoer in het algemeen. De wet van 8 augustus 1980, gewijzigd door de wet van 8 augustus 1988, hevelde deze bevoegdheden over naar de gewesten. Op 31 december 1990 hield de NMVB op te bestaan: haar bevoegdheden werden overgedragen aan de Vlaamse Vervoersmaatschappij – De Lijn, de Société régionale wallonne du Transport (SWT-TEC) en de Maatschappij voor het Intercommunaal Vervoer te Brussel (MIVB). De opheffing van de NMVB, voltrokken in februari 1992, ging gepaard met verschillende koninklijke besluiten (7 december 1990, 4 januari, 15 april en 31 december 1991 en 7 maart 1992).

ARCHIEVEN

Het Algemeen Rijksarchief bewaart vijf archiefbestanden van de NMVB, waarvan er drie zijn opengesteld voor onderzoek. De verslagen van de raad van bestuur en het comité van toezicht beslaan de periode tussen 1888 en 1929, uitgezonderd de jaren 1903-1907. Ze kunnen geraadpleegd worden op aanvraag. De concessiedossiers en -plannen betreffen de periode 1885-1943. Zie:

- DE STOBBELEIR (D.). Inventaire des dossiers de concessions et de plans de la Société des Chemins de fer vicinaux déposés par le Ministère des Communications, in *Inventaris van het archief "Waterstaat" (1814-1830), van archief van het Ministerie van Openbare werken (beheer van Bruggen en Wegen) en van fondsen Concessie van spoorwegen (enz.) en Buurtspoorwegen*. Brussel, 1975, p. 135-142 (Toegangen in beperkte oplage).

Het archiefbestand over het openbaar stads- en regionale vervoer (1885-1960) kan op aanvraag geraadpleegd worden.

Verder bewaart het Vlaams Tram- en Autobusmuseum (Vla TAM) alle historische archiefbestanden die De Lijn in het kader van de gewestvorming toegewezen kreeg. Deze documenten belichten het openbare vervoer tussen 1885 en 1990 in Vlaanderen en in Brussel, maar ook in de rest van België, voor wat de documenten van de bestuursorganen betreft. Het zijn hoofdzakelijk verslagen van de Raad van Bestuur en jaarverslagen (1885-1990), alsook concessiedossiers en

plannen voor het rollend materieel. Na gemotiveerd verzoek zijn deze archieven raadpleegbaar.

De Waalse SRWT-TEC heeft er daarentegen voor gekozen om haar documenten over haar verschillende afdelingen te verdelen. Alle documenten over de exploitatie van de buurtspoorwegen in de provincie Luik zijn bijvoorbeeld ondergebracht in het Luikse Museum voor het Openbare Vervoer, het Musée des Transports en Commun du Pays de Liège. Op aanvraag stelt het museum zijn archiefmateriaal ter beschikking. Tot slot bewaart de Direction CRM (Clients, Réseaux et Mobilité) van de Waalse vervoersmaatschappij archieven uit de periode 1885-1990 met o.a. plannen voor de aanleg van lijnen, dossiers over de ingebruikname ervan en een fototheek. Ook deze archieven kunnen na afspraak worden ingekeken.

PUBLICATIES

Commission des chemins de fer vicinaux instituée par arrêtés ministériels des 18 juin 1880 et 26 janvier 1881. Brussel, 1881.

Verslagen uitgebracht door de Raad van Beheer en door de Raad van Toezicht. Rapports présentés par le Conseil d'Administration et par le Comité de Surveillance. 1985-1990. Brussel, 1986-1991.

XXVe anniversaire de la Société nationale des Chemins de Fer vicinaux, 1884-1909. Brussel, 1909.

Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen. Vijftigste verjaardag 1884-1934. Brussel, 1934.

Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen. Brussel, 1977.

9.2.2. Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen

BIBLIOGRAFIE

AVAKIAN (L.). Le rythme de développement des voies ferrées en Belgique de 1835 à 1935, in *Bulletin de l'Institut de Recherches économiques et sociales*, 1935-1936, p. 449-483.

DE LEENER (G.). *Les chemins de fer en Belgique. Leur passé. La nouvelle Société nationale des Chemins de Fer belges. Ses perspectives d'avenir.* Brussel, 1927.

DE LEENER (G.). *Après dix années d'expérience. Le régime de l'exploitation des chemins de fer en Belgique.* Brussel, 1937.

DELMELLE (J.). *Histoire des chemins de fer belges.* Brussel, 1947.

LAMALLE (U.). *Cours d'exploitation des chemins de fer.* Leuven, 1944.

LAMALLE (U.). *The Belgian Railways. Their Present and Future Capacity.* Brussel, 1928.

LAMALLE (U.). Le rôle de la Belgique dans le développement des chemins de fer, in *Bulletin de la Société belge des Ingénieurs et des Industriels*, 1931, p. 108.

LAMALLE (U.). *Histoire des chemins de fer belges.* Brussel, 1943.

VAN DER HERTEN (B.). *België onder stoom, op. cit.*

VAN DER HERTEN (B.), VAN MEERTEN (M.), VERBEURGT (G.), eds. *Sporen in België: 175 jaar spoorwegen, 75 jaar NMBS.* Leuven, 2001.

HISTORISCH OVERZICHT

De Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS) is opgericht bij de wet van 23 juli 1926 als een gemengd overheidsbedrijf met een statuut *sui generis* (tussen 1926-1992). Tussen 1954 en 1967 viel ze onder categorie C overeenkomstig de wet van 16 maart 1954, om in 1967 naar categorie B te worden overgeheveld. In 1992 nam de NMBS als autonoom overheidsbedrijf de vorm van een naamloze vennootschap van publiek recht aan. Terwijl ze altijd onder de voogdij van de minister van Verkeer had gestaan, viel de NMBS na 1992 onder het toezicht van de minister van Ambtenarenzaken en Overheidsbedrijven. De NMBS was bevoegd voor de bouw, het beheer en de exploitatie van het Belgische spoorwegnet (goederen- en reizigersvervoer)⁽¹⁾. Overeenkomstig verschillende Europese richtlijnen stelde de programmawet van 22 december 2003 de Koning in staat het statuut van de NMBS te herzien en het beheer van de spoorweginfrastructuur op te splitsen. De KB's van 14 juni en 18 oktober 2004 voerden de geplande herstructurering door: de NMBS bestond nu uit drie naamloze vennootschappen van publiek recht, met de overkoepelende NMBS-Holding en haar twee dochterondernemingen:

- de NMBS, als exploitant van het treinverkeer belast met het beheer van het rollend materieel en het nationale en internationale goederen- en reizigersvervoer;
- Infrabel, bevoegd voor het beheer van de spoorweginfrastructuur, de tariefbepaling en retributieheffingen, de certificatie van de uitbatingmaatschappijen en de verdeling van de trafiek.

Daarnaast werd ook het Fonds voor Spoorweginfrastructuur (FSI) opgericht, een overheidsbedrijf dat tot categorie B van de wet van 16 maart 1954 werd gerekend. Dit fonds kreeg de eigendom van de volledige Belgische spoorweginfrastructuur op 31 december 2004, alsook een deel van de historische schuld van de NMBS-Holding. Met het KB van 28 september 2008 integreerde de overheid de historische schuld van de Spoorwegen in de totale Belgische staatsschuld en droeg ze bovendien alle spoorwegactiva over aan Infrabel.

ARCHIEVEN

De NMBS Archiefdienst & Fototheek beheert het historisch archief en beeldmateriaal van vroeger en nu. Het archief raadplegen kan enkel na afspraak (zie het online contactformulier op de site van de NMBS).

Enkele dossiers uit het NMBS-archief werden aan het ARA toevertrouwd, meer bepaald documenten over de pensioenen, de geleden oorlogsschade, de juridische commissie en verslagen van een van haar directeurs voor de periode 1935-1944. Het bestand, dat in hoofdzaak de spoorwegconcessies behandelt uit de periode voor de oprichting van de NMBS, kan op schriftelijke aanvraag worden geraadpleegd.

(1) De tekst tot aan de passage over de archieven werd geschreven door Vincent Pirlot.

PUBLICATIONS

- Assemblée générale du ... Rapport présenté par le Conseil d'Administration. Rapport du Collège des Commissaires. Société nationale des Chemins de Fer belges. Algemene vergadering van ... Verslag van het College van Commissarissen. Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen.* Brussel, 1928-1979.
- Rapport sur l'exploitation pendant le ... exercice Verslag over de exploitatie gedurende het ... boekjaar* Brussel, 1927-1951.
- Statistieken. Statistiques.* Brussel, 1928-1951.
- Statistisch jaarboek. Annuaire statistique.* Brussel, 1952-.
- De ombudsman bij de NMBS. Jaarverslag.* Brussel, 1993-.
- Annuaire de la Société nationale des Chemins de Fer belges pour l'année 1927. Jaarboek van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen voor het jaar 1927.* Brussel, 1927. Is het vervolg op:
- Annuaire du Ministère des Chemins de fer, Postes et Télégraphes.* Brussel, 1885-1926. Vanaf 1928 verdergezet als:
- Annuaire de la Société nationale des Chemins de Fer belges. Jaarboek van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen.* Brussel, 1928-1954.
- Dix années d'exploitation de la Société nationale des Chemins de Fer belges (1926-1936).* Brussel, z.j.
- Vijftig jaar NMBS. 1926-1976. 50 ans d'existence de la SNCB. 1926-1976.* Brussel, z.j.
- Website: www.nmbs.be.

9.2.3. Nationaal Bureau voor de Voltooiing der Noord-Zuidverbinding

BIBLIOGRAFIE

- DEMEY (T.). *Bruxelles. Chronique d'une capitale en chantier (1. Du voûtement de la Senne à la jonction Nord-Midi).* Brussel, 1990.
- DEVOLDER (C.). *Het Ministerie van Verkeer en van Post, Telegrafie en Telefonie (1884-1990).* Brussel, 1995, dl. 2, p. 711-712.
- JAUMAIN (S.) e.a. *Bruxelles et la Jonction Nord-Midi. Histoire, architecture et mobilité urbaine.* Brussel, 2004.
- MATHIEU (M.). La jonction Nord-Midi. Ses conséquences pour la géographie urbaine de Bruxelles, in *Bulletin de la Société belge de Géographie*, 1960, nr. 84, p. 161-224.
- VAN DER HERTEN (B.), VAN MEERTEN (M.), VERBEURGT (G.). *Buiten-sporig Brussel: 50 jaar Noord-Zuidverbinding.* Tielt, 2002.

HISTORISCH OVERZICHT

Het Nationaal Bureau voor de Voltooiing der Noord-Zuidverbinding (NBV) werd opgericht op basis van de wet van 11 juli 1935 en later ondergebracht in categorie B van de wet van 16 maart 1954 betreffende de parastatalen. Zijn statuten werden goedgekeurd bij KB van 23 augustus 1935. Verschillende koninklijke besluiten regelden het voortbestaan van het NBV. Het laatste dateert van 16 september 1959. Het in Brussel gevestigde NBV moest de werken aan de verbinding tussen het Brusselse Zuid- en Noordstation tot een goed einde brengen. Toen zijn taak erop zat, werd het bureau bij MB van 31 december 1959 ontbonden.

De Noord-Zuidverbinding was nu een zaak van de NMBS; een afwikkelingsdienst regelde de laatste werkzaamheden (tot 31 december 1961).

ARCHIEVEN

De archieven van het Nationaal Bureau voor de Voltooiing der Noord-Zuidverbinding werden in twee delen aan het ARA overgedragen. Het eerste deel, gestort in 1990, telt hoofdzakelijk dossiers over de activiteiten van het bureau. Er bestaat een korte (niet-gepubliceerde) beschrijving van, die op aanvraag beschikbaar wordt gesteld. Een tweede deel werd in 2005 aan het Rijksarchief toevertrouwd. Het bestaat uit de belangrijkste documenten van de directie: jaarverslagen (1937-1961), verslagen van de vergaderingen van de Raad van Bestuur (1935-1959) en van het Bestendig Comité (1949-1959).

SIX (C.). *Inventaires des archives produites par les services décentralisés et les organes consultatifs du Ministère des Communications: Conseil supérieur des Transports. Commission centrale pour la Navigation du Rhin. Société des Nations. Commission consultative et technique des Communications et du Transit. Office national pour l'Achèvement de la Jonction Nord-Midi*. Brussel, 2009, p. 35-42.

9.2.4. Regie van Telegrafie en Telefonie (RTT) (1930-1991) – Belgacom (1991-)

BIBLIOGRAFIE

BURGELMAN (J.-C.), VERHOEST (P.), met medewerking van PERCEVAL (P.) en VAN DER HERTEN (B.). Les services publics de communication en Belgique (1830-1994), in *Réseaux*, 1994, p. 67-97.

BURGELMAN (J.-C.), PUNIE (Y.), VERHOEST (P.). *Van telegraaf tot Telenet. Naar een nieuw communicatiebestel in België en Vlaanderen?* Brussel, 1995.

CUYVERS (R.), VAN DER HERTEN (B.), eds. *Telecommunicatie in opmars. Van tamtam naar virtuele realiteit*. Leuven, 1995.

NOAM (E.). *Telecommunications in Europe*. New York-Oxford, 1992, p. 178-182.

VAN DER HERTEN (B.), VERHOEST (P.). Tweehonderd jaar privatiseringsdebat in België. Historische reflectie over het wel en wee van de Belgische (tele)communicatiebedrijven, in *Res Publica*, 1993, p. 73-93.

VERHOEST (P.), VERCROYSE (J.-P.), PUNIE (Y.). *Telecommunicatie en beleid in België, 1830-1991. Een reconstructie van de politieke besluitvorming vanaf de optische telegraaf tot de oprichting van Belgacom*. Amsterdam, 1991.

VERHOEST (P.). *Openbare telecommunicatie 1798-1998. Twee eeuwen politieke economie van het netwerkbeheer in België*. Brussel, 2000.

HISTORISCH OVERZICHT

De RTT werd opgericht bij wet van 19 juli 1930. Bij wet van 21 maart 1991 werd beslist dat de RTT zou worden omgevormd tot een autonoom overheidsbedrijf Belgacom, later werd ze een NV van publiek recht (wet van 12 december 1994 en KB van 16 december 1994), met intrede van privé-investeerders. De RTT was belast met de organisatie en de exploitatie van nationale en internationale

televerbindingen, het aanbieden van diensten als mobiele telefonie, semafoon, satellietverbindingen, multimedia, enz. Belgacom stelt zich als taak om kwalitatieve en concurrentiële producten en diensten aan te bieden, marktleider in telecommunicatie te blijven in België en delen te veroveren van de concurrentiële telecommunicatiemarkt.

ARCHIEVEN

Het archiefbestand dat Belgacom in 2002 aan het Algemeen Rijksarchief toevertrouwde, belicht zijn activiteiten en met name die van zijn rechtsvoorgangers. Het betreft meer bepaald documenten over: de ontwikkeling van de telecommunicatie in België en de buurlanden; telegrafische en telefonische talen en technieken; de exploitatie van het telegraaf- en telefoongebruik in België en de buurlanden; het verhuren van telegrafische verbindingen aan privébedrijven; dossiers van de directie en het personeel van de vroegere RTT; documenten van de verschillende instellingen, internationale conferenties en onderhandelingen over telegrafie en telefonie:

DE BRUYN (O.). *Inventaire des archives de Belgacom et de ses prédécesseurs conservées aux Archives générales du Royaume 1809-2001*. Brussel, 2009.

PUBLICATIES

Verslag over de boekjaren Rapport sur l'exercice Brussel, 1931-.

Regie van Telegrafie en Telefonie van België, 1930-1955. Régie des Télégraphes et des Telephones de Belgique, 1930-1955. Brussel, 1955.

Belgacom. Jaarverslag. Rapport annuel 1991-. Brussel, 1992-.

Bij de jaarverslagen van de RTT en van Belgacom (tot 1994) werd een *Statistisch jaarboek / Annuaire statistique* gevoegd met cijfergegevens die enkele decennia teruggaan in de tijd.

Een aantal belangrijke documenten zijn beschikbaar gesteld via het internet: www.belgacom.be.

9.2.5. *Belgocontrol en Brussels Airport Company (BAC), voordien Regie der Luchtwezen (RLW)*

BIBLIOGRAFIE

COPS (I.). *De privatisering van luchthavens en de voorbereiding op privatisering en beursgang van BIAC*. Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KUL, 2001.

DEVOLDER (C.). *Het Ministerie van Verkeer en van Post, Telegrafie en Telefonie (1884-1990)*. Brussel, 1995, dl. 1, p. 722-723.

VAN HUMBEEK (F.). *Brussels Airport. The History of Haren, Melsbroek and Zaventem*. Nieuwkerken-Waas, 2002.

WIJNANTS (Y.). *Privatisering in België. Verschillende stappen in het privatiseringsproces en toepassing op concreet geval. Privatisering van luchthavenfaciliteiten van Zaventem*. Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling KUL, 1995.

HISTORISCH OVERZICHT

De Regie der Luchtwezen werd opgericht door de Besluitwet van 20 november 1946 (vervangen door het KB van 5 oktober 1970). Voor 1991 was de RLW een parastatale van het type A (wet van 16 maart 1954). In 1987 werd een deel van de taken van de RLW, namelijk de uitbating van het luchthavengebouw, toevertrouwd aan een NV, Brussels Airport Terminal Company (BATC), waarin de RLW participeerde, naast privé-aandeelhouders. De wet van 21 maart 1991 voorzorg dat de RLW zou worden omgevormd tot een autonoom overheidsbedrijf, de Nationale Maatschappij der Luchtwezen. Dit voornemen werd echter niet uitgevoerd. Door de wet van 9 juli 1998 en de KB's van 2 april en 25 augustus 1998 werd de RLW afgeschaft en vervangen door het autonoom overheidsbedrijf Belgocontrol, dat de taken van de RLW overnam inzake luchtverkeersleiding. Het beheer van het luchthavengebouw en van de gronddiensten werden toevertrouwd aan een nieuwe NV van publiek recht, Brussels International Airport Company (BIAC), waarvan de overheid de hoofdaandeelhouder was, naast private kapitaalbezitters. Op 29 december 2004 nam een consortium, aangevoerd door het Australische Macquarie Airports 75 % van de aandelen van BIAC over. De overige 25 % blijven in handen van de Belgische staat. Sinds 4 oktober 2006, draagt de onderneming de naam van Brussels Airport Company. Bouwen, inrichten, onderhouden en exploiteren van een moderne luchtvaartinfrastructuur (BIAC); verzekeren van de veiligheid van de luchtvaart (Belgocontrol): voordien behoorden beide taken tot de opdracht van de RLW.

PUBLICATIES

Verslag over het beheer. Rapport de gestion, 1946-. Brussel, 1947-.

Activiteit van de Belgische openbare luchthavens. Statistisch jaarboek. Activité des aéroports publics belges. Annuaire statistique, 1979-1991. Brussel, 1980-1992 (publicatie verdergezet door de gewestelijke overheden).

Van vliegveld tot luchthaven. 50 jaar Regie der Luchtwezen 1946-1996. Brussel, 1996.

Website: www.brusselsairport.be.

9.2.6. SABENA

BIBLIOGRAFIE

CAPRON (M.). La Sabena : de l'alliance avec Swissair à la chute finale, in *CH CRISP*, 2001, nrs. 1757-1758.

SERVAIS (G.). La restructuration de la Sabena, in *CH CRISP*, 1993, nr. 1387.

VANTHEMSCHE (G.). *La Sabena 1923-2001. Des origines au crash.* Brussel, 2002.

HISTORISCH OVERZICHT

Door de wet van 23 mei 1923 verkreeg de Staat de toelating te participeren in het kapitaal van die NV. Haar statuten werden regelmatig gewijzigd (en telkens bekrachtigd door een wet). Die voorzagen echter in een ministeriële voogdij en in allerlei afwijkingen op de gewone wetgeving op de handelsondernemingen. De onderneming was belast met de exploitatie van het luchtverkeer. Door de wet van

30 maart 1992 werden al die wettelijke en reglementaire bepalingen afgeschaft. Zo werd SABENA een “gewone” NV. Toch bleef de overheid de hoofdaandeelhouder van de onderneming, ook na de intrede, in 1995, van de Zwitserse SAir Group in het kapitaal van het bedrijf. Nochtans nam die minderheidsaandeelhouder het effectieve bestuur van de maatschappij waar. Het draaide uit op een catastrofe: op 7 november 2001 werd de onderneming failliet verklaard door de Handelsrechtbank van Brussel.

PUBLICATIES

Verslagen van de Raad van Beheer en van het College van Commissarissen. Rapports du Conseil d'Administration et du Collège des Commissaires, 1923-2000. Brussel, 1924-2001.

SABENA. *Belgische luchtlijnen 1923-1973. SABENA. Lignes aériennes belges 1923-1973.* Brussel, 1976.

SABENA. *70 jaar luchtvaartpionier. SABENA. Pionniers de l'aviation depuis 70 ans.* Tielt, 1993.

Sabena revue. Brussel, 1936-1939, 1947-1991.

Sabena magazine. Brussel, 1957-1971.

Beide tijdschriften zijn publicaties van toeristische aard.

Onze Sabena – Notre Sabena. Brussel, 1946-2001.

Personeelsblad.

9.2.7. Regie voor Maritiem Transport (RMT)

BIBLIOGRAFIE

BORREY (R.). *Oostende-Dover-Folkestone 1846-1982, historiek Nationale Zeevaartlijnen.* Oostende, 1982.

BUYSSE (W.). *De lijn Oostende - Dover/Folkestone onder nationaal beheer (1946-1986).* Antwerpen, 1986, 2 dln.

HUMBEECK (R.). Het einde van een zeevaartlijn: Oostende-Dover 1846-1993, in *Neptunus*, 1994, nr. 1, p. 9-12.

POTS (D.). De geschiedenis van de lijn Oostende-Dover, in *Het Visserijblad*, 1993, nr. 12, p. 17-19; 1994, nr. 1, p. 52-53; nr. 2, p. 410-411; nr. 3, p. 45-56.

VANALDERWEIRELDT (M.R.). *Het Gulden boek van de Maildienst. Korte historiek van de lijn Oostende in 250 unieke foto's.* Koekelare, 1997.

VANHALST (H.). History of the Ostend-Doverline, in *Contact*, december 1985, p. 5-7 januari 1986, p. 10-12; februari 1986, p. 4-8; april 1986, p. 16-19.

VAN HOOYDONK (C.). *Overheidsbedrijven en privatisering. Een toepassing op de Regie voor Maritiem Transport.* Antwerpen, onuitgegeven licentiaatsverhandeling UFSIA, 1991.

VINCENT (A.). Entreprises et holdings publics fédéraux. Restructurations et privatisations 1992-1995, in *CH CRISP*, 1995, nrs. 1488-1489.

HISTORISCH OVERZICHT

In uitvoering van de wet van 9 juli 1845 besloot de Belgische regering in 1846 voor het traject Oostende-Dover passagiersschepen in te zetten. Om de concurrentie met de private sector het hoofd te bieden, vormde de wet van 1 juli 1971 de verbinding Oostende-Dover en de technische dienst van het Bestuur van het Zeewezen en van de Binnenvaart om tot de Regie voor Maritiem Transport (parastataal uit categorie A). De RMT was belast met de realisatie van het zeetransport (meer bepaald tussen België en het Verenigd Koninkrijk), volgens bedrijfseconomische methodes. Haar activiteiten werden stopgezet in februari 1997; de ontbinding volgde op 1 maart van datzelfde jaar en werd voltrokken op 27 februari 1999. Op dit moment behandelt een team van vier voormalige medewerkers van de RMT alle vragen over de dossiers van andere ex-personeelsleden.

ARCHIEVEN

In de loop van 2009 worden de archiefbestanden van de RMT overgedragen aan het Rijksarchief te Brugge. Uit een overzichtslijst die in maart 2008 werd opgesteld, blijkt dat het archief bestaat uit documenten van het (kader-)personeel (1986-1999), logboeken en reisverslagen, dossiers van de commerciële directie (1970-1989), plannen, briefwisseling (1961-heden) en technische dossiers.

PUBLICATIES

DE CROO (H.), ed. *België "service nation". Verkeerswezen en PTT – jaren beleid in een moeilijke tijd*. Brussel, 1985.

9.2.8. *Regie der Posterijen (1971-1991) – De Post (1991-2000) – De Post NV (2000-)*

BIBLIOGRAFIE

DEHOUSSE (F.), MACZKOVICS (C.). L'ouverture du marché postal. Réglementation européenne et application en Belgique, in *CH CRISP*, 2002, nrs. 1749-1750.

ROMBOUTS (F.). *De Postbode belde vroeger twee keer. Hoe overheidsbedrijven kunnen overleven*. Tiel, 2002.

SELS (L.). *De overheid viert de teugels. De effecten op organisatie en personeelsbeleid in de autonome overheidsbedrijven*. Leuven, 1995.

HISTORISCH OVERZICHT

Opggericht bij wet van 6 juli 1971. Oorspronkelijk was het een parastatale van categorie A (wet van 16 maart 1954). De wet van 21 maart 1991 voorzag haar omvorming tot autonoom overheidsbedrijf. Op 1 oktober 1992 werd, na het sluiten van een beheerscontract met de overheid, van start gegaan met het bedrijf. Door het KB van 17 maart 2000 werd De Post een NV van publiek recht. Private investeerders deden hun intrede.

Bij haar oprichting in 1971 werd de Regie der Posterijen, vandaag kortweg De Post, belast met de exploitatie van de postdiensten en de postcheques. Als opvolger van de Administratie van de Posterijen verwierf ze het monopolie op de postzendingen en was ze bevoegd voor het inzamelen, sorteren, vervoeren en

verspreiden van geadresseerde postzendingen. Net als de Administratie moest ze ook kranten en tijdschriften verdelen en (in samenwerking met de toenmalige ASLK) financiële postdiensten afhandelen. Sinds 1991 zijn haar bevoegdheden als overheidsdienst onveranderd gebleven. Om aan de Europese richtlijnen te voldoen, werd haar monopolie intussen wel ingeperkt.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel 1972/73-. Brussel, 1973-.

Dienst "Ombudsman" bij De Post. Jaarverslag. 1993-. *Service de Médiation de la Poste. Rapport annuel*. Brussel, 1993-.

Website: www.post.be.

9.2.9. Belgisch Instituut voor Postdiensten en Telecommunicatie (BIPT)

BIBLIOGRAFIE

DEHOUSSE (F.), GILLEROT (D.). La réglementation belge des télécommunications de 1876 à 1996, in *CH CRISP*, 1997, nrs. 1552-1553.

DEHOUSSE (F.), ZGAJEWSKI (T.). La nouvelle réglementation belge des télécommunications. Quel rôle pour les pouvoirs publics?, in *CH CRISP*, 1999, nrs. 1631-1632.

DEHOUSSE (F.), ZGAJEWSKI (T.). Le secteur des télécommunications en Belgique: quel bilan après cinq ans de concurrence?, in *CH CRISP*, 2003, nrs. 1821-1822.

DEHOUSSE (F.), ZGAJEWSKI (T.). Le cadre réglementaire européen des communications électroniques de 2003, in *CH CRISP*, 2004, nr. 1857.

HISTORISCH OVERZICHT

Opgericht door de wet van 21 maart 1991, in werking getreden in 1994, was het BIPT een parastatale van het type A (wet van 16 maart 1954). In de sector van post en telecom was het belast met volgende taken: beleidsadvies verstrekken aan de overheid; uitwerking van regelgeving voor de Belgische post- en telecomsector (inbegrepen de omzetting van Europese richtlijnen in het Belgisch recht); beheer van vergunningen, goedkeuringen en frequenties (= operationele opdrachten); verzoening tussen operatoren en uitoefening van controle in de sector.

PUBLICATIES

Jaarverslag. Rapport annuel. Brussel, 1995-.

De website (www.bipt.be) bevat de besluiten van het Instituut.

